

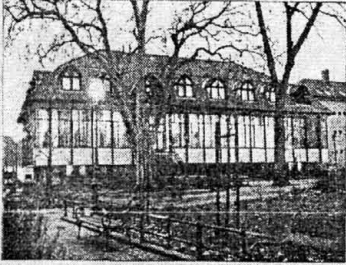
799

könyv
könyvtár
könyvtáros

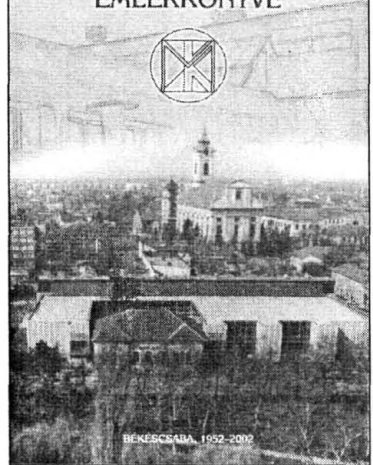
2002
december

**A LETÉTI LÁDÁTÓL AZ
INTERNETIG**

50 éves a Debreceni Megyei Könyvtár

**A
BÉKÉSI MEGYEI KÖNYVTÁR
EMLÉKKÖNYVE**

BÉKÉSCSABA, 1952-2002

TAKÁCS ANNA

**A
JÓZSEF ATTILA
MEGYEI KÖNYVTÁR
ÖTVEN ÉVE**

JAMK
Tatabánya

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

11. évfolyam 12. szám

2002. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

Sz. Nagy Lajos: PISA-sokk avagy Sími a győztesnek is szabad?	3
Gerő Gyula: Az első évtized és néhány következménye	7
Jónás Károly: Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár	17

Memento

Füzéki István emlékezete	22
Papp István beszéde	23
Horváth Tibor beszéde	25
A Füzéki István Emlékérem alapító irata	27

Műhelykérdések

Nagy Attila: Háttal a jövőnek? (Tennivalók az Olvasás Éve után)	29
--	----

Konferenciák

Mit ér az ember, ha könyvtáros?	37
Kovács Mária: Gyermek- és ifjúsági írók tanácskozása Szekszárdon	39

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Máltai napló	41
--	----

Perszonália

Lakatos Éva: Emlékképek Dezsényi Béláról	45
Gyöngy Katalin: Vajda Gábor emlékezete	48
Kégli Ferenc: Dr. Kertész Gyula (1935–2002)	52

Könyv

Megyei könyvtári emlékkönyvek	56
-------------------------------------	----

From the contents

Lajos Sz. Nagy: The PISA shock (3);
Gyula Gerő: Facts, memories, thoughts on the early period of county libraries (7);
Károly Jónás: Fifty years of the Library of the Parliament as an open library (17);
The memory of the 1956 librarian-martyr, István Füzéki (the speeches of *István Papp* and *Tibor Horváth*) (22)

Cikkeink szerzői

Gerő Gyula, ny. főszerkesztő; *Gyöngy Katalin*, az OSZK főtanácsosa; *Horváth Tibor*, az OPKM ny. főigazgatója; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Kovács Mária*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár munkatársa; *Lakatos Éva*, az OSZK munkatársa; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Sz. Nagy Lajos*, a 3K szerkesztője; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese; *Pátrovics Péter*, nyelvész, az ELTE adjunktusa

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791
Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

PISA-sokk avagy Sírni a győztesnek is szabad?

A PISA 2000 elnevezésű, az OECD szervezte nemzetközi felmérés eredményei önvizsgálatra készítették (készítetik) a hazai oktatásügyben érdekelteket. Vári Péter az Új Pedagógiai Szemle 2002. januári számában ismertette és elemezte a tanulságokat, s a kérdés azóta is napirenden van. A bennünket, könyvtárosokat elsősorban érintő szövegértési vizsgálat eléggé szomorúnak mondható eredményével (= „a se-reghajtók között a helyünk”) már lapunk is foglalkozott (Nagy Attila cikke a 2002. márciusi számban), s folyamatos témája olvasáskutatók és könyvtárosok tanácskozásainak is. Legújabban a Magyar Nemzet november 16-i Magazinja közölt gondolatébresztő kerekasztal-beszélgetést a témáról. Ebben Nagy Attila és Gereben Ferenc, valamint Horváth Zsuzsanna, az OPI munkatársa és Arató László, a Radnóti Gimnázium vezetőtanára vett részt. Nem véletlen tehát, hogy Horváth Zsuzsanna hazai „PISA-SOKK”-ról beszél.

Mind Nagy Attila említett cikkében, mind a kerekasztal-beszélgetésben előke-rült a szövegértésben élen álló Finnország gyakorlata és példája, ahol például a funkcionális analfabetizmus aránya a nálunk mértnek csupán az egynegyede.

Mindezek után már-már mellbevágóan meglepő olvasni a *Hiidenkivi* című finn kulturális folyóirat ez évi 4. számában *Pentti Leinónak*, a Helsinki Egyetem nyelvészprofesszorának „Haza és anyanyelv” című, vészjelzésnek is beillő tanulmányát. Igaz, az írás nem elsősorban a szövegértésről, hanem inkább az írásbeli önki-fejezés problémájáról szól: az érettségi írásbeli dolgozatok színvonalának 1996-ban kezdődött és egyre folytatódó eséséről – ami egyébként az elmúlt években már többször hangot kapott a finn sajtóban. (Finnországban központi írásbeli vizsgabi-zottság működik, s az anyanyelvi és irodalmi albizottságnak az elnöke Leino pro-fesszor. A szóban forgó folyóirat a Finn Irodalmi Társaság, a Hazai Nyelvek Kutatóközpontja és a Finn Helytörténeti Szövetség közös kiadványa.)

Szól azonban a professzor a PISA-felmérésben elért szövegértési sikerükről is, és elismerve az iskola pozitív szerepét arra is figyelmeztet: a finn diákoknak – szá-mos más országgal szemben – könnyebbégei, illetve előnyei is vannak az olvasási készség elsajátításában. Ilyenként említi, hogy a finn írásmód gyakorlatilag teljes-séggel a kiejtést követi, valamint azt, hogy náluk nem szinkronizálják, hanem felira-tozzák a külföldi filmeket, s így a „tv-függő” fiatalok is folyamatosan rákényszerül-nek az olvasás gyakorlására. A felmérés során pedig az volt kedvező a számukra, hogy az országba bevándoroltak gyermekei – kevés lévén belőlük – nem ronthattak az eredményen.

Miközben nyugtázza, hogy a finn 15 évesek (ez az évjárat vett részt a felméré-sben) jók az információkeresésben, az olvasottak megértésében és reproduká-lásában, arra figyelmeztet, hogy a vizsgálat tesztkérdéseinek rubrikáiba beírandó kereszt vagy pár soros válasz nem olyan megbízható mérce, mint például az érett-

ségi dolgozat. És ez utóbbiak tanúsága szerint nemcsak a saját mondanó megformálásában és az érvek kifejtésében, hanem az alapszövegek felhasználásában, azaz a szövegértésben is problémák vannak az érettségizőknél.

(Itt annyit meg kell jegyeznünk közbevetőleg, hogy az „anyanyelv és irodalom” tantárgy írásbeli érettségi vizsgája más jellegű Finnországban, mint a mi magyar nyelv és irodalmi írásbelink. Többféle feladtból áll, kevésbé irodalomtudományi megközelítésű, időszerű – vagy éppen örök – morális és közéleti kérdésekről is kér argumentáló egyéni véleményt megadott rövid szöveghez kapcsolódva stb.)

Mi történt (történik) hát az említett 15 évesekkel a gimnáziumi éveik során?

Az érettségik statisztikai adatai egyértelműen kimutatják a dolgozatoknak a már említett, 1996-tól napjainkig tartó folyamatos színvonalesését. Hét minősítési kategóriát használnak az értékelésnél, s a középértéknél (= közepesnél) *jobb* három kategóriába 1990-ben az írásbelik 52,7, 1995-ben 52,4 – 1996-ban 50, 2001-ben pedig már csak 42,3%-a került. A három, a középértéknél *gyengébb* minősítést kaptak aránya viszont elég meredeken emelkedett: 1990: 16,4; 1995: 16,3 – 1996: 19,1; 2001: 25,4%. És nincs szó arról, hogy a követelmények szigorodtak volna – sőt a szerző szerint a bírálók fokozatosan engedékenyebbek lettek, vagyis a tényleges romlás még nagyobb mértékű.

Az okokat keresve Leino elsőként az elektronikus médiumok erőteljes terjedését említi, amelynek következtében – a tv-film feliratok amúgy jótékony hatását nem feledve – kevesebbet olvasnak a fiatalok. Majd azt a tényt regisztrálja, hogy a korábbihoz képest jelentős változás történt a normaadó nyelvváltozatok terén. Az írott nyelv szerepét ugyanis a köznapi beszélt nyelv foglalta el, és az írott nyelv mára már idegenné vált a diákok számára: a tanórákon kívül egyáltalán nem is használják.

(A pontosság kedvéért ide két megjegyzés kívánkozik:

- 1) A finn beszélt nyelv nemcsak mondatfűzésében, szóhasználatában, de igen gyakran artikulációjában, a szavak hangalakját tekintve is különbözik az írottól;
- 2) nemcsak a fiataloknak szánt sajtótermékekben, de a szépirodalmi művekben is meglehetősen gyakori, hogy az egyes szám első személyű elbeszélő az egész történetet a beszélt nyelven vagy éppen szlengben mondja el, s az írott szöveg is a szavak megváltozott hangalakjához alkalmazkodik.)

A szerző szerint tehát kulcskérdés az iskolarendszer szerepe – s éppen itt van a legnagyobb probléma. Az érettségi dolgozatok színvonalromlásának főokát ugyanis éppen az anyanyelv és irodalom oktatásában bekövetkezett változtatásokban kell keresni.

Arról van szó, hogy a '90-es évek közepén a gimnáziumokban áttértek a nem osztályrendszerű oktatásra, s ezzel együtt módosították a tantárgyak (kurzusok) óratervét is. Az anyanyelv és irodalom tantárgyban a korábbi nyolc kurzus (tulajdonképpen félév) helyett hatban szabták meg a kötelező minimumot. Leino már magát a kurzusrendszert is problematikusnak tartja, lévén, hogy nincs meg az oktatás folyamatossága, nem biztosítja a tanultak egymásra épülését, s különösen a nagyobb iskolákban az egymást váltó tanárok nem tudják szisztematikusan követni és segíteni a diákok fejlődését. Az óraszám-csökkentés eredményét pedig nemcsak egyértelműen, de látványosan is tükrözi az alábbi, 2001-es statisztika:

Felvett kurzusok száma	Az írásbelik minősítése (%)		
	közepesnél jobb	közepes	közepesnél rosszabb
6-7 között	31,7	33,1	35,1
7	42,1	33,3	24,8
7-8 között	46,3	31,5	22,2

Másfelől nézve az arányt: 2001-ben az írásbelizők több mint egyharmada kapott eggyel rosszabb érdemjegyet, mint az 1995-ben végzetek. Szembetűnő az is, hogy az átlagosnál jobb gimnáziumokban nagyobb a visszaesés: az ország 10 legjobb gimnáziuma közül nyolcban már-már zuhanásszerű az 1995-öshöz képest. Némi, ám sovány vigasz, hogy kettőben valamivel jobbák az eredmények a hat évvel korábbinál. Ez a nivellálódás érdekesen cseng össze a PISA-felmérés eredményével: ott is eléggé egyforma színvonalú volt ugyanis a válaszok minősége, ami arra mutat, hogy a legjobb diákok nem érik el azt a színvonalat, amelyet jobb körülmények esetén elérhetnének.

A másik – a PISA-vizsgálattal ugyancsak egybecsengő – sajátosság a lányok jobb felkészültsége. Jelentős a különbség a lányok és a fiúk között már a felvett kurzusszám tekintetében is: 2001-ben a lányoknak 52,3, a fiúknak viszont csak 37,7%-a vett részt nyolc kurzuson, amit azt is jelenti, hogy az utóbbiaknak csaknem kétharmada tanulta kevesebb óraszámban a tárgyat, mint 1995 előtti társaik. Az írásbelik eredményei itt is egyenes összefüggést mutatnak: a lányok 48,8, a fiúk 33,2%-a kapta a három legjobb érdemjegyet, míg a közepesnél rosszabb minősítések aránya 19, illetve 34,4% volt.

A folyóirat főszerkesztője meginterjúvolta a kérdésről Riitta Uosukainen aszszonyt, a parlament elnökét: ő volt ugyanis az oktatási miniszter, amikor az új oktatási rendszert és óratervet elrendelték a gimnáziumokban. A volt miniszterasszony (korábban maga is pedagógus) jellegzetesen politikusi válaszokat adott. Szerinte a „teljesen új virtuális világ” követelte ki „az óraterv pontosítását” s nemcsak az anyanyelvoktatásban. Nem lát okot a kötelező nyolc anyanyelvi kurzus visszaállítására. Az érettségi írásbeli eredmények gyengülésének „számos oka” közül egyet említett: az érettségizők megnövekedett létszámát. „Félre a homlokráncolással!” – tanácsolta mind a riporternek mind az aggódóknak. A főszerkesztőnek arra a kérdésre, hogy nem éppen a mediatiszálódó és nemzetközivé váló világban van-e nagy szükség a jó olvasási és íráskészségre, miután az anyanyelvismeret az az alap, amelyre a jó kommunikációs készség és a világfolyamatok megértése épülhet, így válaszolt: „A finn nyelv európai és világviszonylatban is új virágkorát éli. Tanulják külföldön, csodálják és hallgatják, hivatalos nyelve az Európai Uniónak.”

Pentti Leino ezzel szemben az alábbi következtetésekkel zárja fentebb ismertett elemzését:

„Nem lesz változás, ha az oktatáspolitikai célok nem változnak. Pátosz nélkül kijelenthetjük: a finn nemzeti nyelv jövőjéről van szó. Az egyesülő Európa és a globalizálódó világ nem kedvező környezet a kis nyelvek számára: vagyis ezek helyzetét törvényi és oktatáspolitikai eszközökkel kellene védel-

mezni. És nem pusztán a saját kulturális hagyományaink megőrzéséről van szó. Az egyén legjövödelmezőbb szellemi tőkéje a sokoldalú anyanyelvismeret, amely utat nyit számára mind a tapasztalatok elemzéséhez és az új dolgok megismeréséhez, mind a közösségben végzett tevékenységhez. A közösségnek pedig éppen ilyen tagokra van szüksége ahhoz, hogy megfelelően működjön. Saját jövőjét semmisíti meg ugyanis, ha állampolgárai olvasás- és írástudásának feszítvolságát hagyja leszűkülni arra a 160 betűhelyre, amit az SMS kínál.”

Ne ugorjon vissza a kedves olvasó a bekezdés elejére: jól emlékszik, mindezt a PISA-felmérés éllovas országában írták le, nem a PISA-sokkban szenvedő Magyarországon. Ezek után – a napjainkban oly gyakori henye relativizálással – akár azt is mondhatnánk: ha ennyit ér egy effajta felmérés, mit vagyunk hát úgy kétségbe esve?! Másfelől meg az arra hajlamosak még erősebb ösztönzést érezhetnek, hogy fölfessék a végső vészedelem rémképét, hiszen ha a győztesnél ez a helyzet, mint mondhatunk mi, hátul kullogók.

Én azt hiszem, legszerencsésebb, ha óvakodunk a mindkét oldali *túl*értékeléstől, *túldimenzionálástól*. Nekem Leino írása mindenekelőtt azt sugallja, hogy a dolgokat a valós értékükön kell kezelni. Hogy nem kell rögtön hasra esni tekintélyesnek tartott országok, szervezetek, intézmények véleményétől, hanem meg kell nézni, mire és meddig érvényes ez s mire nem. Hogy egyetlen intésükre nem kell azonnal ünnepelni vagy „sokkos” állapotba kerülni, hanem meg kell vizsgálni „a dolgot őt magát”, a hátterét, a kapcsolódási pontjait, nehogy becsapjuk önmagunkat. (Ahogy erre törekedtek például a Magyar Nemzet kerekasztal-beszélgetésének résztvevői is!) És sugallja még azt is, hogy amikor „korszerűsíteni” készülünk, érdemes pillantást vetnünk e korszerűsítésben előttünk járók tapasztalataira, ha már a „lemaradásunk” erre lehetőséget ad.

Ami pedig az éllovas ország cikkírójának idézett végkövetkeztetéseit illeti, abban sereghajtóként is egy véleményen lehetünk – vagyunk – vele.

Tűnődő utóirat

Az olvasási készséggel és a szövegértéssel egyébként valóban orvoslásra váró gondok vannak nálunk, amint erre *hazai* pedagógusok, olvasáskutatók és könyvtárosok már évek óta – hasztalan? – próbálják felhívni az oktatásirányítás figyelmét. Az imént olvashattuk a finn ex-miniszterasszony optimista nyilatkozatát, szemben a szakemberek aggodalmával. Azon töprengek: vajon derűlátásában szerepe volt-e a PISA-felmérés számukra igen hízelgő eredményének. Mert ha netán ilyen direkt volna egy *nemzetközi* felmérés hatása az oktatáspolitikai irányítóinak véleményére, akkor végül mégiscsak azt mondom: gerjesszük csak a PISA-sokkot. Anélkül azonban, hogy magunk is belecsnénk.

Sz. Nagy Lajos

Az első évtized és néhány következménye*

Tények, emlékek, gondolatok
a megyei könyvtárak kezdeti időszakáról

2001. szeptember 7-én, amikor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak otthont adó Wenckheim-grófi palota újjávarázsolásának befejezését és ezzel együtt az új részekkel teljessé vált, megnagyobbodott könyvtár építkezésének sikerét ünnepeltük, a záróköv elhelyezésének zárótételeként adott fogadás töltöttkáposztájáért sorban állván, az illatforrás irányába előttem oldalazó fiatalember váratlanul megkérdezte: „És a kolléga honnan jött?” – Hirtelen végiggondolva akkor és ott bizonytalan küldetésemet, a legitimációs magyarázkodás helyett csak annyit tudtam mondani: „A magyar könyvtárügy múltjából”.

A maiak közül természetesen csak kevésnek mond valamit az elmúlt, néhány évvel több mint fél évszázad, amelyből éppen négy évtized egy túlhaladott, számukra érthetetlen és mindenestül sötétnek ítélt korszakra esett. Nekem viszont ez az időszak éppenséggel az élet java részét tette ki. Ezért nem tudok róla „szabályos” könyvtártörténetben gondolkodni és megnyilatkozni. Ami ugyanis az egykorú források, régi iratok alapján dolgozó, „valódi” könyvtártörténész számára mély értelmű lábjegyzetekkel megtámoogatott, végleges ítéletek diadalmas összessége, az számomra, a történet résztvevője, epizodistája számára a megélt események hol éles, hol homályos emléksorozata: a hivatásosok által felsorolt források erdejét pedig a legtöbbször tarvágásokkal szeszélyesen irtott, szegényes, maradék ritkásoknak látom; a hivatkozások mögött mindenkor emberi arcok tűnnek elébem a maguk hitellességével, emberi és szakmai kvalitásaival vagy éppen esendőségeikkel, hiteltelenségeikkel.

Ezért engedjék meg, hogy a magam történetét-történeteit mondjam el a megyei könyvtárak kialakulásáról – részben az akkori szemlélettel, részben a mai szemmel. Arra a kérdésre pedig, hogy miként viseltük el a kor nyomasztó légkörét, gyakran retteneteit, vérlázító igazságtalanságait, és hogyan tudtuk-tudjuk feloldani az ellentmondást, ti. azt, hogy a megyei könyvtárak és a járási (járási-városi, járási-nagyközségi) könyvtárak születésének éve, 1952 egybeesik a magyar történelem egyik legszomorúbb évével, egyebek között a padlások állami lesöpprésének esztendejével, a válaszom a következő: a fiatalságunk elhitette velünk, hogy a rossz korban is lehet jót művelni, jó dolgokat tenni, maradandó intézményeket létrehozni, s a könyvtárak ilyeneknek tünnek. És ott voltak a kis együttesek, közösségek, ott volt a barátok mikrovilága, olyan kis körök, amelyekben őszintén lehetett megnyilatkozni

* Elhangzott a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban, az intézmény létrehozásának 50. évfordulóját ünneplő szakmai napon, 2002. október 15-én.

ni, szólni. Bevallom, soha nem féltém attól, hogy közöttünk besúgók lehetnek. Általában: az ifjúság lebíráhatatlan életszeretete állt szemben az elnyomással. Legtöbbször az életöröm volt felül, de sokszor, hetekre félelem telepedett ránk, mérgezte mindennapjainkat. Képzeljék el például, milyen volt, milyen lehetett 1952 októberében a Somogy megyei népkönyvtárosok értekezletén ezeket az ingyen dolgozó embereket még több munkára lelkesíteni, miközben a hátam mögött, az utca túlfelén, a városparancsnokság előtt tehergépkocsik dübörögtek, hogy sebtében felvehessék a civilbe öltöztetett kiskatonákat, akiknek az volt a feladatuk, hogy a Kaposvárról kitelepítendő családok holmiját felpakolják az autókra. Ilyenkor mindenki hetekig félelemben, szorongásban élt – azok is, akik nem voltak-lehettek érintettek. Gondolom, a más vidéki városokban, például Győrben dolgozó akkori könyvtárosok, Mezei Györgyék is hasonló élményeket őriznek magukban az akkori napokról. időkből...

Am kanyarodjunk vissza 1952 májusára. Akkor jelent meg a könyvtárügyről szóló minisztertanácsi határozat, az első magas rendű jogszabály a magyar könyvtárügy történetében. Ez teremtette meg – egyebek között – az egész országra kiterjedő, *egységes közművelődési könyvtári rendszert, a megyei és a járási könyvtárak hálózatát*, e könyvtárakra bízván a falusi könyvtárak gondozását is. A megyeszékhelyeken már mindenütt működött a falusi könyvtárakat ellátó-gondozó, 1949 áprilisa óta szervezett ún. *körzeti könyvtár* (sőt 16 járási székhelyen is volt ilyen), ezeket a központilag, államilag létesített, szilárdabb szervezetű, mindenütt 3 státussal rendelkező intézményeket kellett egyesíteni a megyeszékhelyeken volt (ha volt) és a járási székhelyeken volt (többnyire nem volt) városi, illetve falusi könyvtárakkal. A városi könyvtárakról azért szólok enyhe malíciával, mert ezeknek jobbára csak kellett volna lenniük. Emlékezetem szerint pár éve éppen itt, a százéves jubileumukat ünneplő emlékülésen hallhatták *Bényei Miklós* tanár úrtól, hogy 1940-ben az egész országban csak 8 városi könyvtár működött (vonjuk le közülük a győrit és a sopronit: marad 6). Ezek elterjedése, újak létesítése – ezt már én mondom – 1948 után is nagyon esetlegesen történt: megyeszékhelyek léteztek alig-alig vegetáló városi könyvtárakkal, a kisebb városok könyvtári helyzete pedig többnyire lesújtó volt.

Győr-Sopron megye az átszervezés legszerencsésebbjei közé tartozott. Itt ugyanis Sopronban az évtizedek óta működő – és még mindig viszonylag jól működő – városi könyvtár „kebelezhetette be” a körzeti könyvtárat, Győrről pedig a *Bay Ferenc* vezette városi, valamint a *Mezei György* által irányított körzeti könyvtár egyesített létszámát még az 1950. január 8-án megnyitott műszaki fiókkönyvtár másfél státusa is tetézte. E műszaki fiókkönyvtárakról annyit, hogy a győrin kívül még öt helyen: Miskolcon, Tatabányán, Békéscsabán, Szegeden és Sztálinvárosban is működtek ilyenek. Ezeket a Központi Technológiai Könyvtár (az – 1952-es MT-határozat óta – Országos Műszaki Könyvtár, majd Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, később OMIKK, jelenleg: Budapesti Műszaki Egyetem–OMIKK, BME–OMIKK elődintézménye) létesítette. Apjuk *Szekeres Pál*, ötletadó nagyapjuk *Káplány Géza* volt. Mindkettő – egymást követve – az említett műszaki könyvtár élén állt, és mindkettő nevét érdemes volna megjegyezniük a mai közkönyvtárosoknak is. E fiókok egy- vagy másfél személyes könyvtárak voltak, a Technológiai Könyvtár fedezte költségeiket, végezte gyarapításukat. 1951-ben beolvadtak a városi könyvtárakba, amelyekkel együtt a megyei könyvtárak részei lettek az egyesí-

téskor – az új együttes hasznára, hiszen a legtöbb helyen jól képzett könyvtáros volt a kezelőjük. Így került a Győri Megyei Könyvtárba *Nyitrai József* is, akinek e műszaki részlegről szóló írását érdemes elolvasni a *Könyvtáros* 1979. márciusi számában.

Mivel a Győri Városi Könyvtárban a vezetőn kívül még legalább két személy dolgozott és bizonyára egy hivatalsegéd is, a Győr-Sopron Megyei Könyvtár létszáma az induláskor nyolc körül lehetett. Ez az országban a legjobbak közé tartozott, hasonló helyzet csak Baranyában (lásd: Pécs), Hajdú-Bihar megyében (lásd: Debrecen) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (lásd: Miskolc) volt. Csongrádban viszont fura módon alakultak a dolgok, mert a közigazgatási rendezés során nem Szeged lett a megyeszékhely (állítólag a mindenható *Rákosi Mátyás* haragudott börtönének, a Csillag-börtönnek a városára), ezért a megyeszékhellyé tett Hódmezővásárhelyen kellett létrehozni a megyei könyvtárt egy városi könyvtárra építve, igen sanyarú indulási feltételek közepette. A Szegedi Körzeti Könyvtár pedig járási könyvtárrá alakult át, és független maradt a Városi Somogyi Könyvtártól. A kisebb megyeszékhelyeken az új intézmény létszáma az induláskor négy-öt volt, ez a kisközséges megyékben a hálózatgondozás gyors romlásához vezetett a körzeti könyvtári időkhöz képest.

A létszámviszonyok javítására tett erőfeszítések már a nyár folyamán eredményt hoztak, és a *Könyvbarátok* (a *Könyvtáros*, ill. a *3K* elődfolyóiratának) 1952. augusztusi száma közölhette – idézem: – a *vidéki könyvtárhálózat létszámnormáját*. E szerint a megyei könyvtár létszáma

1 vezető, továbbá

az olvasók számától és a kötetforgalomtól függően kölcsönzőkönyvtárosok, pl. 5000 feletti olvasószám és 8–10 ezer kötetes forgalom esetén:

2,5 személy (2 főhivatású+1 négyórás);

1–3 módszertani feladatokat ellátó könyvtáros a járási könyvtárak száma alapján; a saját járás gondozása esetében pedig a könyvtárak számától függően:

1–3 inspektor (ezt a kifejezést akkor és ott használták először és utoljára);

1 könyvtáros önálló gyermekosztály esetén;

1 olvasótermi könyvtáros (külön olvasóterem esetében); továbbá

1 hivatalsegéd, végül: 1 takarító – szintén a forgalomtól függően.

Győr-Sopron – akkori 6 járását és 174 községét tekintve – közepes megye volt, így *a norma alapján* is legfeljebb 9 és 1/2 könyvtárosra (plusz 1-1 hivatalsegéd, illetve takarító) nőhetett a megyei könyvtárban dolgozók száma. Hasonlítsuk össze ezt a jelenlegi létszámmal, hozzáadva a városi könyvtár munkatársainak számát is, és az összevetés jól minősíti a máig történt fejlődést! Mindezt pedig vessük össze a korábbi állapottal, azzal tudniillik, hogy e normákat megelőzően az országban városi könyvtárak működtek-tengődtek főhivatású könyvtáros nélkül!

A könyvtárügyi vezetőknek és az Országos Létszámbizottság emberének a tárgyalásain magam is jelen voltam. *Varga* elvtárrsal szemben a Népművelési Minisztérium könyvtárosztályának vezetője, *Barabási Rezső* elvtárs és *Sallai István*, a Népkönyvtári Központ vezetője, főnököm ült, én pedig mint közöttük az egyetlen, némi gyakorló könyvtárosi múlttal bíró személy, Sancho Panzaként a hétköznapot képviseltem, pislogásokkal jelezvén *Sallai Istvánnak*, hogy melyik alkukínálatba mehetünk bele, mert a létszámbiztos nem vette észre a szám mögötti,

nekünk kedvező „tartalékot”. Az alkudozás rendkívül keményen folyt. Varga elvtárs szívósan ellenállt jevaslatainknak, miközben mindennek hosszasan utánaszámolt. Egyszer csak Barabási elvtárs előrántott belső zsebéből egy logarlécet, s egy-két gyakorlott mozdulattal elvégezvén a szükséges húzást-vonást, pillanatok alatt kivágta a hiteles számot, végeredményt. A hatás varázslatos volt: nemcsak bennem, a matematikai antitalentumban, aki a nagydarab Barabásiban jobbára csupán a folyton-folyvást meghökkentető ötletekkel előrúkkoló óriáscecsemőt látta, javította az addigi véleményt, hanem Varga elvtársat is láthatólag lebirta ez a váratlan számolási mutatvány. A tárgyalás hangulata megváltozott, az eredmény – egy elfogadható kompromisszum – viszonylag gyorsan megszületett.

Említettem Sallai Istvánt és a *Népkönyvtári Központot*. Ez a központ a Népművelési Minisztérium háttérintézményeként 1949 novembere óta szervezte a körzeti könyvtárakat, és végezte ellátásukat, miután a feladatot a Népművelési Minisztérium politikai alapon elragadta a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz tartozó Országos Könyvtári Központtól. 1952 májusában, a minisztertanácsi határozat megszületése után a Népkönyvtári Központ kapta a megyei és a járási könyvtárak megszervezésének feladatát is. Ide kerültem én 1952. március 1-jén a Bajai Városi Könyvtárból, ahol is személyemen kívül egy négy polgári iskolai osztályt végzett kedves kölcsönző-könyvtáros hölgyet és egy, a *b-* és *d-* betűt többnyire összetévesztő, nyugdíjas korban alkalmazott hivatalsegédet volt alkalmam irányítani egy és negyed éven keresztül. Mivel az MT-határozat már korábban, 1952 elején elkészült, és csak a megjelenését kellett kivárni, a megyei és a járási könyvtárak szervezését közvetlenül a Népkönyvtári Központba érkezésem után azonnal megkezdtük. Sőt, bő egy hét múlva az első megyei könyvtár, a békéscsabai soron kívüli megnyitására is sor került, nem várván meg a minisztertanácsi határozat megjelenését sem. A csabai szervezésben mi nem vettünk részt, azt a Népművelési Minisztérium könyvtári osztálya közvetlenül intézte. Ez úgy történt, hogy hatalmas jelentőségű, óriási eseményre készült az ország: a haza atyja, bölcs vezérünk és tanítónk, *Rákosi Máttyás elvtárs 60. születésnapjára*, s e jeles napra mindenki, aki mozogni tudott, valamennyi vállalat, üzem és szervezet, amely létezett, kiállította nyalka verbunkját: a magyar írók prózáltak, a költők költöttek, a forgácsoló 500 százalékkal többet forgácsolt, a kőműves legalább ennyivel magasabb falat rakott, az iskola többszöröse emelte a kitűnő félévi osztályzatok számát, a vasút 115 százalékra teljesítette vonatindítási tervét... (Te, Gyula! Hogy van ez – kérdezte sírós hangján Sallai István – most már minden vonat 15 perccel előbb fog elindulni?) Szóval, a könyvtáriügynek is ki kellett rúkkolnia valamilyen extrával. Jól hangzott: megelőzve egy rendelkezést, megnyitunk egy megyei könyvtárat. *Kardos Ferenc*, a Népművelési Minisztérium könyvtári osztályának helyettes vezetője – a pár éve elhunyt filmrendező Kardos-fivérek apja –, ismervén a békéscsabai körzeti könyvtár kedvező működési körülményeit, megkérdezte *Lipták Pált*, a könyvtár dinamikus vezetőjét, nem vállalná-e soron kívül a megyei könyvtárrá átszervezést, pénzt is kap hozzá, többet mint amennyire később számíthatna. Lipták Pál villámgyorsan szorzott, osztott, kivont, s beleegyezett. A Körös-parti egykori polgárház viszonylag tágas helyiségeiben már ott volt a körzeti könyvtár állományán kívül a Technológiai Könyvtár fiókkönyvtára is, de maga a körzeti könyvtár kis állománnyal dolgozott, mert a csekély számú kézikönyvtári anyagon és a megnyitandó, új könyvtáraknak tartalékolt könyveken kívül – jó elosztó könyvtárként –

minden, Pestről érkezett könyvszállítmányt a leltárba vétel után azonnal továbbított az ún. alapkönyvtárakba, másként: népkönyvtárakba, értsd: falusi letéti könyvtárakba. Maradt helye tehát a városi könyvtár állományának elhelyezésére, csupán az átszállítást kellett megoldania az utca másik sarkán levő múzeum épületéből. Ez sikeresen lebonyolódván, a jeles napon semmi akadályja nem volt az ünnepélyes megnyitásnak, annak kellő hírverésével együtt. Sőt, az első, kísérletinek tekinthető könyvtárnyitást Békésben egy másik is követte: a következő nagy ünnepen, április 4-én a Gyomai Járási Könyvtárt is – típusában az elsőként – megnyitotta Lipták Pál, a minisztertanácsi határozatot másfél hónappal megelőzve.

Az általunk – a Népkönyvtári Központ által – szervezett könyvtárak közül az elsők megnyitására csak hónapokkal később nyílt lehetőség: 1952. augusztus 17-én a *kaposvári*, a *szombathelyi* és a *tatabányai* megyei könyvtárt avattuk fel; ezeket 19-én a *székesfehérvári* követte; 20-án, az alkotmány és az új kenyér (szigorúan *nem* Szent István, István király) ünnepén *Pécs*, *Salgótarján* és *Szekszárd* következett; utánuk *Veszprém* jött szeptember 10-én, majd elhelyezési és építkezési gondok miatt egyre nagyobb kihagyásokkal a többi. Október 12-én *Zalaegerszeg*, 26-án *Kecskemét* és *Miskolc*, november 7-én pedig *Szolnok*. (Közbevetőleg: november 1-jén Sopronban járási könyvtár nyílt, itt a városi könyvtár viszonylag kedvező adottságai tették lehetővé a gyorsabb egyesítést a körzeti könyvtárral.) Novemberben még egy megyei könyvtárt avattunk, a *nyíregyházi* – 22-én –, így öt könyvtár felavatása az utolsó hónapra, annak is a végére maradt. December 21-ét, *Sztálin elvtárs 73. születésnapját Debrecen*, *Győr* és *Hódmezővásárhely* ünnepelte megyei könyvtár avatásával úgy, hogy például Vásárhelyen kinevezett vezető sem volt. Végül a sort *Eger* zárta 30-án, valamint *Budapest* (Pest megye) a városközpontban, a Martinelli téren Szilveszter napján felavatott 120 négyzetméteres könyvtárral. Az év végéig 45 járási könyvtárt is átadtunk rendeltetésének, s akkor még nagyon úgy látszott, hogy sikerül teljesíteni az MT-határozat azon pontját is, amely szerint 1954 végére minden járási székhelyen működnie kell a járás központi könyvtárának.

E felsorolt könyvtárszervezések intézményi–emberi hátteréről a következőket mondanám el: A mai fiatal-fiatalabb könyvtáros képzeljen el egy intézményt – központot – úgy hívták: Népkönyvtári Központ, amely a mai Könyvtári Intézet és a Könyvtárellátó KHT feladatait végzi, természetesen jóval szűkebb profillal, például dokumentációs tevékenység, gyarapítási tanácsadás és a szakkönyvtári szolgálat nélkül, hiszen létszáma mindössze húsz fő körül mozgott. Ennek ellenére végezte a körzeti könyvtárakba szánt teljes könyvállomány beszerzését, könyvtári kötéssel és szereléssel történő ellátásának megszervezését és a 34-35 körzeti könyvtárba szétküldését úgy, hogy a raktári jelzettel és ETO szerinti szakjelzetekkel, raktári lappal, letéti lappal és könyvkártyával ellátott könyvek céduláit maga állította elő adrémagépén. Intézte a körzeti könyvtárak pénzügyeit, építési-felújítási kereteket kezelt, központilag szervezte a könyv- és könyvtárpropagandát, fedezte a könyvtári előadások, könyvankétek költségeit, valamint a népkönyvtárosok számára szervezett tanfolyamok kiadásait. Mindezt a József nádor tér 10. sz. ház tömbjének első emeletén, egy ilyen munkára alkalmatlan, két épületrészt áthidaló, üvegalitkaszerű nyaktag sokablakos helyiségegyüttesében, ahol csupán néhány szobában, egymás hegyén–hátán, állandó lármában, mindenki zavarásával folyt a munka, s tette a dolgát néhány gyakorlott és jóval több gyakorlatlan, de a feladatoktól sarkallva–kényszerítve a maga erejét naponta felülmúlóan teljesítő ember.

A megyei és a járási könyvtárak szervezését – az országot 6-6 és 7 megyére osztva – hárman végeztük: a csoport vezetője *Gaschler Rezső* volt, 27 éves, eredetileg fogtechnikus, ekkor már a pesti pedagógiai főiskola könyvtár szakának kitűnően tanuló levelező hallgatója, mellesleg párttagként *Sallai István* helyettese (két év óta az óbudai temető lakója). Ő az ország középső, a Dunántúl északi megyéiért volt felelős. A 23 éves *Annus Olga*, a későbbi *Sipter Gézáné* szekszárdi könyvtáros Borsodért és az alföldi megyékért felelt. Az egykori falusi könyvtáros, majd a Szikszói Körzeti Könyvtár utazó könyvtárosa akkor már szintén a főiskolán tanult, s igen jól teljesített. (Elhunyt 1992-ben Szekszárdon.) Nekem a déli végek jutottak – Csongrád kivételével –, tehát Békés, Bács-Kiskun, Tolna, Baranya, Somogy, Zala, nyugaton pedig Vas. Hétfőn hajnalban elindultunk, és pénteken estig vonaton, ritkábban az akkoriban igen gyér autóbuszjáratokon utazva, és a megyei könyvtárak 125 köbcentis Csepel motorkerékpárjainak szellős-rázós hátsó ülésén lovagolva jártuk az országot. Tárgyaltunk a népművelési osztályvezetőkkel, tanácselnök-helyettesekkel – a kisebb helyeken a tanácselnökökkel is –, s ha szerencsénk volt, a pártbizottságokon is szóba álltak velünk. Voltunk a Közelbizeknél, a Közületeket Elhelyező Bizottságoknál, megnéztük a megyei és a járási könyvtárak számára felajánlott épületeket, helyiségeket, rajzoltuk szorgalmasan a számításba jövő helyek alaprajzát, bejelöltük az áttörendő falakat, és megszüntetésre ítéltünk néhány ajtót, bejelöltük a szinte mindenütt hiányzó WC-k helyét. Tárgyaltunk létszámokról, a vezetésre kiszemelt „káderekről”, szelíden-diplomatikusan megpróbáltuk elhárítani egy-egy tanácselnök-feleség vagy érdemekben megrokkant, ám egyébként igen kiváló leendő könyvtárosnak jellemzett pártaktivista „nagyon szeret olvasni az elvtárs” ajánlással történt kandidálását, s türelmesen elmagyaráztuk a titkároknak, hogy a könyvtár meg a könyvesbolt, könyvkereskedés valami egészen más. Ígértünk, ami kellett, amit lehetett és szabad volt: néhány asztalt, széket, fogast, egy-egy iratszekrényt, írógépasztalt, könyvállványt és kályhát, a jobbaknak új *Zetka* – ahogy *Gaschler Rudi* mondta: *Cetka* – motorkerékpárt, valamint a jónevű, volt fehérvári főépítész, *Schmidl Ferenc* által frissen tervezett és a dombóvári KTSZ-nél már készülő karcsú kölcsönzőpultot, folyóiratállványt, barnára pácolva és enyhén felfényezve.

És amikor szombaton a Népkönyvtári Központ zajában megírtuk az útijelentést, s tárgyaltunk egyszál, de nagy hatalmú gazdasági ügyintézőnkkel, *Rakovszky István*nal az ígéretük teljesítéséről, elégedetten dőltünk hátra egy percre pihenni: nem serénykedtünk hiába a héten! Azután hétfőn ismét megtörtént a kirajzás, a történések ismétlődtek, majd szombaton készült az új beszámoló. Közben azonban érkeztek a posták, telefonok, hogy semmi nem úgy alakul, ahogy terveztük: itt nincs könyvtáros, ott mégsincs helyiség, amott a kiszemelt épület helyett egy lelakott, patkányjárta-egérráfga tsz-raktárt vagy dohánypajtát ajánlanak. A dolog kezdődött előlről...

A könyvtárak végül is felálltak. Némelyikük még szépnek is volt mondható, például a miskolci és a debreceni. (Kár, hogy ez utóbbi azóta, ötven éve így maradt.) Mellesleg: Győrben jártam az azóta felrobbantott Kioszk épületében működött könyvtárban, és 1976. január 2-án itt voltam ennek a – Baross út 4. sz. alatti – könyvtárépületnek az avatásán. Az akkoriban felavatott Nyíregyházi Megyei Könyvtárral összehasonlítva talán érthető, hogy az itt látottak dohogást váltottak ki belőlem, amit hiába próbáltak csillapítani azzal, hogy ebből az épületből belátható időn belül

a városi könyvtár központja lesz, a megyei könyvtár új épületet kap majd. Úgy legyen, ámen! – mondtam –, remélem, még megérem.

Folytatva a történetet: Az 1952-es MT határozat a megyei és a járási könyvtárak szakmai segítésére (is) létrehozta 1952. augusztus 1-jével az Országos Széchényi Könyvtár *módszertani osztályát* (a mai Könyvtári Intézet elődjét). Ennek vezetője főnököm, Sallai István lett, aki a Népkönyvtári Központból egyedülként magával vitt a másként *módszertani kabinetnek* is nevezett intézetébe. Ott a megyei és a járási könyvtáraknak nem a szervezésével, hanem olyan dolgokkal kellett foglalkoznunk, mint a kezelési eljárások, a feldolgozó munka, az olvasószolgálati módszerek, a könyvtárpropaganda, a tudományos tevékenység, például az ún. tájanyag (helytörténeti–helyismereti) állomány gyűjtése, feltárása. Az általam elhagyott Népkönyvtári Központ szervező csoportja pedig létszámban megerősödött, és mivel Gaschler Rezső a megnagyobbított NKK-nak is vezetőhelyettese lett, posztját *Rózsa György*, a Magyar Tudományos Akadémia későbbi főigazgatója vette át. 1952 szeptemberétől kezdve nélkülem folytatódott a megyei könyvtárak szervezése, amely – mint említettem – az év végén be is fejeződött.

Aztán jött az 1953-as év és benne Sztálin halála március 5-én, utána pedig a vészjósló bizonytalanság, várakozás, amely pár hónappal később *Nagy Imre* miniszterelnökké történt kinevezésével sok tekintetben feloldódott. A mi területünkön azonban a korszakváltás kedvezőtlen következményekkel is járt. Kiderült ugyanis, hogy az előző évek rossz gazdaságpolitikája, az erőltetett, helytelen irányú iparfejlesztés és az erőszakos termelészövetkezett-fejlesztés az országot tönkretette. Az emiatt bevezetett megszorítások, a költségvetési takarékoskodás, intézmények megszüntetése – mint mindig – most is a kulturális területet érintette elsősorban. Megszűnt a Népkönyvtári Központ, a könyvtárosgimnázium, az öthónapos könyvtárosiskola, sőt a kiválóan, gyakorlatiasan működő főiskolai könyvtárosképzés is a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola felszámolásával.

A járási könyvtárak megszerzésének befejezése 1954 helyett az évtized végéig elhúzódott; a megyei és a járási könyvtárak könyvbeszerzési összegei 1957-ig véstesen lecsökkentek, a falusi könyvtárak letéti ellátását szolgáló pénzügyi keretet a legtöbb központi könyvtár megszüntette, hogy magához vonhassa. (Emlékezetem szerint a győri kivétel volt.) Az önálló falusi könyvtárosi státusokat a megyei könyvtárak többnyire felszámolták, hogy velük saját létszámukat növelhessék, a könyvtárakban az elrendelt minimumvizsga ellenére is nagy arányban maradtak iskolázatlan, műveletlen, politikai okokból vagy mintegy kulturális elfekvőbe odahelyezett „káderek”. Az igazi bajok helyett a Népművelési Minisztérium könyvtári *főosztálya* – lám ilyen is volt akkoriban, egyszer s utoljára a magyar könyvtárügy történetében – kínjában olyan álcesekevésekkel próbálta a kormányzati döntéshozók figyelmét és a lakosság érdeklődését magára vonni, mint az 1954–1955-ös *felszabadulási munkaverseny* vagy a *József Attila ifjúsági jelvénytulajdonos olvasómozgalom*.

Az igazsághoz tartozik azonban az is, hogy a megyei könyvtárak munkájának tartalmassá válása, belső megerősödése szintén ezekre az évekre esik: a legjobbak ekkor kezdték megtalálni és komolyan venni szerepüket a területük szellemi és közéletében. Belátták, hogy csak akkor számíthatnak a két közgyűjteményhez, a múzeumhoz és a levéltárhoz hasonló megbecsülésre és tekintélyre, ha maguk is közgyűjteményi műhelyként viselkednek, és a testvérintézmények teljesítményeit

elérő színvonalú produktumokkal állnak elő. Igazi presztízst először a helytörténeti–helyismereti tevékenység művelése, majd az első megyei sajtóbibliográfiák megjelenése teremtett számukra: a somogyi 1957 augusztusában hagyta el a nyomdát, a veszprémi 1958 elején, majd Tatabánya következett a sorban. (Sajnos, Győr a legvégén, négy évtizedes késéssel – ugye megértik, miért idegesített engem és másokat is ez az elmaradás!) A megyei könyvtárakban helyenként megindult kutatómunka első eredményei az évkönyvekben kaptak nyilvánosságot, részeredményeinek pedig jó kísérleti eszközei, fórumai lettek az országszerte megjelenő könyvtári híradók, közöttük a járásiak is. Az első megyei könyvtári évkönyvet szintén Kaposvár adta ki 1958 júliusában, ezt 1962 augusztusáig a veszprémi és a Komárom megyei évkönyv követte.

1958. január másodikán megnyílt a *Lipták Pál* által szabadpolcossá alakított Békéscsabai Megyei Könyvtár, rövidesen a Bicskei Járási Könyvtár vezetője, *Katona Tamás* (ugye ismerős a neve?) követte a példát, a megyei könyvtárak közül pedig másodikként a győrit tette szabadpolcossá *Mezei György*. A szabadpolcos könyvtár a maga otthonosságával, lakásszerűségével korábban elérhetetlen, nagy tömegeket kezdett a könyvtárak olvasótáborába vonzani, kifelé, a külföld felé pedig olyasfajta nyitottságot jelzett, amely előbb-utóbb európai partnerré tehetette és tette is a magyar könyvtárügyet. Sallai István 1968-as nagy sikerének, a *public library modell*, felfogás győztes elfogadtatásának gyökerei ezekből a tíz évvel előbbi eseményekből sarjadtak.

A korszak mérlegét megvonva végül nem hallgathatok az 1952-ben kialakított rendszer problematikus vonásairól és ezek következményeiről sem. A megyei és a járási könyvtárak hamar jelentkező gyengéi tulajdonképpen eleve kódolva voltak annak következtében, hogy létesítésük és működésük bizonyos alapfeltételei nem teljesültek, vagy egyáltalán: hiányoztak már születésük pillanatában, illetve organizmusukban hibás gének is akadtak.

A körzeti könyvtárakat *Sebestyén Géza* azért tervezte mindenképpen önálló, csak könyvellátást – és kölcsönzést nem – végző könyvtáraknak, mert a csekély erővel rendelkező falusi és egyéb (pl. üzemi) közösségeken kívánt segíteni. (Példái közvetve a kistelepüléseket, farmokat ellátó amerikai könyvtárak, közvetlenül pedig a Carnegie-alapítvány segítségével létrehozott angol megyei, „county” könyvtárak voltak.) Jól tudta azt, hogy ha az országos központból táplált, szilárd bázisú és szervezettű körzeti könyvtárakat a meglévő, kis hatékonysággal működő városi könyvtárakra építi, ezeket a majdnem ingyenes vagy ingyenes használatú és a körzeti könyvtárakkal esetleg „feltuningolt” intézményeket meg fogja rohanni és szinte kifosztja majd a kiéhezett városi, helyi olvasóközönség, ennek következtében pedig a falvak, ellátatlan kistelepülések számára sem könyv, sem figyelem nem fog jutni-maradni. (Ne feledjük: rádió kevés, újság csak egyféle volt ezeken a helyeken, televízió pedig nem létezett abban az időben.) Az tehát, hogy a megyei és járási könyvtárakká olvasztott körzeti könyvtárak volt területén újból magukra maradtak a települések, természetesen követtek az egyesítésből. Másként csak akkor történhetett volna, ha az eleve „könyves autóbuszokra” (bibliobuszokra) és „utazó könyvtárosokra” tervezett rendszerből 1949-ben nem a lényeg, az autó marad ki, s hiányát csupán a nagy semmivel, majd 1951-ben a 125-ös Csepellekkel, 1959-ben pedig Moszkvics-furgonokkal („művelődési autók”) próbálják pótolni.

A körzeti könyvtárt mint típust és a körzeti könyvtári rendszert a Szovjet-unióban nem ismerték, nem alkalmazták, ezért ez minden akkori megnyilatkozás – kényszer szülte magyar megnyilatkozás – ellenére sem hozható kapcsolatba a szovjet könyvtári rendszerrel, annak követésével. A körzeti könyvtári rendszer megszüntetése minden bizonnyal éppen annak a következménye volt, hogy a több járásra kiterjedő szisztéma nem igazodott a közigazgatási felépítéshez, a tanácsrendszer megyei–járási–községi tagolódásához. A szovjet példát követő magyar gyakorlat mereven ragaszkodott az *egy város–egy könyvtár* fenntartó elvhez. és a megyei, illetve a járási tanácsot jelölve ki egyetlen fenntartónak, megfosztotta meglévő, működő könyvtárától a megyeszékhelyek, a járási székhelyek (lásd Sopron, Nagykanizsa, Pápa, Baja, Kiskunhalas stb.) városi tanácsát. Ennek következményét, a városok érdektelenné válását előre lehetett látni. 1951 őszén, az első megyei és járási könyvtári rendszerterv véleményezésekor a miskolci *Szönyi László* támogatásával – bajai könyvtárosként – még szóvátehettem a Népművelési Minisztériumban mindezt. *Kardos Ferenc* a tervezet második változatába bele is foglaltatta azt a lehetőséget, hogy a városi könyvtárak is vállalhassanak megyei vagy járási könyvtári szerepet a területre kiterjesztett hálózatgondozási feladat- és hatáskörrel. A szovjet típusú gondolkodásmód azonban nem tűrte meg az *is-is* megoldásokat, és a végső, az MT-határozatban testet öltő koncepció kizárólagos fenntartói jogosultságot, illetve kötelezettségeket ruházott-rótt a megyei és a járási tanácsokra, megfosztván a városokat a saját könyvtár fenntartásának jogától. Ráadásul a mindig éber pénzügyminisztérium azonnal lecsapott erre a szerkezeti változásra, és az 1953. évi költségvetésben a városi előirányzatok, megnyitható hitelek felsorolásakor megjelent a tiltás a *könyvtár* fejezetnél, a következő szöveggel: „Ezen a címen költség nem irányozható elő.” – Sajnos, ugyanez történt a falvak, községek költségvetésében is. A következmény: ha a városok és a községek akarták volna, akkor sem segíthették volna anyagiakkal a területükön működő, 75–80 százalékban az ő lakosságukat szolgáló könyvtárakat. Az csak kicsi tapasztalás lett a nagy sebben, hogy 1955-ben jogszabály született az ún. *községfejlesztési alapról*, s ettől kezdve a kultúrát szerető tanácsok ily módon támogathatták kisebb összegekkel a nem általuk fenntartott helyi könyvtárakat.

Az igazi megoldás az lett volna, ha az Elnöki Tanács 1956. évi törvényerejű rendelete, majd az 1976-os hasonló rangú könyvtárügyi jogszabály kimondja a *helyi és a területi könyvtári szolgáltatások egyaránt kötelező nyújtását, és közös finanszírozásukat* meghatározott kulcs alapján előírja mind a helyi, mind a területi érdekű fenntartó számára.

Nem volna teljes a kép, ha nem szólnék az *egy fenntartó–két terület* ellentmondás feloldására tett kísérletekről, illetve a kiskönyvtárak máig ható gondjainak megoldására-csökkenésére irányuló próbálkozásokról:

1960-tól jogszabály tette lehetővé a *városok* számára, hogy költségvetésükben a *könyvtári címen* kiadásokat tervezhessenek – így jöttek létre a megyei jogú városokban a gyorsan fejlődő, *önálló városi könyvtári hálózatok*. Győrben például 1961-ben alakult meg a külön hálózat; Sopronban pedig egymás mellett külön városi és járási könyvtár működött. Az országban nemcsak Miskolc, Debrecen és Pécs városi hálózata önállósodott, hanem külön hálózat alakult például Kaposváron, Zalaegerszegen, Veszprémben, Nyíregyházán, Salgótarjánban is. Erre mondta jó emlékezetű Sallai István atyánk, hogy: „Sok kis tőgyből fejjük az államot”.

Amikor a járáások végleg megszűntek, 1984-ben újból csak a *falvak* jártak roszszul: a városi tanácsok nagy része csupán kelleetlenül vállalta a falusi könyvtárügy gondozását, a rendszerváltáskor pedig nagy részük megszüntette könyvtárának hálózati tevékenységét. A megyei önkormányzatok egy része a megyei könyvtár hálózati-módszertani részlegét is felszámolta.

Az 1952 óta mindig vesztes kiskönyvtárak, a falusi lakosság könyvellátásának megoldására, illetve megjavítására több kísérlet is történt. Emlékezzünk csak a kis kölcsönzőhelyek *tanácsi kezelésbe adására* 1958-tól kezdve, az intézményesítés, ahogy akkor mondták: „tanácsosítás” első, nagynak vélt eredményeire, majd megrekedésére a fenntartók finansziális erőtlensége következtében, s hadd emlékeztessenek az ún. *kiskörzeti könyvtárak* létrehozási kísérleteire 1963-tól, valamint *Szente Ferenc* nagy ötletére, a *klubkönyvtárak* létesítésére a hatvanas évek közepén, majd a gondolat kisajátítására, „lenyúlására”, amelynek következtében ezek „művelődési otthon jellegű intézményekké” váltak, és többnyire haszontalanul nyeltek a közpénzt. Továbbá hadd szóljak az egész világon sikeres mozgókönyvtári, bibliobuszos szolgálat első hazai eredményeire, majd összeomlására az átalakított, öreg autóbuszok „lerohadása” (lásd Tatabánya, Győr, Kaposvár) és a rendszer kidolgozatlansága következtében.

Érdemes megjegyezni, hogy életképebbnek és máig létezőnek, működésképesnek bizonyult *Szente Ferenc* másik ideája: az 1976-ban Devecserben indított *ellátórendszeri* szisztéma a maga döccenései ellenére is. De ha már ilyen szépen összejöttünk itt, hadd intézzek egy nagy fohászt nagytekintélyű és -pénzű, jelen levő barátunkhoz:

A Nemzeti Kulturális Alapprogram megteheti, hogy maradéktalanul megvalósítson vagy segítsen egy várhatóan sikeres bibliobuszos ellátási rendszert. Hirdessen hát pályázatot a kisközséges megyék körében, és legalább két helyen finanszírozza a mozgókönyvtárak rendszerszerű működtetését, mégpedig – ahogy mondani szokták – a teljes vertikumban. Ha Szlovéniában sikerült, nálunk nem sikerülhet?

Végül még egy szóznoki kérdés. Hogyan történhetett meg, hogy a könyvtárosok által felfedezett, kezdetben „telekunyhónak” nevezett információs helyek, pontok a jó kezdet után többnyire nem a kistelepülések könyvtáraiban létesülnek, ezeket föl-erősítve, hanem önálló szervezetben, *teleház* néven a párhuzamos intézmények számát szaporítják? Nem lehetséges, hogy ebben az újabb lenyúlásban az is szerepet játszik, hogy a könyvtárosok – tisztelet a kivételnek – újabban maguk sem olvasnak, nem ismerik a szakirodalom, a szakfolyóiratok által bemutatott újdonságokat, követhető példákat, s ezáltal a saját fejlesztési esélyeiket is nagyban korlátozzák?!

Befejezésül – e szomorú hangos gondolatsor után, az emlékezésben ismét visszalépve 50 évet – hadd zárjam nemcsak az „és mégis, mégis fáradozni kell” zengzetes passzusával, hanem az öröm kimondásával is. Mert ha valaki nekem 1952. október 15-én, három nappal a bajai járási és a zalaegerszegi megyei könyvtár avatása után és két hónappal a győri megyei könyvtár átadása előtt azt mondja, hogy 2002-ben ezen a napon Győrben régi könyvtáros barátaim társaságában csaknem száz győri megyei és városi főhivatású könyvtárossal és a Győr-Moson-Sopron megyei városi könyvtárosok további népes csapatával állhatok szemben, az akkori jövőlátásom alapján egyszerűen kinevetem.

Az itt együtt ünneplőknek mindebből talán kitűnt, hogy az elmúlt 50 könyvtári évre – annak a kezdeteire is – nemzedékem tagjaival együtt büszke vagyok. És remélem, hogy a mai 27 éves Győr-Moson-Sopron megyei könyvtárosok 2052. október 15-én – amikor a most következő öt évtizedet maguk mögé gyűrve, a megyei könyvtárak alapításának 100. évfordulóját ünnepelik majd, ugyanilyen büszkék lesznek saját megtett útjukra, teljesítményeikre. Bízom benne, hogy ez már valóban az új megyei könyvtárban történik, még ha annak falai nem tégltáblából, hanem valamiféle plazmából lesznek is!

Gerő Gyula

Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár

Sokak számára ismert, hogy az Országgyűlési Könyvtár elődje, a Képviselőházi Könyvtár az 1860-as évtized végén zárt jellegű szakkönyvtárként jött létre, és csak a képviselők használhatták. E tényt már az alapítást dokumentáló 1868-as házszabályok 215. paragrafusa egyértelműen kifejezte: „a ház. *tagjainak használatára, könyvtárt állít*” (kiemelés: J. K.). E kitételől kezdve a könyvtár tényleges nyilvános közkönyvtári funkciójának kialakulásáig (1952) és e fontos kulturális közintézmény nyilvánosságának az Országgyűlés szervezeti keretébe történő visszatérése (1991) utáni fenntartásáig hosszú út vezetett. Alábbiakban röviden ennek az útnak említésre méltó szakaszait tekintjük át, és röviden a jelenlegi helyzetet is jellemezzük.

Érdekes, hogy alig egy-két éves működését követően, már 1872 tavaszán felmerült a Képviselőházi Könyvtár nyilvánossá tételének gondolata. A könyvtár irányító képviselőházi bizottság, illetve annak híres tudós-elnöke, *Horváth Mihály* (aki mint jeles történétíró és kultúrpolitikus akadémikusként, a Magyar Történelmi Társulat és a Kisfaludy Társaság elnökeként is tevékenykedett, s egy időben miniszter is volt) a Háznak bemutatott jelentésében ezt írta: „könyvtárunk az eddigi beszerzések alapján máris igen becses gyűjteményévé vált a szakmunkáknak”, ezért „nagyobb közönség szükségeit és igényeit is kielégítheti: a legközelebb egybeülendő országgyűlésnek feladata leendő gondoskodni az iránt, hogy a könyvtár szélesb körökre nézve is lehetővé tétessék, azaz nyilvános könyvtárrá változtatassák”. A következő országgyűlési ciklusban ugyan ez nem valósult meg, sőt a javaslatot hosszú időre elfelejtették, ennek ellenére a könyvtár zárt rendszerének falán egyre szaporodó és mélyülő repedések jelentek meg, amelyek – ha jóval később is – de éreztették hatásukat, és végül a könyvtár használatának fokozatosan bővülő kiterjesztéséhez vezettek.

Az első említésre méltó esemény a kölcsönzés bevezetése (addig csak helyben lehetett a honatyáknak olvasni) 1873-ban, amelynek során ellenőrizhetetlenné és ezért lényegtelenné vált, hogy az országgyűlési képviselő magának viszi-e a könyveket vagy másnak (családnak, rokonságnak, ismerősöknek).

Az 1880-as években a „repedés” tovább növekedett. A kölcsönzés a volt képviselők számára iratlan szabállyá és gyakorlattá vált azon egyszerű oknál fogva, hogy az országgyűlési ciklus lejártáig gyakran nem sikerült az elvitt műveket visszaszerezni a leköszönő képviselőktől.

Az 1892-es kölcsönzési ügyrend ugyan még azt hangsúlyozta, hogy „könyvet kölcsön csak a képviselőház tagjai vehetnek ki”, nemsokára a könyvtári bizottság, illetve annak házelnöki funkcióban levő elnöke a volt képviselőkön kívül engedélyezte a könyvtár használatát minisztériumi tisztviselőknek, egyetemi tanároknak, tudományos kutatóknak. 1894-től már olyan esetről is tudunk, hogy hosszú időre – évenkénti hosszabbítással – sok kötetes sorozatot adtak kölcsön (a vallás- és közoktatásügyi miniszter közbenjárására) a Pázmány Péter Tudományegyetem történeti szemináriumának.

És innen már nincs megállás: a könyvtár állománya egyre gazdagabb lett, folyamatosan mind több régi mű és olyan külföldi szerzemény birtokába jutott, amelyeket más könyvtár nem tudott az olvasók számára biztosítani. A használat iránti igény növekedett, a kérelmek és külön engedélyek száma szaporodott. Ezért az 1909-es könyvtári ügyrend már külön paragrafusban kénytelen szabályozni, illetve korlátozni a kialakult gyakorlatot: „Idegenek a könyvtár könyveit csakis a könyvtár helyiségében, csakis délelőtt azon időben használhatják, amikor a könyvtár a képviselők részére különben is nyitva van, még pedig kizárólag az elnöktől írásbeli folyamodásukkal kérendő s bármikor visszavonható engedély alapján.”

A könyvtárhasználat kiterjesztésének következő mozzanata egy Házon belüli esemény volt, amelynek értelmében a főrendiház – saját 5 ezer kötetes könyvtárának átengedése fejében – a Képviselőházi Könyvtár használatát kérte és kapta meg 1912-ben.

A könyvtár teljes körű nyilvánossá tételének gondolata másodszer 1919-ben, a tanácsköztársasági uralom előtt fogalmazódott meg. A *Dienes László* és *Kőhalmi Béla* által 1919 februárjában elkészített „Könyvtári program” szerint „a Képviselőház könyvtára is átadandó a nyilvánosságnak”. Amikor 1919. június 21-én a Szabó Ervin Könyvtár irányítása alatt álló intézményt az Országgházban megalakult Történelmi Materializmus Kutató Intézet átvette, ennek az intézetnek vezetői, *Bolgár Elek* helyettes külügyi népbiztos és *Feleky Géza* külügyi osztályvezető meg is állapodtak *Dienes László* könyvtárügyi megbízottal, hogy a könyvtár új kettős feladata: „a Történelmi Materializmus Kutató Intézet könyvszükségletének ellátása és a könyvtárnak a nagyközönség számára való nyitvatartása.” Az elképzeléseket a tanácsköztársaság leverése rövidesen meghiúsította.

1920 után a nyilvánosság felé tett újabb lépésként értékelhető a képviselőház könyvtári bizottságának 1922. december 15-én hozott határozata, amely egyetemi tanároknak, minisztériumok és más hatóságok, intézmények tisztviselőinek – vezetőik írásbeli kérelmére –, továbbá volt törvényhozóknak és egyéb külső olvasóknak – óvadék ellenében – lehetővé tette a kölcsönzést.

1926-tól a parlament alkalmazottai, 1927-től pedig az újonnan megalakult felsőház tagjai is használhatták a könyvtárt (külön olvasótermet is biztosítottak számukra), és a kölcsönzési jogot is megkapták.

Az 1930-as évek elején az „idegenek” olvasóforgalma egyre nőtt. A könyvtári bizottság 1932. december 12-i és 1933. december 15-i ülésén is állást foglalt a nyilvános olvasóterem felállítása mellett, de végleges engedélyezését egy parla-

menti szolgálati lakás megüresedéséhez kötötte. Nagy Miklós könyvtárigazgató 1934 márciusában újra sürgette a kérdés megoldását, mert „az idegen olvasók ugyanabban a helyiségben folytatják kutatásaikat, amelyben ... az országgyűlés tagjainak egy része is helyet szokott foglalni, amit a képviselő urak számtalan ízben kifogásoltak, joggal tartván attól a lehetőségtől, hogy egymás között folytatott bizalmas beszélgetésük elferdített formában nyilvánosságra kerül”. 1934. október 19-én a képviselői olvasóterem zsúfoltságának megszüntetésére új különtermet bocsátottak a külső olvasók rendelkezésére. Ekkor már olyan forgalmat bonyolítottak le, hogy egy hónapos időre a könyvtárigazgató is engedélyezhette a Képviselőházi Könyvtár használatát: csak a hosszú távú engedélyekért kellett a házelnökhöz fordulni. Ezt a gyakorlatot az 1937-es könyvtári ügyrend is megerősítette. A forgalomnövekedés miatt a nyilvános olvasói szabályzat 1944 januárjában már két hónapos engedélyezési időt biztosított az igazgatónak.

Az előzmények ismeretében azt hihetnénk, hogy 1945 után rögtön jelentős változások következtek be, amelyek a könyvtár nyilvános jellegét érintették. Nem így történt. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945-ös (napirendről levett és ülésen meg nem tárgyalt) ügyrendje, az 1946-os házsabályok, valamint a könyvtár 1946-os ügyrendi tervezete is azt hangsúlyozták, hogy a könyvtár a Nemzetgyűlés tagjainak áll a rendelkezésére, bár *Trócsányi* György, a könyvtár főigazgatója (ez a teljes nyilvánossá válás kérdésének harmadik felvetése) a könyvtári és múzeumi bizottság 1946. december 18-i ülésén kiállt a nyilvánosság mellett, mert a közvélemény részéről „ez a kérés már több mint két évtizede hallható és ... egyre nyomatékosabban jelentkezik”, ezért „a Nemzetgyűlés Könyvtára a jövőben nem szorítkozhatik csak a törvényhozó testület tagjainak szolgálatára”.

Egy év múlva a bizottsági ülésen a főigazgató újra szóba hozta a külső olvasók visszatérő panaszát, és kijelentette: a könyvtár – gazdag állománya miatt – „már nem tekinthető csupán az Országgyűlés könyvtárának, hanem az egész ország könyvtáraként kezelendő”. A korabeli jegyzőkönyv szerint Nagy Imre, az Országgyűlés elnöke is „feltétlenül kívánatosnak tartja a könyvtár anyagának az eddiginél tágabb körű gyűmölcsöztetését”, de a helyzet megoldása újabb olvasóterem felállítását tette szükségessé. A könyvtári és múzeumi bizottság háromtagú albizottságot választott, hogy a megoldásra vonatkozó javaslatot kidolgozza. A képviselők azonban ragaszkodtak korábbi előjogaikhoz: az Országgyűlés 1948. január 14-i ülésén jóváhagyott új könyvtári ügyrend ismét kimondta, hogy „az Országgyűlés Könyvtára nem nyilvános közkönyvtár”. Az idegenek korábban megszerzett jogait viszont továbbra is biztosították, sőt 1948. október 1-jétől a könyvtár 12–14 személyes nyilvános olvasótermének nyitvatartási idejét 14 órától 18 óráig meghosszabbították.

A nyilvánossá válás előkészítését a 80 éve működő könyvtári és múzeumi bizottság elsorvasztása tovább nehezítette: a könyvtár előbb az Országgyűlés Irodájának, majd 1950-ben az Országházban az országgyűlési jogköröket gyakorló Elnöki Tanács titkárságának irányítása alá került, s a nyilvánosság kérdése csak lassan haladt a kibontakozás felé. Különböző átalakítások és a könyvtári olvasótermek átköltöztetése után 1950 szeptemberétől a könyvtár korlátozott nyilvánosságot kapott, hiszen csak képviselőket, pártszervezeti alkalmazottakat, megbízó levéllel érkező kutatókat, tisztviselőket fogadhatott. Később, 1951 novemberében (miután az Elnöki Tanács és a Népművelési Minisztérium együttműködése során létrehozott bizottság

javaslatot tett az Országgyűlési Könyvtár nyilvános tudományos könyvtárrá való átszervezésére) – a korábbi megkötöttségek nélkül – megnyitotta kapuit az olvasóközönség előtt: ekkor a Ház többi részétől elkülönítették, de még az Országgyűlés és az Elnöki Tanács intézményeként működhetett. Miután a szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása elmaradt, a könyvtár nyilvános funkcióját ténylegesen nem tudta betölteni. Ezek után jelent meg fél év múlva, 1952. május 14-én a Minisztertanács 2042/1952. számú határozata, amely a könyvtárt a Népművelési Minisztérium felügyelete alá helyezte, és aláhúzta, hogy „az Országgyűlési Könyvtár nyilvános könyvtári tevékenységét ki kell fejleszteni”. Ennek végrehajtása során, ténylegesen ötven évvel ezelőtt vált az intézmény – önálló költségvetési szervként működő – nyilvános közkönyvtárrá.

Az '50-es években egy ideig a könyvtár még a középiskolásokat is, később – tudományos szakkönyvtári jellege miatt – elsősorban a tudományos kutatókat, a gyűjtőkori tudományágak iránt érdeklődő szakolvasókat és a felsőoktatási intézmények hallgatóit mint a jövő potenciális kutatóit fogadta, illetve bármilyen, 18 éven felüli érdeklődő rendelkezésére állt.

A különgyűjtemények kialakulása (1958–1962 között), majd a '70-es években a jogi és politikai információk központi szerepkör és ezzel összefüggően az információk számítógépes feldolgozása, illetve a könyvtári szolgáltatások fejlesztése, bővítése miatt tovább nőtt az állandó olvasóréteg és az alkalmi felhasználók száma. 1987-től, a parlamenti élet élénkülésétől kezdve – hosszabb szünet után – ismét egyre több képviselő kezdte látogatni a könyvtárt.

Az 1990-es választásokat követő hatalom- és rendszerváltás ténye újra felvetette a nyilvánosság kérdését mind az addigi felügyeleti szerv, a Művelődési Minisztérium és jogutódja, mind az Országgyűlés és 120 évvel korábban alapított szakkönyvtára, valamint a könyvtárt évtizedek óta használó nagyközönség oldaláról. 1990. október 25-én Szabad György házelnök és Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatásügyi miniszter megállapodást írt alá arról, hogy 1991. január 1-jétől a könyvtár – országos feladatkörű nyilvános könyvtárként, eddigi szolgáltatásait fenntartva – visszatér régi anyaintézményéhez, a Magyar Országgyűléshez. Az Országgyűlés elnöke 1991. február 14-én, az új főigazgatót beiktató beszédében megerősítve a megállapodásban foglaltakat, biztosította a könyvtár munkatársait s közvetve a tisztelt olvasókat is, hogy – az ország könyvtárai között kiemelkedő helyet betöltő – kulturális intézményünk az országgyűlés szervezetébe visszatérve továbbra is korlátozás nélkül gyakorolhatja nyilvános közkönyvtári tevékenységét.

Ezt a következőkkel magyarázhatjuk:

- Az Országgyűlési Könyvtár helyben olvasható állománya igen gazdag, meghaladja a 800 ezer kötetet.
- A könyvtárnak évtizedek óta kialakult egy állandó felhasználói kutatórétege, szakolvasó-gárdája és egy folyamatosan megújuló, a könyvtár állománya miatt alapvetően ideszokott (később számottevő mértékben az Országgyűlési Könyvtár kutatójává, szakolvasójává fejlődő), felsőoktatási intézményben tanuló olvasótábora.
- A könyvtár mint a jog és politika országos feladatkörű tudományos szakkönyvtára a Magyarországról és külföldről 1870-től összegyűjtött és megőrzött jogi, politikai, történelmi, gazdasági, valamint egyéb társadalomtudo-

mányi (köztük szociológiai, filozófiai, statisztikai, sőt irodalomtudományi) dokumentumot tud szolgáltatni.

- Az 1000-tól napjainkig beszerzett magyar és a külföldi jogszabályok, hivatalos lapok (közönyök) nagy hányada itt vehető igénybe.
- Az 1945 előtti időkből a nemzeti könyvtár után a parlament könyvtára őrzi a legnagyobb magyar hírlap- és folyóirat-állományt.
- A 125 éve gyűjtött külföldi parlamenti kiadványok, a több száz évre visszamenőlegesen állományba vett magyar országgyűlési dokumentumok, valamint a jelentősebb nemzetközi szervezetek kiadványainak (pl. a Népszövetség 1920-tól 1944-ig, az ENSZ-é és több szakosított szerveé 1945-től napjainkig stb.) zöme csak e könyvtárban található meg.
- Az állomány gazdagsága az intézmény számítógépes, valamint egyéb könyvtári szolgáltatásai, helyben olvasási, nyitvatartási stb. feltételei egyformán kedveltek a különböző felhasználók körében.
- Az Országgyűlés képviselőin, bizottságain, hivatalain, szakértőin kívül, a Miniszterelnöki Hivatal, a Köztársasági Elnöki Hivatal, az Alkotmánybíróság és a minisztériumok munkatársai is rendszeresen igénybe veszik a könyvtár állományát, szolgáltatásait.
- A tudományos kutatók, a felsőoktatási intézmények oktatógárdája és hallgatósa, a jogi, politikai, gazdasági intézmények és szakemberek, a pártok, szervezetek, egyesületek tagjai, alkalmazottai, a könyvtárak, információs intézmények, a sajtó munkatársai és az ügyes-bajos dolgaikat intéző, jogszabályokat vagy más gyűjtőkori szakismereteket igénylő állampolgárok, nyugdíjasok is egyenrangú tagjai az Országgyűlési Könyvtár olvasótáborának.

Előbbi tényezők miatt a parlamenti könyvtár nyilvános jellegének változatlan fenntartását az 1994. szeptember 20-án elfogadott házszabály ma is hatályos 147. §-a (lásd: a 46/1994. OGY határozatot) nemcsak megerősítette, hanem a parlamenti munka nyilvánosságának egyik pilléréként is a könyvtárat határozta meg, amikor így fogalmazott: „Az Országgyűlés üléseinek jegyzőkönyvei, azok irattári mellékletei és a számítógépes szavazási lista a nyilvánosság számára az Országgyűlési Könyvtárban hozzáférhetőek”.

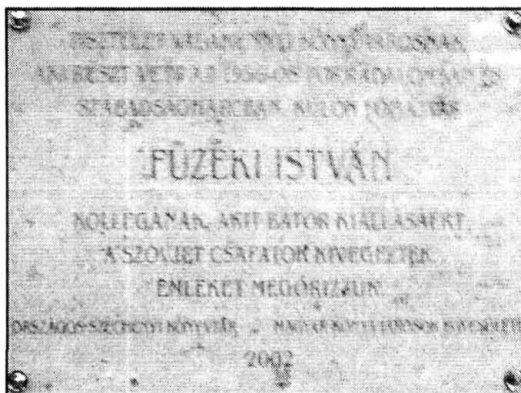
2000-től az Európai Unió letéti könyvtáraként gyűjteményt alakított ki a könyvtár, amely számítógépes szolgáltatásaival a törvényesség és a széles körű nyilvánosság EU-val kapcsolatos információs igényeit Magyarország csatlakozása előtt, alatt és után egyaránt hatékonyan igyekszik teljesíteni.

A parlament 132 éves könyvtára tehát kettős kulturális misszió színvonalas ellátásának feladatát végzi: a parlamenti munka támogatása mellett alapvető fontosságú a 18 éven felüli magyar és külföldi állampolgárok számára nyújtott nyilvános szakkönyvtári szolgáltatások párhuzamos teljesítése is.

Jónás Károly

Füzéki István emlékezete

2002. november 5-én az Országos Széchényi Könyvtár ötödik szintjén márványtábla-avatásra került sor. A dátum éppen nem volt véletlenszerűen kiválasztott. November 4-e feketekeretes gyásznapja a magyarságnak, és bizonytalannal nem csak a magyarságnak. Ekkor, 1956. november 4-én ébredt rá a város, hogy „lövök szét”, ahogy a költő írta volt. És ekkortól kezdődtek a megtorlások, kivégzések, halálos ítéletek (stb.). Valószínűleg november 6-án végezték ki Füzéki Istvánt is, 1956 egyetlen (tudott) könyvtáros mártírját. Az ő márványtábláját avatták fel november 5-én az Országos Széchényi Könyvtárban, igen nagy számú résztvevő előtt.

Nem tudjuk, szakmánk képviselői közül hányan és kik ismerték Füzéki Istvánt, nem tudjuk azt sem, magában, titkon ki őrizte emlékét a kollégák közül. Az azonban bizonyos, hogy Horváth Tibor és Papp István immáron évtizede küzdöttek azért, hogy valahol – könyvtárban, könyvtári tanszéken, könyvtári vonatkozású helyen – állíttassék emléktábla a forradalom és szabadságharc (tudunkkal) egyetlen könyvtáros mártírjának, kollégáinknak, Füzéki Istvánnak, aki „megtette magát bátyáinknak”, hogy Jókaira és a Baradlay-fiúkra alludáljunk, éppen nem henyc asszociációval élve.

Az emlékbeszédeket természetesen Papp István és Horváth Tibor tartották, az ő szövegeiket közöljük az alábbiakban, ezt követően pedig a Füzéki István Emlékérem alapító iratát. Ez utóbbit annál is szívesebben, mivel ennek az Emlékéremnek a jóvoltából Füzéki István neve és példája mintegy megőrikődik egész szakmánk, minden könyvtároskollégánk számára.

Tisztelt magyar honfitársaim!

Emlékezzetek!

Emlékezzetek és örüljete! Ti, akiknek közvetlen és személyes emlékeitek vannak '56-ról, ti, a pihenés évei felé tartó hatvanasok, akik 14 éves gyerekek voltatok a nagy napokban, s ti, hetvenescs, akik érettebb fővel értétek meg történelmünk dicső eseményét és vehettetek részt benne. Örüljete, hogy sorsotok megadta nektek a történelmi egyidejűség kegyelmét, s kisebb-nagyobb mértékben, tudatosan vagy öntudatlanul, akarva vagy akaratlanul magatok is hozzájárulhattok a történelem kerekéne fordulásához, fordításához.

Emlékezzetek és legyetek büszkék ti is, akiknek közvetett élményt adott '56, akik élő vagy írott forrásból merítve alakítottátok ki emlékképeteket. Legyetek büszkék, hogy olyan néphez tartozhattok, amely nem roppant bele a szolgaságba, hanem anyagi, erkölcsi és szellemi boldogulása, emberi vagy hazafiúi becsülete végett tenni mert, s vállalta merészsége következményeit.

Emlékezzetek '56-ra, még ha hallatán mindenki előtt más és más kép is jelenik meg. Éppen ezek az egymástól különböző, de egymást kiegészítő emlékek teszik élővé a tudomány, a hivatalosság, a politika, a manipuláció időben és érdekek szerint változó ábrázolatait, s vezethetnek el egy nép közmegegyezésén alapuló, de az egyes állampolgároknál élő emlékképhez.

Emlékezzetek, még ha tudjuk is, hogy az emlékezet esendő. A valóság történései – ha tetszik, ha nem – meghatározzák a történelem menetét, de a róluk való gondolkodás is – akár hű, akár hamis – visszahat a valós folyamatokra. S minél távolabb vagyunk az eseménytől időben, annál inkább szükség van az emlékező gondolkodásra, hogy a megállíthatatlanul távolodó múlt megújulva hathasson a mában is. Az emlékezet szitáján egyre nagyobb lyukakat mar a természetes feledékenység, de a kényelmes, az önfelmentő, a szándékolt feledés is. Az emlékeknek van egy köre, amelynek feltárása mindig fájdalommal jár. Az emberi természet visszariad a fájdalomtól, ezért el akarja fojtani kiváltó okát, az emlékezést. Álljatok ellen ennek a késztetésnek, s a keserűt az édessel együtt fogadjátok. A felejtésre kényszerítés nem árt annyira az emlékezetnek, mint az engedékeny nemtörődomség: a kényszer ellenerőt indukál, a puhaság restséget. Zsigereitekből lehetetlen kitörölni az emléket, de az embert a tudatos emlékezés teszi. Gondozzátok hát az emlékeket a gondolat vérvél, hogy újra meg újra életre kelhessenek az árnyak.

Emlékezzetek, még ha az emlékek pusztán a valót tükröző árnyképek is a barlang falán. Fényképek, mozgóképek, írott és nyomtatott szövegek próbálják a ténylegesen lezajlott eseményt rögzíteni, de fel tudják-e idézni azokat a gondolatokat, érzéseket, indulatokat, amelyeket az esemény résztvevői egyenként és együttesükben megélték? A Himnusz, a Szózat, a Kossuth-nóta szavait és melódiáját emlékezve recitálhatjuk, de ma egészen más tartalmat hordoznak, mint az októberi napok erőterében.

Emlékezzetek, még ha nem tudhatjátok is, mi hajtotta az egyes embert, fiatal és öregot az utcára, a barikádokra, a közélet új fórumaira. Weiss Manfréd gyárát akarta-e visszaadni vagy megreformálni az életképtelennek bizonyult szocialista rendszert? Bosszút akart-e állni az elszenvedett sérelmekért vagy egyszerűen élhetőbben akarta berendezni szűkebb és tágabb környezetét? A tsz-t akarta-e szét-hordani vagy másfajta szövetkezést képzelt el? Vissza akarta-e adni a földosztás-kor kapott rögöt vagy vissza akarta-e venni a birtokot? MacDonald's-ban akart-e Big Mac-et és Coca-Colát vagy hideg sört és meleg kolbászt a meccs után? A két világháború között kialakult társadalmi rendet akarta-e visszaállítani vagy valamilyen sajátos, harmadik magyar utat keresett? Egyet azonban ma is biztosan tudnak azok, akik ott voltak: a választás szabadságát akarták, a saját sorsukról való döntés szabadságát, szabadulni akartak a gyarmati sorból és a diktatúrától. A jövőről lehetek más-más elképzeléseik, de ebben egyek voltak.

S ne áltassatok magatokat, s emlékezzetek arra is, hogy ez az eszme korántsem fogta át a nép egészét. Voltak, akik aljas, ideális vagy kisszerű okokból nem akartak változtatni a külső hatalmak által kimért sorsukon, s azt gondolták, így vagy így is megtalálják számításukat. Ők először löttek, majd elbújtak, majd megtoroltak. Bosszúasztok meg nekik, de ne felejtsetek. Öröködjetek, vigyázzatok.

Mert azt ugyan nem tudhatjátok, mi hajtotta az egyes embereket '56-ban, de azt tudnotok kell, hogy akit lelőttek, az le lett löve, akit felakasztottak, az fel lett akasztva, akit megvertek, az megverettetett, akit börtönbe zártak, az a cella rácsát belülről látta, akit kihajítottak az állásából, az az utcán találta magát, akit áthelyeztek, az át lett helyezve. aki kevesebb fizetést kapott, annak nehezebben telt a sora, akit leszorítottak a pályáról, annak a külső körön kellett futnia, s akit megfigyeltek, az meg lett figyelve.

Emlékezzetek, ti könyvtárosok, ti, akiknek szakmája az emlékezés. Ne feledkezzetek meg arról sem, ami tennen soraitokban történt. Ez a márványtábla, amely előtt most fejet hajtunk, biztasson bennünket arra, hogy egyenként és név szerint vegyük számba mindazokat, akik üldöztetést szenvedtek az igazságért, ami nem más, mint az ember szabadsága. Egy szakma története nem csak az intézmények nagyszerű eredményeiből, szomorú kudarcaiból áll. Áll bizony a bennük dolgozó emberek életéből is. Addig kutassátok ki, ti könyvtárosok azok sorsát, akik tevékeny részt vállaltak '56 forradalmából, bármily kicsi is lett légyen ez a rész, ameddig az írott forrásokat még élő tanúk erősíthetik meg.

Ha ezt megteszitek, akkor emlékeztetek igazán, s örvelezhetek illőn és büszkén. Úgy legyen.

Budapest, 2002. november 5.

Papp István

Tisztelt Emlékezők! Kedves Barátaim! Hölgyeim és Uraim!

Holnap lesz negyvenhat éve, hogy Füzéki István mártírhalált halt. Pedig Füzéki István nem készült hősnek, nem volt szándékában a mártíromság. Egyike volt az egyetemi hallgatónak a kiválóak közül, éppen 1956-ban fejezte be tanulmányait. Társaitól talán abban különbözött, hogy a vitákban gyorsan reagált, és erős igazságérzet feszült benne. Ha úgy érezte, hogy az általa vélt vagy tudott igazságot sérelem éri, rögtön kitortek belőle az érvek, akár indulattal is.

Füzéki István minden gondolatából és érvelésmódjából, ítéleteiből az európai kultúra szólt. Igaz, az európai kultúra akkor még más volt, nagyobb megrázkódtatásai azóta következtek be. Akkor még nem voltak a diákmozgalmak, nem volt ellenkultúra, az európai terrorizmus sem volt még, s a tudományt sem kompromittálták – hogy Alan Sokal kifejezését idézzem – posztmodern imposztorok. A kultúrának Homérosztól Thomas Mannig, Szókratésztól Heideggerig feszülő ívén nevelkedtünk, amelyben egyértelműek voltak az értékek, s ahogy sommásan jellemezni szokták, fausti vonásokat viselt magán. Ide fúrta be magát a kötelező marxizmus-leninizmus, amit szinte idegen elemként kezeltünk. 1956-ban kultúránk európai hagyományai motiválták a szabadságharcot, ezért mondhatta köztársasági elnökünk néhány nappal ezelőtt Strasbourgan, hogy a második világháború után Európa történetének legeurópaibb pillanata az 1956. évi magyar szabadságharc volt.

A történelem nehéz perceiben azonban személyiség és történelmi szerep egymásra talál, megkeresik egymást: nem lehet teljesen véletlen, hogy éppen Füzéki István vált mártírrá. Most elmondom Önöknek életének utolsó óráját, szemtanúként, aki utoljára láttam őt.

November 6-án a szovjetek elfogtak bennünket a Jogi Karon, mi voltunk „a jogi kari ellenforradalmárok” – ahogy a fehér könyv 3. kötete nevezett bennünket. Az előzményeket nem részletezem, bár sok érdekességgel szolgálna. Gyalog kísérték bennünket a Roosevelttéri Belügyminisztérium épületéhez. Amíg a magassírd-szinten valami tanácstermet előkészítettek a foglyok számára – székeket raktak be, ezen töltöttük fogságunk első napjait – addig az utcán, a falnál vártunk, szemben velünk géppisztolyos oroszokkal. Egy szovjet tiszt, százados sétált előttünk, meg-megállt a foglyoknál, és lefasisztázott minket. István előtt is megállt, és szembefasisztázta. István jól tudott oroszul, és ő volt az egyetlen, aki válaszolt, kissé zilált hangon, gyorsan és indulatosan. Körülbelül azt mondta: te vagy a fasiszta, mit keresel az én hazámban? Ma is hallom: majej rodine. A tiszt szemvillanásából volt látható, hogy mindent megértett, mert a rodina maja az oroszban nem hétköznapi kifejezés. Szent kifejezés. Az orosz kultúra mélységéből fakad. Nem lehet semlegesen kiejteni, méltóság, pátosz, ünnepélyesség tapad hozzá, ezért értette meg a százados talán a forradalom lényegét is, és kitisztult előtte, hogy kik a szembenálló felek, s világgossá válhatott számra, hogy ezt az igen erős, vézna diákot, aki vissza mer szólni

a hatalomnak, az erőnek, a lánctalpak és davajgitárok legénységének el kell pusztítania! És teljesítette felismert kötelességét.

Amikor a nekünk szánt terem elkészült, gyorsan és erőteljesen tuszkoltak fölé felé minket „davaj, davaj, büsztro, büsztro” kiáltásokkal. Füzéki Istvánt kiemelték, a teremben már nem volt közöttünk, többé senki nem látta. A családtól tudom, hogy napokkal később személyi iratait minden kísérő szöveg nélkül bedobták levélszekrényükbe. Talán a megtorlók akarták hírül adni, hogy elpusztult. Úgy mondanám: az elsőszülött fiú sorsa beteljesedett.

Füzéki István mártírhalálát hivatalosan senki nem tartotta számon, neve nincs az áldozatok között. Más esetekről is tudok, ezekből látható, hogy a szabadságharcnak sokkal több áldozata van, mint amennyit számontartunk.

Engedjenek meg egy kitérőt. Úgy harminc-harmincöt évvel később társadalomkutatók hírül adták, hogy nekünk – önöknek is – identitászavarunk van. A kifejezés őtlük származik. Hát közhírré teszem ország-világ számára, hogy az '56-osoknak nem volt, nem lesz és nem is lehet identitászavarunk! Nékünk barátaink, testvéreink haltak a hazáért, ezért ez a kijelentésük még csak nem is értelmezhető számunkra. Valószínű, hogy a szovjet kapitány is ilyesmit ismert fel. Neki sem volt identitászavara! A földünkben elődeink és mártírjaink porladnak, itt minden röghöz sorsok tapadnak, minden fának története van. Tudjuk, hol lakott Vörösmarty Mihály. Elhiszem, hogy akadnak olyanok is, akiknek identitászavaruk van: nagyon, nagyon sajnálom őket, és kérem a sorsot, adjon nekik sok-sok nyugtalanságot. Számunkra más adatott meg: nekünk van kivel, van mivel azonosulni. A gyanúsítás sértő is, mert feltételezi, hogy az ötvenhatosok gondolkodása a tudatipar futószalagjának tömegterméke lehet.

Ha az '56-osok egyéni sorsát tragédiák jelzik, akkor emléküket szomorúság kíséri. Mintha többek törekvése lenne a feledés, főként azoknak az eseményeknek kitörlése az emlékezetünkben, amelyek megfoghatóak. Kérdezem: kinek lenne feladata az emlékek ápolása, a történetek kiderítése? Az egyetemünkön nincs egy emlékszoba sem, nincs egy személy, akinek feladata lenne a tárgyi emlékek összegyűjtése, a még élő szemtanúk megszólaltatása, mintha mindenki a felejtést szorgalmazná. A könyvtárak mit tesznek? Pedig itt húzták meg magukat sokan az üldözöttek közül már a forradalom előtt is és utána is. Itt jutottak kenyérhez s néha némi alkotás lehetőségéhez.

Füzéki Istvánnak sem maradt nyoma, még egy akta sem található az akkor frissen elfoglalt munkahelyén, sem az egyetemen. Ha testvéröccse nem annyira állhatatos és áldozatkész, még emlékezni sem lehetne rá.

Barátaim, léteznek hivatások. Bíraskodás, mozdonyvezetés, orvoslás, nevelés, gazdálkodás, de bármit említhetnék. Egy foglalkozás akkor válik hivatássá, ha már története van. Ez a történet azonban nem lehet tárgyyszerű tények sorozata, kell lennie mélyebb áramlatainak is, amelyek mutatják a hivatás lényegét és szépségét. Ha pedig áldozatokat tud felmutatni, ha történetének folyamában mártírok neve csillog, akkor van mit átadni az utána, utánunk következőknek. Szakmai tudat és szakmai önbecsülés kérdése ez. És ez a mi hivatásunk.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Horváth Tibor

A Füzéki István Emlékérem alapító irata

1.

Mindazon könyvtárosok tiszteletére, akik részt vettek az 1956-os forradalomban és szabadságharcban, valamint Füzéki István (1934–1956), a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat könyvtárosa emlékére, aki hősi halált halt az egyetemi nemzetőrség harcosaként, megalapítom a Füzéki István Emlékérem díjat.

2.

Az emlékérmeket – a kísérő oklevéllel és a névadót méltató írással együtt – minden évben az a könyvtáros kapja meg, aki a megelőző évben vagy években a legtöbbet tette/kiemelkedő teljesítményt nyújtott a könyvtári szolgáltatások és/vagy tudományok terén. A díjat évente váltakozóan egy közkönyvtárban, illetve szakkönyvtárban dolgozó munkatársnak kell odaítélni.

3.

Az emlékérmeket öttagú kuratórium ítélje oda. A kuratórium elnöke hivatalból a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) elnökségének delegáltja. A kuratórium 4 tagját első évben az MKE elnöksége kéri fel. A következő években az első évi tagok közül 1-1 sorsolás útján a kuratóriumból kiesik. Helyét az előző év díjazottja foglalja el. Ez mindaddig így megy, míg a teljes kuratórium a korábbi években jutalmazottakból áll – kivéve az MKE elnökség által delegált elnököt. A későbbiekben az új kitüntetett mindig felváltja a legrégebbi kuratóriumi tagot.

4.

A díjat minden évben az október 23-i, illetőleg november 4-i megemlékezések keretében kell átadni. A díj meghirdetését évente tavasszal – az eredményhirdetést ősszel – a szaksajtóban közzé kell tenni.

5.

A kuratórium a díjat egyszerű szótöbbséggel ítéli oda. A szavazásban legkevesebb 3 főnek kell részt vennie. A kuratórium döntését írásban rögzíti – a kitüntetettet méltatja –, s vezeti a kitüntetettek listáját. Egyéb ügyekben a kuratórium maga határozza meg működésének rendjét, s az MKE elnökségének tartozik felelősséggel.

6.

Az emlékérem odaítélésére az MKE elnöksége, szervezetei és szekciói tegyenek javaslatot, de rajtuk kívül javaslattelevi joga van valamennyi könyvtár munkatársának vagy olvasójának. Ennek érdekében felkérem a könyvtárakat, hogy a díjazásra való javaslat lehetőségét minél nagyobb nyilvánosság előtt hirdessék.

Budapest, 2002. június 2.

Dr. Füzéki Bálint

Ellenjegyzés

*Fenti célokkal
a Magyar Könyvtárosok Egyesülete egyetért,
s az alapító okirathól reá háruló feladatok elvégzését
vállalja.*

Budapest, 2002. június 2.

Ambrus Zoltán

Háttal a jövőnek?

(Tennivalók az Olvasás Éve után)

Kierkegaard, a méltán világhíres filozófus egyik dolgozatában az egyén és persze az emberiség időszemléletét a csónakban ülő ember helyzetéhez hasonlította. Húzzuk az evezőket és pontosan látjuk a már elhagyott parti tájakat, a múltat, de hátunk mögött van a cél, a jövő, melyből aligha sejtünk valamit. (Mára az evezőket motorra cseréltük, s a korábban segítő angyalt is vízbe dobtuk – jegyzi meg keserű iróniával a XX. századvégi kommentátorok egyike.) Nyilvánvalóan él bennünk egy képzeletbeli, vágyott kép az elérendő „partról”, de az a megérkezés pillanatában a lehető legritkábban esik egybe a valóság az előre tervezettel.

A fenti paradoxon igazsága feltehetően annál erősebb, minél bonyolultabb emberi tevékenységről beszélünk. Márpedig a társadalom kulturális szférája, azon belül is az olvasási szokások változása elég soktényezős rendszer a jelzett hasonlat igazságtartalmának belátásához. Az elmúlt évtizedek rengeteg jószándékú kezdeményezése ellenére a PISA vizsgálatok eredményei, illetve a magunk kutatási adatai (Vári Péter és munkatársai = Új Pedagógiai Szemle 2002/1. szám, Gereben Ferenc = Tiszatáj 2002/2. szám, Nagy Attila = Könyvés Nevelés 2001/3.+2002/3. számai) a már korábban is sejtett stagnálást, bizonyos pontokon kifejezett romlást jeleznek.

Visszatekintés

Alábbi írásunkban természetesen nem vállalkozhatunk az Olvasás Éve (pontosabban talán 3 éve) programsorozatának értékelő összegzésére, inkább csupán bizonyos, általánosítható benyomások megfogalmazásához, továbbá néhány esetlegesen kiragadott jó példa csokorba gyűjtött kiemeléséhez vesszük a bátorságot.

Mindenek előtt nyomatékosítsuk az újszerűség és a folytonosság nagyszerű találkozását. 2001. június 7-én *Pokorni Zoltán* oktatási miniszter a 72. Könyvhét megnyitása alkalmából jelentette be ennek az Angliából átvett, ígéretes akcióso-rozatnak a megindítását. Ez véget ért a 73. zárónapján, mi pedig 2003 tavaszán lélekben már bizonyára a 74. Könyvhét újdonságainak lapozgatására készülünk majd. Történt valami kiemelkedően egyedi, és ugyanakkor mi folytatjuk a magunk útját, őrizzük a jó és fontos tradíciókat!

Az eredetileg sokkal szélesebb körű összefogással tervezett, leginkább *Zentai Péter László* (az MKKE elnöke) által szorgalmazott országos kampány rengeteg kezdeményezést, ötletet, energiát hozott a felszínre. Ezekkel egyszer majd tétélesen is illendő lenne elszámolni, egyrészt a történeti hűség kötelezettsége, másrészt a folytathatóság, a „javított új kiadás” előkészítése okán. Most első nekifutásra három mozzanat tűnik kikerülhetetlenül kiemelendőnek. Korábban soha még ennyit nem szerepelt az írott és elektronikus médiában az olvasás, a könyvtárak, a könyvkiadás

ügye, mint a jelzett (2001 júniusától 2002 júniusáig tartó) 12 hónapban, országos és helyi szinten egyaránt. Röviden szólva, a közbeszéd tárgyává tettük jó egy éven át az olvasást!

Rengeteg helyi közösségben sikerült tudatosítani, hogy a betűszeretet, az élvezetes és értő olvasás a szülők, a gyerekek, a pedagógusok, a könyvtárosok, a könyvkiadók, a szerkesztő és írók közös gondja, feladata, mely nem ér véget sem az alsó, sem a felső tagozatban (az olvasás fejlesztése az iskoláztatás teljes idejére szóló feladat), s ráadásul a döntő ütközetek jóval az iskolába lépés előtt dőlnek el. Vagyis kikerülhetetlen a kölcsönösen érintett felek (család, óvoda, iskola, könyvtár, média, könyvkiadás, pedagógusképzés) együttműködése, összefogása megmaradásunk, versenyképességünk, jövőnk érdekében.

Az országos akcióorozatot, az Olvasás Évét elsőként a Nemzeti Kulturális Alap-program hirdette meg már 2000 januárjában, (az eredeti tervek szerint ugyanis 2000 szeptemberében kellett volna elindítani), s ennek is köszönhetően az NKA Könyvtári Kollégiuma 3 éven át finanszírozott ilyen jellegű programokat. Saját tapasztalataink s a fenti tény feljogosítanak annak feltételezésére, hogy az Olvasás Évének leginvenciózusabb kezdeményezői, legsikeresebb szervezői, legnagyobb tömegeket megmozgató szellemi vezetői a könyvtárosok voltak, akik persze nagyon ügyesen mindig szövetségeseket kerestek és találtak ötleteikhez, rendezvényeikhez, pályázataikhoz, vetélkedőikhez, konferenciáikhoz, kiadványaik megjelentetéséhez.

Az esetlegesség, a szubjektív elfogultság minden jogos vádját vállalva, szinte véletlenszerűen és csak jelzésszerűen hadd ragadjak ki a sok száz, netán több ezer maradandóan jónak ítéltető kezdeményezéséből most csupán néhányat, melyeket bizonyára érdemes lenne kissé másként, a helyi sajátosságokhoz igazítva lemásolni, folytatni, továbbfejleszteni!

Nem egyszerűen az abc rendjéhez igazodva említtem elsőként *Arató Antal* címzetes könyvtárigazgató rendkívül szellemes, óriási energiákat mozgósító és felémésztő ötletét, melyet „Keressd a könyvtárban! Olvass velünk!” címmel hirdetett meg Fejér megye felső tagozatos tanulói számára. Ennek egy hat hónapig tartó, a Fejér Megyei Hírlappal közösen szervezett olvasási, művelődés- és helytörténeti, könyvtárhasználati vetélkedősorozat lett az eredménye, és csaknem 300 iskola 1500 diákjával, pedagógusaival és szüleivel sikerült az olvasást, a könyvtárhasználatot az eddigieknél jobban megismertetnie, megszerettetnie. (Bizonyára sokan olvasnánk erről részletesebb beszámolót az ötletgazda nevével jegyzett cikkben.)

A 3K októberi számában alapos recenzió jelent meg ugyan *Nincsevicz Klára* eredeti ötletéből született, általa szerkesztett könyvről, (Olvastad már? Könyvajánlások – gyermekszemmel) mégis legalább egy mondat erejéig vissza kell térnem rá. Nem iskolás, az unalomig gyakorolt tartalmi ismertetéseket kért a diákok olvasmányairól, hanem érdeklődést keltő, jókedvű ajánlásokat, jellegzetes idézeteket, élménybeszámolókat!

Sopron Városi Könyvtára a helyi internetezők körével összefogva éppen a számítógépek mellől szólította el a gyerekeket, amikor egy magyar népmese elolvasásához kapcsolódó rajz elkészítésére, majd annak hagyományos postai továbbítására szólított fel sikeresen több mint 2500, a Kárpát-medencében élő magyar diákot. Az alkotásokat interneten hozzáférhetővé tették a szervezők mind gyerekek, mind az egymástól jelentős földrajzi távolságban dolgozó zsűritagok számára, hogy 2002. szeptember 8-án, az Írásbeliség világnapján, no meg a Sopron városának további

sorsát döntően befolyásoló, 1921-es ágfalvi csata évfordulóján – egy „Betű és lélek” című konferencia keretében – hirdethessék ki a győztesek névsorát. Népese és internet boldogan ölelkeztek össze!

Szekszárdon a Megyei Könyvtár szervezésében 1972 óta 17. alkalommal 2002. október 30–31-én rendeztek ünnepélyes és emlékeztető tanácskozást az ifjúsági irodalom kiadásának és olvasásának gondjairól, örömeiről, feladatairól. Jó volt találkozni az egykori kezdeményező *Lovas Henrikkel* és a méltó folytatásról rendületlenül gondoskodó *Elekes Eduárdné Minivel*.

Tiszakécske Városi Könyvtárában 2002. november 28-án a „mesevarázsló délután” keretében nem első alkalommal ítélték oda a „Városi mesemondó” címet az arra érdemes szülőnek, nagyszülőnek, pedagógusnak, *Kristóf Márta* igazgató asszony és munkatársai ugyanis pontosan megértették, hogy ha megőrizzük, megtartjuk hagyományainkat, akkor azok is erősítenek, megtartanak bennünket, gyermekeinket, unokáinkat. Köszönjük az ötletek tengerét, a kivitelezés fáradhatatlanságát!

A példák esetlegesegek voltak, a sor szinte vég nélkül folytatható lenne. Bősséggel vannak jobbnál jobb ötletek, maradandó élmények és megtestesült alkotások. Ezek lezárásaként és kissé átvezetesként, a jövőbeni feladatok tézisszerű megfogalmazása előtt, ejtsünk még szót két, bennünket különösen foglalkoztató folyóiratról! Hogy kerül a csizma az asztalra?

Amint azt az Könyvtári Levelező/lap 1998/10-es számának bevezető cikke bizonyítja, jó 4 évvel ezelőtt az akkori oktatási miniszter személyes kérésére, az Írásbeliség világnapjára készülve (szeptember 8.) egy rövid összefoglalót készítettem az olvasás hazai állapotáról, no és a kikerülhetetlennek látszó tennivalókról. Akkori javaslataink egyik pontja a Könyv és Nevelés című lap az idő tájt már jó évtizedes „altatásának” megszüntetésére, újraélesztésére vonatkozott. Sokak érdeme, hogy 1999 szeptembere óta, immár negyedik éve ismét létezik a *Balogh Mihály* főszerkesztő úr által irányított, névös folyóirat.

Hasonló féltő szeretettel vetettük papírra a Kincskereső megtartására, folyamatos megjelentetésének feltételeire vonatkozó mondatainkat. Sajnálattal jelentem, hogy csak betűhíven idézhetném a jó 4 éve megjelenteket. „Él magyar, áll Buda még!” – mondhatnánk kissé hetykén, akár magunk megnyugtatósául, hiszen döcögve, lihegve, botladozva, de változatlanul kitűnő színvonalú lapot kap kézhez a mára 2000-re zsugorodott előfizetők tábora, mely 25 éve még 50 ezres volt: örömmel rendelték meg pedagógusok, könyvtárosok és szülők. (Persze jól tudjuk, hogy az utóbbi másfél évtizedben radikálisan átrendeződött többek között a gyermekreklapok piaca is, továbbá 1976 óta folyamatosan csökken a hazai élveszületések, tehát az iskolába kerülő gyerekek száma, no de ilyen mértékben?)

Tennivalók

A rövid visszapillantás után tekintsünk a jövő, a kihívások, a feladatok* felé! Menthetetlenül sodródunk egy, a többnyire csupán a civilizáció „áldásait” élvező,

* A legsürgetőbb tennivalók megfogalmazása a Magyar Olvasástársaság tisztségviselőivel folytatott intenzív párbeszéd eredményeként alakult ki. Köszönet érte minden résztvevőnek.

folyamatosan gyarapodó fogyasztói rétegek, valamint a kultúra valódi javait rendszeresen, nem kizárólag ünnepi alkalmakkor élvező, szűkebb elitre szakadó társadalmi struktúra felé? Vagy éppen az iskola, a könyvtár, a média kínálta kulturális javak közkinccsé tételével lehetne a középosztályosítás programját egyre sikeresebbé tenni? Természetesen magunk ez utóbbi kérdésbe foglalt tervek megvalósítását látjuk leginkább az elérendő „túlsó partnak”.

A XXI. század tudásalapú társadalmában az anyanyelvű szóbeliség és írásbeliség minősége kulturális érték, mert mind a szövegértés, mind a szövegek létrehozásának képessége az egyén társadalmi beilleszkedését, életminőségét és perspektíváit jelentős mértékben befolyásoló tényező. Az írott szövegek megértése alapvető kulturális kompetencia, amely az önálló tájékozódás, a kritikus gondolkodás és bármely tanulás elemi feltétele.

Ráadásul az írott, hallott „mesék”, történetek, versek, mondókák, énekek kép- és érzelm gazdag átélése, élvezete, a mindkét agyféltekénket, tehát teljes emberi mivoltunkat, egész lényünket megragadó, lelki „egészségünket” fenntartó, belső képzeleti munka mással aligha pótolható mentálhigiénés funkciót ugyancsak elvégez. A kulturális örökség átadásának, átvételének, a viselkedés és vélekedérendszer csiszolódásának, az érzelmi élet differenciálódásának elsőrendű eszköze mindaz, amire mostanság egyre kevesebb időt szánunk. (A következmények pedig ugyancsak szembetűnőek. Lásd: növekvő drogfogyasztás!)

Pedagógusképzés

A következő néhány mondatban nem teljességgel eredeti ötleteket vetünk papírra, hanem a hasonló krízisben már benne lévő, (azon átesett) **nyugat-európai** országok oktatási rendszerében kialakított sikeres akciók, reformlépések legfontosabb mozzanatait jelezzük.

Vagyis a további romlás ellen, a változtatás érdekében, a jobbítás reményében néhány ponton alapvető változásokra van szükség a mai magyar pedagógusképzés szellemében, rendszerében.

- a) A szövegértés szintjének fejlesztése tantárgyközi feladat. A természettudományos tantárgyak oktatásának alapvető eszköze az anyanyelv, továbbá a 2. és 3. nyelv oktatása sem lehet sikeres az első nyelv megfelelő szintű ismerete nélkül. **Reading through curriculum** (olvasásfejlesztés a tanterv egészén át) – szól az angol tanterv egyik alapvető követelménye. Az olvasásfejlesztést minden oktatott tárgyban folyamatos, az iskoláztatás egész idejére kiterjedő feladattá kell tenni. Erre pedig a leendő pedagógusokat időben módszertanilag fel kell készíteni!
- b) Az olvasással kapcsolatos attitűdök a családban alakulnak ki. A nem olvasó gyerek mögött nem olvasó szülő áll. Ha tehát a gyereken segíteni szeretnénk, akkor ennek leghatékonyabb formája, ha a szülővel is foglalkozunk ilyen szempontból. Őket az óvodákon, az iskolákon, a könyvtárakon keresztül lehet elérni. Erre viszont ismét fel kell őket készíteni, ki kell képezni, s ráadásul némi ösztönzés ugyancsak haszonnal járna. **Family literacy** – hangzik ismét a magyarra még nem elég frappánsan fordított (családi kultúra,

műveltség?) követelmény: a család ilyen irányú tájékozottságát, felkészültségét, felelősségtudatát már az óvodákon, az alsó tagozatos pedagógusokon, a gyerek- és iskolai könyvtárosokon keresztül is fejleszteni kellene!

- c) Lazítani lehetne a mereven irodalomtörténet-centrikus tanterveken, bátorítani kell az egyéni olvasatokat megengedő, a kooperatív módszereket előnyben részesítő kezdeményezéseket, be kell emelni a tantervekbe a kortárs, értékes magyar és európai műveket, a gyermekek és az iskola világa közötti távolság csökkentésére van szükség. Az úgynevezett „Olvasással és írással a kritikus gondolkodásért” című 60 órás akkreditált pedagógusképző és -továbbképző program országos szintű terjesztését javasoljuk.
- d) Akkreditációt kellene előkészíteni egy olyan pedagógus továbbképzésre, amely mintegy 25 kortárs ifjúsági művet ismertetne, s így felhívna a pedagógusok figyelmét a gazdag lehetőségekre. Ennek egyik kitűnő eszközeként ajánljuk nagy szeretettel pedagógusok, könyvtárosok és szülők figyelmébe a Borbély Sándor és Komáromi Gabriella által szerkesztett „Kortárs gyerekönyvek” című nagyszerű, alig egy éve megjelent művet (Ciceró, 2001. Bp.).
- e) A gyermekirodalom című tantárgy (perspektivikusan a gyermekkultúra: ének-zene, film, képzőművészet, stb.) legyen kötelező az érintett, leendő pedagógusok és könyvtárosok alapképzésében. Az eddigi – esetenként tragikus méretű – hiányokat pedig kötelező posztgraduális képzéssel pótolják.

Közszolgálati televíziók

- a) Amint azt a finn példa ékesen bizonyítja, a tv-ben vetített filmek feliratos változata hatékony „olvasástanítási eszköz”. Kevesebb sikerfilmet szinkronizáljanak (még ha ez egy szűk szakmai elit érdekeit sérti is), mert ezzel az olvasásra ösztönzés jól látható sikere mellett az idegen nyelv tanulását is serkenthetjük.
- b) Gyermekek- és ifjúsági regények (kötelező olvasmányok) filmváltozatának bemutatása alkalmával minisztériumi támogatással pályázatokat lehetne hirdetni a diákoknak a könyv és a film összehasonlításra. (Pl. Olvastam és láttam! Miért érdemes a tv után mégis elolvasni a regényt? Írjál ajánlást iskolatársaidnak!)
- c) 2002 első felében végre meglepően sok klasszikus mű adaptációja került az mtv1 műsorára.
Gratulálunk! Hiszen többen közülük az elmúlt 10–20 évben nem láthatott az ifjúság. Ugyanakkor az is nyilvánvaló lett, hogy évtizedek óta nem készítenek ilyen típusú filmeket. A közszolgálati csatornák kötelezettségévé kell tenni évi 1-2 klasszikus és/vagy kortárs magyar és európai irodalmi mű adaptációjának elkészítését. Például éppen aktuális lenne 2003. június 14-én a Rákóczi szabadságharc megindulásának 300. évfordulójáról ilyen formában is megemlékezni.

Könyvkiadás

Az utóbbi években (különösen 1995 és 2000 között) radikálisan csökkent a gyermek- és ifjúsági könyvek kiadása mind a címeket, mind a példányszámokat illetően. Ezen a téren 3 minisztérium (OM, NKÖM, GYISM), továbbá a Nemzeti Kulturális Alapprogram együttes felelőssége vitathatatlan, átháríthatatlanul megosztott.

- a) Szükséges lenne – francia példára – népszerű, jól olvasható, illusztrált kiadásokat készíteni klasszikusainkból. (Jókaiiból például kigyomlálva a ma már érthetetlen idegen szavakat, de megőrizve az író stílusát; rajzban magyarázva a régi öltözék darabjait, a ma már ismeretlen tárgyakat, mintegy képes szótárt nyújtva segítségül; a diákok számára unalmas leírásokat meg rövidítve stb.)
- b) Az említett 3 illetékes minisztérium együttes támogatásával sikerülhetne egy olyan könyvsorozat kiadása, amely elsősorban a kezdő olvasókat célozná meg, mintegy rákapatva őket az olvasásra, igényes tartalmú, vonzó külsejű, nem túl sok és nehéz olvasnivalót kínálva, nem utolsó sorban elérhető áron. Hiányoznak a könyvpiacról azok a 10–20 oldalas, klasszikus vagy értékes kortársi szövegeket közlő, nagy betűs, jól illusztrált, szép könyvecskek (vagy inkább füzetek), amelyek nem csak olvasmányélményt, de teljesítmény- és sikerélményt is jelenthetnének a 6–10 éves kis olvasóknak.
- c) Csak a könyvkiadásból az állam évente 4 milliárd forintnyi adóbevételre tesz szert. Ha ennek csupán felét a fentiekben jelzett könyvkiadási célokra, valamint a gyermek- és iskolai könyvtárak beszerzési kereteinek növelésére fordítanák, akkor már ettől a lépéstől radikálisan javulna a hazai olvasási kultúra színvonala.
- d) A kötelező és/vagy ajánlott olvasmányok listájának kikerülhetetlen bővítése, a választási esélyek növelése érdekében a pedagógusok, a könyvtárosok és más szakértők összehangolt ötletei, tervei alapján lehetne, kellene szelektív módon támogatni az erre vállalkozó kiadókat. Egyszerűbben szólva: ha a szakmai közvélemény egy-egy művet értékesnek és egyúttal sikeresnek, tehát az iskola falai közé beemelendőnek ítél, akkor azt megfelelő példányszámban országszerte, legalább a könyvtárak számára beszerezhetővé, hozzáférhetővé is kellene tenni! (Az ilyesfajta gesztusok tehetnék igazán nyilvánvalóvá a sokat hangoztatott „szociális piacgazdaság” kategóriájának jelentését.)

Könyvtárak

- a) Az utóbbi évtizedben nagyon sok, főként a gyermekek által használt könyvtár bezárt. Legsúlyosabb a helyzet a kistelepüléseken, ahol formálisan létezik ugyan még ez az intézmény, de csökkentett nyitva tartással, minimális gyarapodással: a legfrissebb, a leginkább érdeklődést keltő művek és a kötelező olvasmányok (jelentős része) itt többnyire beszerezhetetlenek.

- b) Ezen a téren dinamikus fejlesztési stratégiára van szükség, melyet csak se-
gíthet, de nem pótolhat a látványos számítógépesítési program. Illúzió azt
képzelné, hogy a több száz oldalas könyveket a tanulók akár a képernyőn
fogják végigolvasni, akár kinyomtatják egyenként minden, éppen az adott
művet kereső (közép)iskolás számára.
Legalább az alsó- és középfokú oktatási rendszer illetékességébe tartozó mű-
veket az iskolai és közkönyvtárak számára kedvezményes áron kellene be-
szerezhetővé tenni. (Norvégia idevágó példáját már sokan és sokszor emle-
gették e folyóirat hasábjain.)
- c) Hollandiában a Kulturális Minisztérium tekintélyes összeget áldoz évente a
kortárs hazai szépirodalom népszerűsítésére (6 millió gulden/év). Közvetle-
nül fedezi a költségek egy jelentős részét, ha a jeles szerzőket iskolák és/vagy
könyvtárak meghívják. Mint közismert, a magyarországi olvasási szokások
változásának következtében éppen a hazai, kortárs, értékes szépirodalmi al-
kotások keresettsége szorult leginkább vissza.
- d) Az 1993-as oktatási törvény ideális módon a tanulói csoportok számához
igazította a könyvtárostánárok státuszát. Sajnos azóta minden törvénymódo-
sítás rontott a célkitűzések minőségén, hogy a tényleges megvalósítás, a máig
romló gyakorlat bizonyítékairól ne is beszéljünk! A végrehajtás eredetileg
kitűzött 1996-os dátuma a dolgok mai állása szerint talán 2004 szeptembe-
rére tolódik. Az országban járva tapasztalom, hogy több helyen már az 1970-es
években létesített, önálló iskolai könyvtárosi állásokat mostanság 2001–
2002-ben szüntettek, szüntetnek meg. (Hátal a jövőnek?)

Olvasás és személyiség

A mesék, a valós vagy fikciós történetek, visszaemlékezések, a szépirodalmi
művek (szakkifejezéssel éve: a kollektív narráció) meghallgatása, elolvasása, át-
élése a mindenkori élményközösség egyik legnagyobb összetartó ereje, kohéziós
faktora s egyúttal az erkölcsi értékek átörökítésének leghatékonyabb formája. A
művészet elsődleges funkciója a kapcsolatteremtés a múlt és jelen, a távoli és
közeli, az egyén és közösség, a látható és láthatatlan valóság, a tapasztalt és a
kívánatos értékek, a saját tudatos és tudattalan világom között. A művek segítsé-
gével *kiláthatok* szűk énemből és *beláthatok* addig nem hitt, nem gondolt tényeket,
összefüggéseket, még akár önismeretemet gyarapító is.

Ki teremti meg a mai és holnapi magyar, európai nemzet élményközösségét?
Stephen King, Robin Cook, Danielle Steel, Lőrincz L. László vagy inkább Gár-
donyi és Lázár Ervin, Szabó Magda és Michael Ende, Salinger és Weöres Sándor,
Mikszáth és Milne, Rejtő és Esterházy, Townsend és Janikovszky Éva, Kányádi
és Lagerlöf, Mándy Iván és Louis Sachar, Békés Pál és Vlagyimir Zseleznyikov,
Gion Nándor és Christine Nöstlinger?

Súlyos milliárdokat költünk ifjúsági börtönökre, drogambulanciákra, elvonó-
kúrákra, pedig mennyivel olcsóbb lenne a megelőzés, a teherbíró, konfliktusmeg-
oldó stratégiákkal felvértezett személyiségek egyre nagyobb tömegű kinevelése.
Például a fejlesztő, megelőző biblioterápiával, egyszerűbben szólva az olvasás

gyönyörűségét és az élmények közös megvitatását naponta megtapasztaló gyerekek és fiatalok csoportjainak gyarapításával.

Empirikus adatok tömegével igazolhatjuk ugyanis, hogy az igényes olvasót egyúttal nyitott és kreatív gondolkodásmód, kidolgozottabb identitástudat, továbbá az általános emberi értékek, valamint a demokrácia fokozott tisztelete is jellemzi.

Zárszó

Meglehetősen mozgósító erejük mind a PISA-jelentésből fakadó következtetések, mind a Gereben Ferenc s magam által felnőttek, illetve középiskolások körében végzett legutóbbi kutatások eredményei. A háttal fordulás gesztusa, az eltakart szem és a bedugott fül stratégiái ma már minden bizonnyal értelmetlenek.

Tiszteletreméltó és részben sikeres akciónak minősíthető a 2001. június 7. és 2002. jún. 7. között megszervezett Olvasás Éve programsorozat. Nagy hiba lenne elfelejteni, egyszerűen a lezárt, a megváltoztathatatlan múlt részévé tenni. Józanabb gondolkodásra vallana olyan lépcsőfokként értékelni, ahonnan már csak előre, magasabbra szabad lépni, ahonnan már nincs visszaút. Hatékonysága sokszorosára növelhető lenne, ha a megvalósult vagy csupán tervezett ötleteket a fent nevezett minisztérium összegyűjtené, és esetleg a nemzeti művelődés stratégiájává fejlesztve néhány év múltán már nem csupán az OM, hanem legalább 4 minisztérium s az érintett intézmények, szakmai szervezetek összehangolt, együttes munkájaként élesztené újjá ezt az éppen lezárt, de még kellően nem értékelt kezdeményezést.

Akkor talán oldódhatna a sokunkban nyugtalanítóan meglévő „háttal a jövőnek” nyomasztó érzése, s bátrabban idézhetnénk az írás szavait:

*„De egyet cselekszem, azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtén**, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlven, célegyenest igyekszem...”*

(Pál, Fil. 3. 14.)

Nagy Attila

** Inkább csak zárójelbe téve, felfüggesztve a sok rossz tapasztalatot: a gyerekek közelében lévő könyvtárak és könyvtárosok számának csökkenését, a leendő és gyakorló szülők, pedagógusok ilyen irányú felkészületlenségét, a témához kapcsolódó kutatási kapacitások szűkülését, a gyerek- és tankönyvkiadás visszásságait stb.

Mit ér az ember, ha könyvtáros?

Az MKE Műszaki Könyvtáros Szekció és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Központi Könyvtára a Magyar Tudomány Napja alkalmából országos konferenciát rendezett 2002. november 20-án az egyetem dísztermében *Változó értékek a változó világban – Mit ér az ember, ha könyvtáros* címmel. A konferencia házigazdája Bakos Klára könyvtárigazgató és Balogh Margit szekcióelnök volt, előadói pedig sorrendben – Vadász János kormánybiztos, Bartos Éva osztályvezető (OSZK Könyvtári Intézet), Tószegi Zsuzsanna ügyvezető igazgató (Neumann-ház), Vámos Tibor akadémikus (MTA SZTAKI) és Ungváry Rudolf tudományos munkatárs (OSZK).

Vadász János új szerepében, a közszolgálati reform előkészítéséért felelős kormánybiztosként először lépett a könyvtárosok elé, immár a pult (barikád?) másik oldalát képviselve, de nem tagadta meg önmagát: munkálkodásának célja itt is az, hogy a közszolgálatban dolgozók – így a könyvtárosok is – jobb helyzetbe kerüljenek, anyagi és társadalmi–szakmai elismertségük növekedjék. Munkájához sok sikert kívánunk! Előadásában a készülő közszolgálati reform lényegét vázolta fel.

A közszolgálati reform – amely egységesen hivatott kezelni a jelenlegi közalkalmazottakat és köztisztviselőket – a következő négy pilléren fog állni:

1. Munkahelyi, foglalkoztatási biztonság: az egyes intézmények szakmai alapon meghatározott normatív létszámmal fognak működni.
2. Egységes közszolgálati bérreform, amelynek három eleme lesz:
 - a) egységes közszolgálati bértábla (ennek alapja a mindenkori nettó minimálbér),
 - b) rendszerzerű differenciálás (szakmai bérpótlékok alapján),
 - c) konkrét, munkahelyi teljesítmény alapján történő differenciálás (erre a bértömeg 5–15%-áig lesz lehetőség az intézmény nagyságától függően, azzal fordítottan arányosan).
3. Új szociális ellátási rendszer (14. havi bér, közszolgálati üdülési rendszer – és a távlatban, 2006 után: közszolgálati egészségbiztosítási rendszer és közszolgálati nyugdíjbiztosítási rendszer. Ez utóbbiakhoz meg kell nyerni az egész társadalom támogatását, szolidaritását is, azaz elérni annak belátását, hogy egy jól működő közszolgálat az ország minden állampolgárának az érdeke.)
4. Teljesen új alapokra helyezett érdekegyeztetési rendszer.

Bartos Éva a könyvtárosokkal szemben megfogalmazott követelményeket és elvárásokat foglalta össze, idézve egészen szélsőséges nézeteket is. Azt a dilemmát pedig, hogy a régi, művelt könyvtáros-típusra vagy inkább egy új, intelligens

könyvtáros-típusra van-e szükség, úgy oldotta fel, hogy a jövő könyvtárosa legyen művelt és intelligens.

Tószegi Zsuzsa filozófiai megközelítésben az emberi kommunikáció kultúrtörténetét vázolta fel, az altamirai barlangrajzoktól kezdve a sumér agyagtábla-könyvtárakon és a Kallimachos katalógizálta Alexandriai Könyvtáron keresztül napjainkig. Megemlítette, hogy Szókratész az írás hatására az emberi szellem, a gondolkodás elsorvadásától tartott. De hogy ezek az aggodalmak az utókor számára is ismertek lehessenek az kellett, hogy Platón lejegyezze, leírja őket. Utalt viszont arra is, hogy az írás előretörése a képi ábrázolással szemben a görög botanikát tönkretette, mivel a nem lerajzolt, hanem csak leírt növényeket nem ismerték fel. Az írás a képpel szemben az információközlés, a kommunikáció gátja, és fordítva, amit például egy arab feliratos „STOP” KRESZ-táblával illusztrált: a számunkra olvashatatlan írás ellenére megállunk a piros hatszögletű tábla miatt. Szentgyörgyi Albertre is hivatkozva említette a külső memória jelentőségének a növekedését.

Vámos Tibor szavainak az adott különleges hangsúlyt ebben a körben – és a könyvtárosok szempontjából azért voltak fontosak –, merthogy személyében, mint azt maga is hangsúlyozta, a számítástechnika elkötelezett híve és szakembere (és mi tegyük hozzá: kiváló gondolkodó), egyúttal könyvtárat, könyvtárosi segítséget (pl. többször kiemelten Vekerdi László személyében) rendszeresen igénybe vevő felhasználó szólt a témához. Gondolatokban gazdag előadásából csak néhány dolgot emelünk ki példaképpen. A könyv emberi szükséglet, nem fog megszűnni. (Itt érdemes megemlíteni, hogy Marshall McLuhan neve egyszer sem hangzott el a konferencián – sic transit gloria mundi?) Ezt igazolják többek között az egyre másra épülő könyvesboltok, bevásárló központi könyváruházak, amelyek nem csupán üzletek, hanem kulturált környezetet teremtenek hasznos és kellemes időtöltéshez. A világháló kiegészítheti – és nagyon hasznosan ki is egészíti – a könyvtárat, de nem helyettesítheti. Nem az eszköz a lényeg, hanem annak felhasználása. Maga a könyvtár olyan környezet, amelyre az embernek szüksége van, legyen az az Akadémiai Könyvtár vagy egy kerületi fiókkönyvtár. Vámos Tibornak, ha hosszabb időre elutazik, honvágya támad saját könyvtára, könyvei iránt. A könyvtárosnak – akinek szerinte három nyelven kell olvasni tudnia (és ennek kapcsán megemlítette, hogy Jefferson, az USA harmadik elnöke, akinek könyvtára képezte a Library of Congress alapját, hét nyelven tudott olvasni) – egy sor humán feladata van. Maga a technika pedig a humán tudományok felemelkedéséhez járul hozzá. Tószegi Zsuzsával és Szentgyörgyi Alberttel vitatkozva nagyon fontosnak tartja, hogy nagy legyen az emberi agy memória-kapacitása, mert a gazdag memória teszi lehetővé az asszociációt. És végül, de nem utolsósorban a könyvtártudomány kapcsán megemlítette, hogy a segédtudományok – így a könyvtártudomány is – azért fontosak, mert ezekből fejlődnek ki az interdiszciplináris tudományok.

Ungváry Rudolf is a humán műveltség fontosságát hangsúlyozta (pedig feltehetően nem egyeztettek előtte Vámos Tiborral). Példaként azt említette, hogy az Egyesült Államokban gyakori eset: miután valaki filozófia szakon végzett, és doktori címet szerzett filozófiából, a vállalkozói–termelői szférában helyezkedik el, és ott jobban megállja a helyét, sikeresebb lesz, mint az adott területnek megfelelő szakképesítéssel bírók. Ennek az a magyarázata, hogy a humán műveltséggel rendelkezőknek gazdagabb a fantáziájuk, nyitottabbak, és így sikeresebbek, ha egy új problémát kell megoldaniuk. A jó könyvtárossághoz is humán műveltség plusz kép-

zelőerő szükséges. A képzelőerő, a fantázia pedig versolvasással gazdagítható. Ungváry ezért azt ajánlja a könyvtárosoknak, hogy olvassanak minél több verset. A könyvtáros alapvetően arra való, hogy keressen (és megtaláljon). És ha belegondolunk – a gyarapítástól a feldolgozáson át a tájékoztató szolgálatig valóban így van, az internet világában pedig különösen. Ehhez kapcsolódóan és egyszersmind a képi és szöveges kommunikáció viszonyára is utalva szólt arról, hogy egyre több képet tárolnak az interneten, de a képi keresés nagyon nehéz. Egy Rembrandt képet analógia alapján azonosítani tud a számítógép, de egy gyermekrajz „pont-pont-vezzőcske” emberábrázolással nem tud mint kezdeni, mert ez a gyermekrajz az ember képi absztrakciója.

Mi lehet a sikeres konferencia konklúziója: mit ér az ember, ha könyvtáros? Egyre többet, ha jó könyvtáros. (P. G.)

Gyermek- és ifjúsági írók tanácskozása Szekszárdon

Október végén került sor PTE Illyés Gyula Pedagógiai Főiskolai Karán a gyermek- és ifjúsági írók 17. szekszárdi konferenciájára, melynek témája: Gyermekirodalom a XXI. században, alcíme: Globalitás és nemzeti kultúrák volt.

A téma természetesen izgalmas problémákat vetett fel, melyeknek aktualitását természetesen a küszöbönálló EU-csatlakozás adja. A két nap programja érdekes előadásokban bővelkedett. Az első napon Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnöke nyitotta meg a konferenciát, vázolván a globalizáció és a nemzeti kultúrák között felmerülő ellentéteket, a globalizáció előnyeit és hátrányait, hatását a kultúrára.

Az előadók között szerepelt Lászlóffy Aladár Kolozsvárról, valamint Füzesi Magda Kárpátaljáról. Lászlóffy maga is összeveti a nemzeti kultúra, illetve a globalizáció ellentéteit: „...A nemzeti kultúra sorsa mindenképpen összefügg az- zal, ami történik a kis és nagy népekkel, azok nagyjaival és pólyás kicsinyeivel az eddig úgy-ahogy megőrzött térfogatuk feladása alatt, elvesztése közepette, vagy megtartása után. Az integráció az eddigi világ lemaradásait egyenlítheti ki. A globalizáció ismeretlen veszélyeket rejtő összemosási kísérlet mindennek ürügyé- vel. Amit »egyetemesnek« szánnak.”

Lászlóffy elsősorban a globalizáció veszélyeire figyelmeztet, míg Füzesi Magda „helyzetjelentése” a Kárpátaljáról arról számol be, hogy éppen „a gazdasági nehézségek miatt (a számítógépek, az internet-hozzáférhetőség hiánya miatt) nálunk a nyomtatott könyvnek hosszú távú jövője van.” Ezután rövid beszámolót hallottunk

arról, milyen a gyermekirodalom, ezen belül a magyar gyermekirodalom helyzete ezen a vidéken, és a megjelenő könyvek milyen módon segítik a magyar nyelv oktatását. Az idén két magyar nyelvű verseskötet is napvilágot látott, amelyeket a szerzőjük mutatott be: a Hónapsoroló és A nyuszi álma.

Nagy Attila és Gereben Ferenc olvasáskutatók olyan – a közelmúltban végzett – olvasáskutatások eredményeiről számoltak be, melyek már magukon hordozzák a globalizáció egyes jegyeit. Nagy Attila a PISA vizsgálathoz kapcsolódva az iskolai olvasástanításnak és a szépirodalom olvasásának, illetve nem olvasásának kérdéseit feszegette, míg Gereben összehasonlította a határon belüli és túli magyar olvasók olvasmányait, de nem a gyermeknek, hanem a felnőttnek szemzőgéből vizsgálva. Lipóczi Sarolta röviden beszámolt a német gyermekirodalom körében végzett kutatásairól. A nap utolsó előadója, Antall István, a Magyar Rádió képviselője felvázolta a gyermekműsorok jelenlegi helyzetét a rádióműsorok struktúrájában.

A második napon jómagam próbáltam képet adni mindazokról a lehetőségekről és szerepváltásokról, amelyek a közkönyvtár gyermekkönyvtárának tevékenységét napjainkban jellemzik, valamint mindazon problémákról, amelyek a szépirodalom olvasását, befogadását ma befolyásolják. Békés Pál az előadásában egyrészt röviden szólt az angolszász gyermekirodalom jelenlegi tendenciáiról, majd – mint az YBBY magyar szekciójának elnöke – beszélt a szervezet jelenlegi problémáiról, az ez évben lezajlott tanácskozásról. Rigó Béla bemutatta a megújult Kincskereső c. folyóiratot, de emellett természetesen szólt a gyermekirodalom jelenlegi problémáiról is.

A tanácskozás összegzéseként elmondható, hogy nem kevés problémával kellett és kell a jövőben szembenézni, hisz a globalizáció hatása nálunk is érezhető hatású, és emellett, ezt ellensúlyozva kell a jövő kis olvasóit megtartani a vizuális kommunikáció folyamatos térnyerése és az olvasástanítás problémái közepette az egyre csökkenő gyermekirodalom, elsősorban szépirodalom számára. Úgy vélem, a feladat megoldása elsősorban a gyermekkönyvtárakra és az iskolára vár, valamint mindazon írókra, akik eddig is és remélhetőleg ezután is megtalálták és megtalálják az utat az olvasók lelkéhez.

A két napos program bővelkedett jóízű eszmecserékben, beszélgetésekben, és ez különösen a vendéglátók érdeme: köszönet érte.

Végül külön ki kell emelni, hogy a szervezők ez alkalommal avatták fel Ordas Iván emléktábláját, és emlékeztek meg a város szülötéről halálának évfordulóján.

Kovács Mária

Máltai napló (részlet)

A Máltai Nemzeti Könyvtár
(The National Library of Malta)

Birzebugia
2002. szeptember 4.

A sárga Bedford lassan közeledik a megálló felé. Lehet vagy ötven éves. A buszon vidám, jól öltözött utasok gyűltek össze. Túlnyomórészt turisták, akik előre élvezve a fürdést és a pihenést, beszélgetnek, nevetgélnek, és gyönyörködnek a színes halászhajókban, amelyek nyugodtan lebegnek a kékeszöld vízben. Semmiben sem különbözöm a többi nyaralótól, hacsak abban nem, hogy éppen most nem fürdés vagy templomlátogatás a célom, hanem a vallettai könyvtár felkeresése.

A partok visszahúzódtak. Elhaladva egy ék alakú szikla mellett a busz ablakából széles öbölre nyílik kilátás. Kitérül előttem a város... Valletta, amely egy hajdan élt lovagról, bizonyos *Jean de la Valette*-ről kapta a nevét, aki a Johanniták rendjének nagymestere volt, de aki magát az új várost sohasem láthatta.

Kíváncsian nézem a sziklákon festőien szétszórt sárga színű házakat és a gyér, mégis trópusi jellegű növényzetet. A töltés szélén álló világítótorony gúlája a kék égre szegeződik. Alattam a *Great Harbour*, a Nagy Kikötő, a házak sima tetői felett a forró nap sziluetdje remeg.

Az egyre közeledő város képét szemlélve azon tűnődöm, hogy mi is jut eszébe az átlagembernek Máltáról. A meteorológiában járatosabbaknak esetleg Szent Elmo tüze... Vagy talán a sólyom, amelyet a máltai rend nagymestere V. Károly német-római császár rendeletének értelmében, – mintegy a sziget bérleti díjául – a szicíliai királynak küldött minden évben? De valószínűleg ez is csak az azonos című *Humphrey Bogart*-film kapcsán. Mellesleg ez a páratlan dokumentum: az adományozó levél is a vallettai könyvtárban pihen valahol. – A máltai sólyom pedig mára kihalt, s már csak szuvenírként találkozhatunk vele egy-egy bolt kirakatában. Nem úgy a *Bogart* név, amiből az amerikai angol ígét kreált, „többet vesz el a dologból, mint amennyi jár neki” jelentéssel. Hasonló sorsra jutott egyébként a Máltát egy ideig uraló *Napoleon* is, hiszen az ő neve ma az angolban basáskodni értelemben használatos.

Apropó nyelvek... Vajon köztudott-e az a tény, hogy az itt mindenütt bátran használható angol mellett létezik egy helyi nyelv, a máltai, amelynek alapja tulajdonképpen egy arab dialektus, de amely nagy számban tartalmaz olasz, francia és angol jövevényszavakat is?

Vallettát egy halásztelepülés helyére építették. A város megismerte a virágzás idejét, féktelenül meggazdagodott a tengeri kereskedelemben, és megismerte a

hanyatlást is, amikor a kereskedelem elsorvadt, és a rakomány átvándorolt más, szerencsésebb kikötővárosokba.

A sziklás dombokon félig romos őrtornyok magaslanak, mint régmúlt idők néma tanúi. A tengerre irányított lőréséből azonban már nem muskéták csövei, hanem vadul burjánzó leanderek ágai kandikálnak ki.

Málta szigete megközelíthetetlen volt a szárazföldről, és nehezen elérhető a tenger felől, amiben a St. Elmo erődnek kitüntetett szerepe volt, főként a törökök vezette Nagy Ostrom alatt, amelyet errefelé csak *Great Siege*-ként emlegetnek. De nem kis szerepet játszott ez a körülmény a II. világháború idején, a németek elleni hősi védelem napjaiban.

Persze már jó ideje nem füstölnek cirkálók Valletta partjainál. Tengeri kikötőjét már csak a teher- és utasszállító hajók látogatják az üdülőszezonban, mely mellesleg évi jó hat hónapig tart errefelé. Nyaralók hullámai tódulnak be a városba, futtában kattogatják fényképezőgépeiket, zümmöggetik kameráikat, s elárasztják a hajókat, amelyek aztán a Szent György vagy a Salina öbölbe repítik őket, ahol gyönyörű strandok, több emeletes üdülőépületek, üvegbeton napozók, kávézók és kisvendéglők tucatjai várnak rájuk.

De most eljött az ideje, hogy véget vessek kis bevezetőmnek, és ezzel együtt búcsút intsek a Republic Street színes forgatagának is, hisz elértem a teret ahol a könyvtár palladianikus épülete magaslik. Még keresztülvergődöm a *Gordina* kávéház székeinek, asztalainak és napernyőinek zöld erdején, aztán belépek. Kedvesen fogadnak, előadom mire is lennék kíváncsi. Miközben kíséremre várok, van időm belelapozni az éppen most kapott tájékoztatóba.

Megtudom azt – ami egyébiránt sejthető is volt –, hogy a könyvtár története szorosan összefonódik a Máltai Lovagrend történetével. A kezdetek egészen 1555-ig nyúlnak vissza, amikor is a nagymester döntésének értelmében az elhunyt lovagok minden vagyona a rend közös kincstárába került. A későbbi könyvtár magját az az állomány képezi, amelyet hosszú évtizedekig egy, a konventuális templom kápolnája fölötti teremben tároltak Fra Luca Buenosnak, a Szent János templom perjeljének engedélyével. Ez egészült ki azután 1760-ban azzal az értékes gyűjteménnyel, amely Joaquin Portocarrero kardinális halála után került a rend birtokába. A mai közkönyvtár igazi alapítójának azonban mégis azt a francia származású Fra Louis Guérin de Tencin-t tekinthetjük, aki összes könyvét – mintegy 9700 darabot – a rendnek adományozta. Ugyancsak ő volt az, aki felismerte, hogy az akkor már 11 700 kötetet számláló gyűjteménynek a köz javát kell szolgálnia, így azt egy a célnak megfelelő, a Republic Street-en álló *Fortafone*-ként ismert épületben helyezte el. Így jött tehát létre az első *Bibliotheca Publica* Málta szigetén. De Tencin persze többet is tett. Számos ritka könyvet és nyomtatványt szerzett a könyvtár számára, valamint XV. Lajosnál elérte, hogy a Franciában ez idő tájt megjelenő minden kiadványból egy ingyenes példányt küldjenek egyenesen *ex typographia regia*. Louis Guérin de Tencin 1766-ban halt meg, s a könyvtár nevét ekkor az ő tiszteletére *Bibliotheca Tanseana*-ra változtatták.

Mivel a könyvállomány az adományok és az elhunyt lovagok öröksége folytán egyre nőtt, nem lehetett már tovább halogatni egy új épület létesítését. Minderre de Rohan nagymesterségének idején került sor. De Rohan egy lengyel származású, de Szicíliában élő építész, bizonyos Stefano Ittar-t bízott meg a tervek elkészíté-

sével és a kivitelezéssel. Az épület 1796-ban készült el, pontosan két nappal aze-
lőtt, hogy Napóleon kiúzta a lovagrendet Máltáról.

A következő fejezet meglehetősen szomorú a Máltai Könyvtár történetében, hi-
szen az 1798-as 80 000 kötetre becsült állományból a könyvtár 1812-ben történt
megnyitására mindössze 30 000 maradt. Az állomány nagy része valószínűleg a
francia megszállás éve alatt (1798–1800) semmisült meg.

Kísérőm, egy fekete hajú hölgy, aki Vergiliám leend majd a könyvtár számom-
ra ismeretlen folyosóin és termeiben, széles mosollyal üdvözl. Rójuk a lépcsőket
felfelé, míg nem az olvasóterembe érünk. Tágas, világos helyiség ez, amelyet szé-
pen faragott mahagóniszínű polcok szegélyeznek. Egy gazdag kereskedő, bizo-
nyos Blailiff Perez de Sarrio ajándéka, tudom meg kísérőmtől, Terezától. A
mennyezetig érő, faltól-falig polcokon ódon, porosodó könyvek, többnyire bőr-
kötésben. Ez innen lentől is jól látható.

Később megtudom még azt is, hogy a hivatalos megnyitó előtt – amelyet egyéb-
ként pontosan 1812. június 4-én, III. György angol király születésnapján tartottak –
az épület afféle helyőrségi klubként üzemelt. Tereza elmondja, hogy a XIX. század
első évtizedeiben az olvasóközönségnek tulajdonképpen csak igen kevés haszna
volt a könyvtárból. A nyitvatartási idő meglehetősen szűkre szabott volt, és könyve-
ket is csak speciális engedéllyel lehetett kölcsönözni. Ez azóta sokat változott. A
fordulópontot az az időszak jelentette, amikor a könyvtárat az egyetem hatásköre
alá helyezték, így az egyben már egyetemi könyvtárként is funkcionált. A 39 000
tételt számláló állomány is ekkor egészült ki más, többnyire latin, francia és olasz
nyelvű művekkel.

Fontos momentum volt a könyvtár életében az 1936-os év, amikor neve a *Royal*
'királyi' jelzővel egészült ki, 1976-tól, Málta függetlenné válásától kezdve azon-
ban csupán a *The National Library of Malta* elnevezés használatos. Tereza most
egy széles, díszes, ovális ablakos folyosóra vezet, amelyből szürke ajtókon át több
kisebb terembe jutunk. Itt tárolják az archívumok és a gyűjtemények anyagait.
Előbbiből csak kettő van, utóbbiból négy is. Első a Johannita rend archívuma
(Archive of the Order of St. John), amely mintegy 7000 kéziratot – többségükben
leveleket – tartalmaz. A második az egyetemi archívum (Archive of the Univer-
sità): itt is főként leveleket találunk, de a máltai hivatalok, a vallettai városi tanács
korabeli feljegyzései, dokumentumai is itt találhatóak.

Egy másik teremben kaptak helyet a gyűjtemények, közülük is kiemelkedik a
könyvtár kéziratgyűjteménye (Library Manuscript Collection), amely közel 16 000
tételt számlál. A gyűjtemény igen értékes darabja az ún. *Stromata Melitense*, amely
korábban Ignazio Saverio Mifsud tulajdonát képezte, és amely számos helytörténeti
adattal, érdekességgel szolgál. A Melitensia gyűjteményben olyan könyvek, írások,
újságok és egyéb más anyagok kaptak helyet, amelyek a máltai élet, történelem és
szokások iránt érdeklődőknek nyújtanak nagy segítséget. Ugyancsak a máltai törté-
nelmet kutatók számára lehet érdekes az újságok és a különféle képes magazinok,
illetve periodikák gyűjteménye (Newspapers and Journals). A gyűjtemények legér-
tekesebb részét azonban mégiscsak az ősnymtatványok (Incunabula) alkotják.
Olyan 1500 előtt keletkezett művekkel találkozunk itt, mint az 1495-ben Kölnben
nyomtatott *Privilegia Ordinisi Sancti Joanni Hierosolymitani a Summis Pont. Con-
cessa*, Caoursin 1480-ban Velencében napvilágot látott *Obsidionis Rhodiae urbis*
descriptio-ja vagy – hogy az egyik legértékesebbet említsem – Claudius Ptolomaeus

1490-ben Rómában nyomtatott *Cosmographia*-ja. Persze az archívumok anyagában eredeti pápai bullák is megtalálhatók. Mégis, amikor Terezát arról faggatom, mit tart a már elmondottakon kívül legértékesebbnek vagy legérdekesebbnek a könyvtár anyagában, ahhoz a vitrinhez vezet, amely VI. György 1942-es levelét tartalmazza, amelyben Máltának a György keresztet ítélte oda.

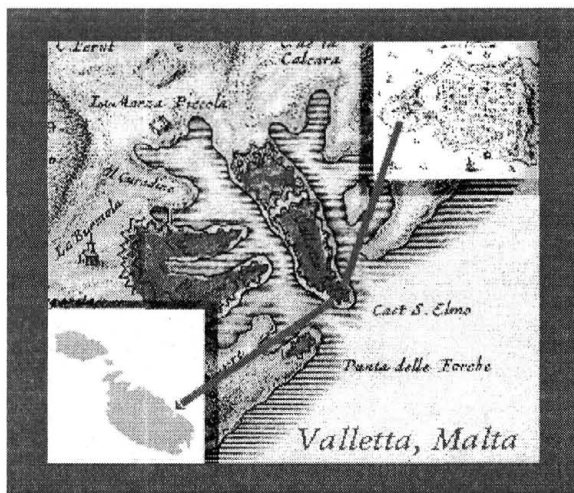
Kifelé tartunk a tekintélyes épületből, búcsúzásképpen kapok még néhány nevet és címet, az alábbi például:

National Library of Malta
Valletta CMR 02
Malta
Fax: (365) 235992;

én pedig fogadkozom, hogy tényleg papírra vetem majd benyomásaimat és élményeimet a könyvtárról. Aztán csinos kísérőm utamra bocsát. Odakint élesen vág a szemembe a kora délutáni nap. Nem lehet még túl későn, talán van idő fürdésre...

Birzebugia. Belegázolok a meleg, mélytürkiz színű vízbe. Hallom ahogy megreccsen lábam alatt a homok. A fejemben képek: az erdő, a lovagok, a Nemzeti Könyvtár, Málta. El akarok úszni az öböl kijáratáig...

Pátrovics Péter

Emlékképek Dezsényi Béláról

„Ki az a Dezsényi, hogy folyton emlegetitek?” – fordult felénk kíváncsian egy ifjú kollégánő még a Nemzeti Múzeum épületében, az egykori Hírlaptárban. Heves vitába keveredtünk Darabos Ági munkatársammal, úgy 17 évvel ezelőtt... Jómagam a Dezsényi-féle periodika címléírasi szabvány számomra örök törvényéhez tartottam magam, Ági már – katonás fegyelemmel – az újonnan beindított rekatalogizálás előírásaihoz igazodott.

Csakugyan, ki volt Dezsényi Béla, akinek munkásságát és nevét a sajtóval foglalkozók együtt emlegetik Szinnyei Józseffel, Petrik Gézával, Kereszty Istvánna, Kemény Györggyel, Monoki Istvánnal?

A Budapesti Közlöny című hivatalos lap 1941. február 15-ei számában két soros hír jelent meg: „...dr. Dezsényi Béla MNM könyvtári segédőrré kinevezése megtörtént.” – Előzőleg Eötvös-kollégista volt, francia–német szakos tanárként 1927-ben és 1929-ben a genfi egyetemre járt, majd 1938-ban doktorált, s 1943-ban – Trócsányi Zoltán irodalomtörténész–nyelvésztől – átveszi a Hírlaptár vezetését. Dacára testi adottságainak – kis termetű volt, egy kemény fűző tartotta gyenge gerincét – derűs életszemlélet jellemezte, jó humorával problémákat, konfliktusokat tudott megoldani. Francián és németen kívül olaszul, angolul is tudott, 1945 után az elsők között tanult meg oroszul is. A Hírlaptárnak 1962 őszéig volt a vezetője. Európai hírű sajtótörténészként az egyik legjobb gazdája volt az 1884-ben Szinnyei József alapította gyűjteménynek. Tudnunk kell, hogy az OSZK-n belül 1969/1970-ig a Hírlaptár ún. különgyűjteményként működött; „állam az államban”, mondhatnók, hiszen köteles példány, vétel, csere és ajándékozás útján gyarapítása teljesen önálló volt; s nyilvántartásai, raktárai és raktárosai nem tartoztak a nagy könyvtári egységhez.

Ez az elkülönülés a periodikák – e „rendetlen társaság” – sajátosságában rejlett, amely nem volt beilleszthető a könyvek elegáns, szabatos rendjébe. 1942-ben a Magyar Könyvszemlében ezt Dezsényi így fogalmazta meg: „...a hírlap él, megkötni nem engedi magát, sorsa éppoly változatos, mint az emberé.”

E gyűjtemény „gazdája” reggelenként megállt az előző napi olvasótermi forgalomból visszaosztásra váró hírlap- és folyóiratkötetek raktári kocsija előtt. Szemügyre vette azt a raktárossal együtt (akit, illetve akiket a legfontosabb embereknek tartott a könyvtárban), s a rongált gerincű kötetek, kilógó újságlapok, leszakadt címkék, szabálytalanul összekötött tékák sorsáról azonnal intézkedett.

A kényelmetlen vas csigalépcsőn – fizikai adottságait legyőzve – havonként felment a raktárak emeleti szintjére, s végigjárta a polcok közötti apró folyosókat. Ezekre az „őrjáratokra” elkísérték a raktárosok; néha leemelte – rendszerint a reformkor – valamelyik érdekesebb folyóiratkötetét a polcra, és feltette a kérdést: „Tudják-e, mit tartok a kezemben?” És következett egy kiselőadás a magyar sajtótörténetből.

Majd átböngészte a napi sajtót: indult-e új hírlap, folyóirat? Ha igen, akkor máris küldte valamelyikünket a sarki újságárushoz, hogy megvegye az 1. évfolyam 1. számot – megelőzve a feldolgozásban a jóval később beérkező köteles példányt.

Általában mindent látni akart, minden új címet, azok címlírását, szakozását, és ha a kardexes beteg lett, vidáman leült a kardex-szekrény elé, és tette a hiányzó kolléga dolgát. Amikor megjelent íróasztalomnál, kezében a Magyar Nemzet hirdetési oldalával, már tudtam, mi következik: felfedezett egy akkor szokásos hirdetési formulát: „Költözködés (vagy háztartás felosztása) miatt bútorok, szőnyeg, utazóláda, télibunda (dupla gallérral) – és mindenféle újságok eladóak.” Tizennyolc éven át – inkurrens szerzeményezőként – már indulhattam is az adott címre. Napokig szedegettem össze a meghirdetett utazóládjában rejlő télibunda moly elleni dohánytörmelékei alól a Színházi Élet, a Képes Vasárnap vagy a zöld-újság, vagyis a Nemzeti Sport egyes számait.

Különösen emlékezetes szerzeményezésem volt, amikor Derecskére leutazva a könyvtár autóját telerakhattam szenzációsnál szenzációsbab szerzeményekkel. Elhunyt egy volt kisgazda képviselő, és az örökösök a házat értékesítve teljes könyvtárát egy szalmával felszórt üres istállóba hordták. Innen sikerült az 1944. december 15-én megszűnt Friss Újságnak 1947-ben újrainduló – s azidáig ismeretlen – számait fellelnem. A sor még folytatható lenne az antikváriumok hetenkénti végiglátogatásával. Dezsényi ugyanis megállapodott az üzletvezetőkkel, hogy addig nem teszik ki a vásárolt periodikákat az eladóterbe, amíg azt munkatársunk át nem nézi. De megemlíthetném a Bóka László, Péchy Blanka, Nyigri Imre, Bresztovszky Ede könyvtárának felszámolása során hozzánk került unikális szerzeményeket. A legjelentősebb gyarapodás azonban Lamotte Károly (Budapest egykori alpolgármestere) reformkori folyóirat-gyűjteményének a megvétele és feldolgozása volt.

Sok eladó személyesen is eljött a könyvtárba. Dezsényi elbeszélgetett velük, mert ha valaki Vigília-példányt hozott eladni az 1930-as évekből, arról joggal tételezte fel, hogy más hasonló címek is találhatóak még nála. Így egész magán-eladóköre volt a Hírlaptárnak a „valaha jobb napokat látott” polgári családokból, akik – megszorulva anyagilag – megváltak addig őrizgetett ritkaságaiktól.

A szerzeményezéshez kapcsolódva: volt egy soha meg nem valósult ötlete is, amelyet szakmai fórumokon gyakran felvetett. Azt ajánlotta ugyanis, hogy az archiválásra kerülő újságokat a nyomdák ne a szokásos, pusztuló újságpapírra nyomják, hanem köteles példányként savmentes, jó minőségű papírra. Mi több, hajlandó lett volna eltekinteni a kéthavonkénti kötelespéldány-beszolgáltatástól, ha az év végén a nyomda a teljes évfolyamokat bekötve adta volna át a Hírlaptárnak, ellátva a köteteket a lap címkéjével és a nyomda emblémájával.

Közben gondoskodott a gyűjtemény fiatalításáról is. Új munkatársait elsősorban egyetemi és főiskolai tanítványaiból választotta ki. „Csalogatóul” a szemináriumi dolgozatokhoz sajtótörténeti témát adott ki, s ezek elbírálásánál már felfigyelt a jelölt érdeklődésére, kíváncsiságára, illetve vonzódására a sajtó világa iránt. Egyes szemináriumi dolgozatok diplomamunkává érlelődtek, s fróik – a Hírlaptárba kerülve – azonnal kutatónapot kaptak. Igaz, a „főnök” hetenként érdeklődött, tanácsokat adott, úthangazítást, számtalanszor saját, félig már összegyűjtött anyagát is átengedve az adott témához. S végül helyet biztosított a Magyar Könyvszemlében a dolgozatok megjelentetéséhez. „Ujjgyakorlatként” pedig mindenkit bőségesen ellátott a kül- és belföldi szakirodalom kötetecinek ismertetési feladatával – ugyancsak a Magyar Könyvszemlében, amelynek 1954 és 1972 között a szerkesztője volt.

Érdemes néhány mondatban megemlékeznünk a jutalmakról és fizetésemelésekről. Mint minden érdemleges, közös ügyet, ezt is megbeszélte a munkatársai-

val. Ám a fiatalok tudhatták, hogy ezúttal nem ők vannak elől. Elsőként az idősek kerültek sorra, mert pénzük beleszámított a majdani nyugdíjukba; utánuk a raktárosok következtek, s csak harmadsorban ők.

A Hírlaptár családias légköréhez tartozott, hogy ha valamelyikünk gyereke – óvodás, kisiskolás – bejött a tárbá, Dezsényi komoly kézfogással üdvözölte őket. Rövid időre elvonult, majd újra megjelent, és arra biztatta őket: nyúljanak be zakójának zsebeibe... Parádés csokoládétábla volt a meglepetés... Az egykori – ma már negyvenes éveiben járó – gyerekek némelyike még emlékezhet Dezsényi – ahogy ő nevezte – „varázs-zsebeire”...

A mai napig nem derült ki, hogy 1962-ben miért váltották le Dezsényi Bélát a Hírlaptár éléről, s kapta meg helyette a különgyűjtemények főosztályvezetői tisztességét – ami inkább csak rang volt, érdemi hatáskör nélkül. Hónapok múltán már a Nemzeti Múzeum épületébe sem térhetett be. Hogy önként-e vagy kitiltották – nem tudni. A Pollack Mihály téri épületben, a Zeneműtárban Vécsey Jenő osztályvezető biztosított neki helyet, íróasztalt. Onnan járt be az egyetemre előadásait megtartani, de a Hírlaptár küszöbét nem léphette át. Legutóbb már csak a Magyar Könyvszemle szerkesztését intézte a Ménesi úti Eötvös leánykollégium épületéből.

1972 őszén a sors kegyes kézzel emelte ki az élők sorából: felesége, dr. Szemző Piroska szokásos reggelihez valóért ment le: „Bélus mondta, hogy kicsit fáradt, olvasgat, majd később kel fel...”

Tizenöt könyv, önálló mű, nyolevanhárom tanulmány, cikk, száztizenöt ismeretetés, könyvkritika, tizenkilenc egyetemi jegyzet maradt mögötte – és negyven év munkásság a Nemzeti Könyvtárban.

Harminc éve vettünk tőle búcsút az Óbudai temetőben. Visszatért abba a ke-
rületbe, ahol született, és ahol az Árpád Gimnázium tanulója volt.

Lakatos Éva

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Bibliográfiai Szekciója 2002. október 28-án ünnepi megemlékezést és tisztújító taggyűlést tartott. A délelőtti program a szekció „Emlékezünk jeles elődeinkről” rendezvénysorozatának része volt. Domanovszky Ákos katalogizáláselméleti munkásságáról és életpályájáról tartott értékes előadást Pogányné Rózsa Gabriella, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára, majd a pályatárs és barát Pálvölgyi Endre visszaemlékezései hangzottak el Domanovszky születésének 100. év fordulója alkalmából.

Vajda Gábort, az Országos Széchényi Könyvtár valamikori ígéretes munkatársát (főosztályvezető-helyettesét) ez év október 18-án ünnepelhattük volna 50. születésnapja alkalmából. Egykori munkatársa, Sipos Márta, az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezető-helyettese „A magyar nemzeti bibliográfia gépesítése” című előadásával tisztelgett emléke előtt, majd Gyöngy Katalin, az OSZK osztályvezető-helyettese emlékezett a kollégára és a barátára. Az ünnepségen részt vettek az ünnepeltek hozzátartozói is.

A szekció tisztújító taggyűlésén Nagy Anikó, a szekció elnöke, Jávorai Ferencné gazdasági felelős és Kéglí Ferenc, az ellenőrző bizottság elnöke tartottak beszámólót az elmúlt négy évi munkáról. A jelenlévők megválasztották az új vezetőséget. Elnök Nagy Anikó, a vezetőség tagjai dr. Berényi Ernőné, Jávorai Ferencné, Tóth Katalin és Ignéczi Lilla lettek. Az ellenőrző bizottság elnöke Szőnyi Éva, tagjai Hovánszki István és dr. Varga Lajosné, póttag pedig György Béla. A tisztújítás szabályos lebonyolítását Ottovay László, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségi tagja vállalta.

A rendezvény után a szekció tagjai a Farkasréti temetőben megkoszorúzták Vajda Gábor sírját.

Vajda Gábor emlékezete

Az első pillanatban nagy örömmel töltött el a felkérés, hogy egy rövid előadás keretében emlékezzek meg Vajda Gáborról, hiszen számtalan kedves emlék, közösen megélt esemény jutott azonnal az eszembe, de mikor nekiültem, hogy megírom, rá kellett jönnöm, hogy elég nagy fába vágtam a fejszemet. Sokkal könnyebb csapongva emlékezni régi, szívmengető dolgokra, mint egy komoly előadás keretében beszélni róluk.

Sipos Márta kellően tudományos és szakszerű előadása után ez még nehezebb lenne, így azután maradok a csapongásnál, és rögtön el is kezdem a közepén.

1982 nyarán torkomban dobogó szívvel baktattam fel a Múzeum utcai öreg palota lépcsőjén. Állásmegbeszélésre igyekeztem a Magyar Nemzeti Bibliográfia Szerkesztőségébe. A Széchényi Könyvtárat addig csak olvasóként ismertem, s ez befolyásolta a leendő munkahelyemről alkotott elképzeléseimet. Lelki szemeimmel már láttam az ódon falak között a sok, az asztaloknál csendben, szorgosan dolgozó kollégát, akik legfeljebb csak halkán, suttozva szólnak egymáshoz.

Ehhez képest mintha hirtelen egy madárházba csöppentem volna, ahol éppen gép- és gyorsíró versenyt rendeztek. Egyedül az ódon falak és az íróasztalok stimmeltek. Valóban komoly munka folyt, és voltak olyanok is, akik az íróasztalok mellett ülve dolgoztak, de volt, aki a hóna alatt egy hatalmas, kör alakú fémkazettával – mint amilyenekben a filmeket szokták tárolni – rohant át a színen. A mögötte lévő, nyitott ajtón át egy fura gépsort lehetett látni, amelynél szintén lázas tevékenység zajlott. Eközben egy barna, hosszúhajú, filigrán nő szaladgált fel-alá a szobák között. Láthatóan a világ összes gondját-baját neki kellett volna azonnal megoldani. Ekkor kinyílt egy ajtó, belépett egy halk szavú, kedves mosolyú, macsó méretű fiatalember. Csendesen mondott pár mondatot: a madárház lenyugodott, Sipos Márta arcán elsimultak a ráncok, és a problémák azonnal megoldódtak.

Ez volt az első találkozásom Vajda Gáborral, aki fiatal kora ellenére ekkor már az MNB Szerkesztősége osztályvezető-helyettese volt. Már ekkor kiderültek Gábor személyiségének számomra legjellemzőbb tulajdonságai: kedvessége, nyugalma, gyors problémamegoldó készsége.

Személyes jó tulajdonságai mellett kiváló szakmai felkészültséggel is rendelkezett. Történelmi és könyvtártudományi tanulmányai befejezése után, 1978 őszétől kezdett el dolgozni az Országos Széchényi Könyvtárban, a Könyvek Központi Katalógusánál.

Azonnal bekapcsolódott a könyvtárban folyó tudományos munkákba is. A Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek egyik szerkesztőjeként nemcsak az új, ISBD-alapú szabványok oktatásában vett részt, hanem a szabványosításban is. Az 1979-ben megjelent Példatár a könyvek bibliográfiái leírásához c. segédlet egyik összeállítója, a következő évi kiadásnak pedig már ő a szerkesztője.

Közben önmagát is folyamatosan továbbképezte. Rendkívül érdekelték a könyvtárak számítógépes rendszerei. 1979-től közvetlen tapasztalatokat is gyűjtött a tárgyban, hiszen ekkor már az MNB Könyvek szerkesztőségében dolgozott, ahol lelkesen vetette bele magát az új, korszerűsített rendszer kidolgozásába.

Rendszerszervezői diplomát szerzett a KSH Nemzetközi Számítástechnikai Oktatási és Tájékoztatási Központ tanfolyamán. Tanulmánya jelent meg a Könyvtári Figyelőben az „Intelligens terminál alkalmazása a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes rendszerében” címmel, és ezt később, 1984-ben az OMIKK önálló kiadványként is megjelentette.

Szorgalmára, emberi és szakmai kvalitásaira nemcsak közvetlen kollégái, hanem a könyvtár és más könyvtárak vezetői is felfigyeltek. (Hívták a Szabó Ervin Könyvtárba is.) Így senki sem csodálkozott azon, hogy 30 éves korában vezető beosztásba került.

De térjünk vissza arra a '82-es zaklatott nyári napra, amely éppen egy „szerkesztőségi nap”, azaz az aktuális, kéthetente megjelenő MNB-füzet zárási napja volt.

Ma már valószínűleg feledésbe merült, hogy az az időszak milyen komoly erőfeszítést igényelt mindenkitől, hogy a füzetek mindig pontosan a határidőre elkészüljenek.

A Széchényi Könyvtárnak akkor még nem volt saját számítógépe. Az MNB-rendszer az SZKI tulajdonában lévő Siemens számítógépen üzemelt, az SZKI és az OSZK munkatársainak együttműködése révén kialakított programrendszerrel, melyet az akkori igényeknek megfelelően kötegelte feldolgozásra terveztek. A feldol-

gozás eredményeként automatikusan készült a Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek bibliográfiája című, évi 24 füzetben megjelenő kiadvány, ennek valamelyest módosított változata, a Magyar Könyvészet, valamint az Állami Könyvtérképesítő Vállalat (a mai KELLO) megrendelésére készülő katalóguscédula formátumú kiírás.

Azt az időszakot bizvást nevezhetjük az OSZK-n belül folyó számítógépesítés hőskorának, hiszen az öt számítástechnikai és könyvtári cég együttműködését kívánó és hét különböző berendezést üzemeltető rendszer folyamatos működtetése valóban komoly helytállást igényelt a számítástechnikával még csak ismerkedő könyvtárosoktól.

Szerencsére nagyon jó csapat dolgozott együtt, és a feszített munkanapokat számtalan közös, vidám összejövetel színesítette és tette könnyebbé. Ezek az eseményeken különösen megmutatkozott Vajda Gábor humora és öniróniája. Egyik alkalommal mindenkinek olyan házassági hirdetést kellett megfogalmaznia, amiről fel kellett ismernünk a feladót. Engedjék meg, hogy felolvassam, és utána egy kicsit megmagyarázzam Gáborét.

„Egybevetném magam olyan megindító, kicsit válogatós, analizálható és programozható, intelligens és leírhatatlanul szép leánnyal, anyával, leányanyával, a lányával stb. Az osztály(ozó) különbségek nem számítanak. Több anyával rendelkezők előnyben.

Jelige: Csak ne adjon kosarat avagy imádom az anyósomat.

Magamról: Alaptermészetem megindítóan morcos, imádom a helycserét, a színes cédulákat, a 181 óra negyven perces hónapokat, az ebéd s z ü n e t e t, a régi imprimatúrákat és az ÚJ KÖNYVEKET.”

A „megindító”, „válogató”, „analizálható” stb. természetesen a munkafolyamatokkal kapcsolatos kifejezések is egyben. Hiszen a már említett hőskorban röviden kb. úgy nézett ki egy, az adatbázisba bekerülő könyv útja, hogy közülünk valaki minden reggel a Pollack Mihály téren kezdte a napot. Kiválogatta a pécsi köteles-sorról az MNB gyűjtőkörébe tartozó anyagot. (Aminek a pécsiek persze egyáltalán nem örültek, mert így elég komoly késésekkel és néha egy-egy adatlappal kapták meg a könyveket.) Bőrröndbe pakolta és átráncigálta a Múzeum utcai épületbe, ahol indítottuk, leírtuk, és ha pl. gyűjteményes mű volt, analizáltuk.

Az Új Könyveket, a kosarat és az imprimatúrákat azért említette meg Gábor, mert ez meglehetősen neuralgikus pontja volt a munkának, hiszen az állandóan széteső imprimatúráknak sosem volt elég kosár, és az Új Könyvek szerkesztőségével huzakodtunk, hogy ki ad vagy nem ad kosarat a másíknak.

Színes cédulákkal jelöltük a különböző időpontban beérkezett dokumentumokat, a helycsere pedig az öt percenkénti átszervezéseket jelenetette, hiszen mint már előbb említettem, a munka számtalan helyszínen, gépen és rendszeren folyt, és valahol mindig került egy kis homok a gépezetbe, ami azonnali intézkedést kívánt, így hát nem csoda, hogy Gábor „imáda”. Az ebédszünetet sem véletlenül írta bele. Időnként túl hosszán „ebédeltünk”, és Gábor éppen azt utálta legjobban a vezetői beosztásában, hogy időnként helyre kellett tenni a beosztottjait.

Jó vezető volt, nem tudok senkit közülünk, aki ne jó szívvel emlékezne vissza arra az időre, amikor vele dolgoztunk.

1983 őszén kinevezték a Bibliográfiai és Könyvforgalmi Főosztály főosztály-vezető-helyettesévé. Búcsúzásakor mindenkitől egy-egy személyre szóló sorsral köszönt el. Máskor is kaptunk tőle verseket. Egyszer a hivatalosan iktatott iratokkal jött az alábbi zengzemény két kolléganőnknek, akik közismert Terence Hill- és Bud Spencer-rajongók voltak:

*„Itt járt Bud és Terence
Önöknek ezt küldötte
Öklük kék és szemük kemény,
Éljen Önökben remény....”*

A főosztályon hatalmas munka várt rá: a Nemzeti Periodika Adatbázis tervezése, a magyar ISBN, ISSN Iroda munkájának megújítása és nem utolsósorban a főosztály vári költöztetési tervének összeállítása. Lelkiismeretességére jellemző, hogy még a szilveszteri bulin is azt ellenőrizte a poleról lekapkodott könyvekkel, hogy jól működik-e az ISBN-azonosításra általa kreált szerkentyű.

Túl korai, tragikus halála egy ígéretes pályát tört derékba. Hogy milyen lenne, mit csinálna most, 50 évesen, nem tudjuk. De abban biztosak lehetünk, hogy kiváló felkészültségű, minden újra nyitott kollégát, jó csapatjátékost és egyben kiváló vezetőt ismerhettünk és szerethettünk meg személyében.

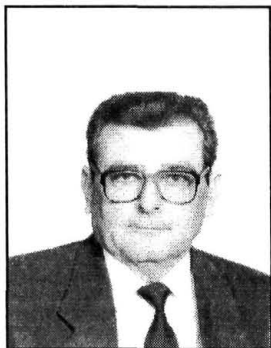
Szakonyi Károly egyik novelláját olvasva úgy éreztem, ezt a pár sort akár Róla is írhatták volna:

„Sugárzása volt, olyan fényforrással rendelkezett, melynek reflektorfénye társulata tagjaiban megvilágította a legjobb tulajdonságaikat, legrejtettebb képességeiket.”

Méltán tartozik jeles elődeink sorába.

Gyöngy Katalin

Dr. Kertész Gyula (1935–2002)

A bibliográfia, ha nem is omegája, de kétségkívül az alfája minden tudománynak, valóságos Ariadné fonala, mely biztosan elkalauzol az irodalom egyre sűrűsödő rengetegének útvesztőjébe.

A bibliográfus Gulyás Pál választotta mottójául ezt a gondolatot egyik tanulmányához 1912-ben. Azért írtam le én is újra 2002 novemberében, mert úgy gondolom, hogy Kertész Gyula könyvtárosi, tanári, bibliográfusi működése is valóságos Ariadné fonala volt sokunknak, és életművének nyomtatásban fennmaradó része is biztos kalauz marad a következő generációk számára.

Kertész Gyula a Bihar vármegyei Magyarhomorógon született 1935. április 12-én. A debreceni református gimnázium zenei tagozatára járt, énekelt a kollégiumi Kántusban, és később, egyetemista korában tagja volt a híres Debreceni Kodály Kórusnak. A debreceni egyetem magyar–oroszl tanári szakát végezte el 1957-ben. A *Gorkij a debreceni színpadon 1945–1955 között a helyi sajtó tükrében* című egyetemi szakdolgozata mintegy előrejelzése későbbi kutatási, tevékenységi köreinek: helyismeret, sajtórepertorizálás, bibliográfia. Nem lépett a tanári pályára, hanem elvállalta az 1957 szeptemberében megnyíló derecskei járási könyvtár vezetését. A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár munkatársaitól kapott rövid szakmai előképzés után a mindennapok során sajátította el a könyvtári munka alapjait, segítséget kapva könyvtárvezetési, hálózati-módszertani munkájához a megyében működő kollégáktól, illetve az OSZK KMK által szervezett továbbképzéseken többek között Sallai Istvántól, Sebestyén Gézáttól.

1960 őszén a megyei könyvtár meghívta az akkor alakult módszertani csoportjába. A falusi könyvtárak gyűjteményeinek a rendbetételét végezte (az avult irodalom, a főlölsleges duplumok kivonása), közreműködött a falusi könyvtárak törzsanyagjegyzékének a munkálataiban, s emellett könyvtárant tanított a KMK debreceni kihelyezett könyvtárosképző szaktanfolyamán. Addigra végleg elkötelezte magát a könyvtári szakterülettel, ezért 1961 és 1964 között a tanári diploma kiegészítésékként az ELTE könyvtár szakát is elvégezte.

1964-től a debreceni tanítóképző főiskola tanára volt. A könyvismeret-könyvtári tájékoztatás tantárgyban a népművelő-könyvtáros szak Dunán inneni részekből származó nappali és levelezős hallgatóit több mint egy évtizeden át készítette fel szakmájuk gyakorlására. Sok diák akkoriban a szigorú igényességéből elsősorban a szigorúságot érzekelte, s csak később kezdték értékelni, hogy a Tanár

Úr által megkövetelt igényesség mennyire bőségesen kamatozik szakmai tevékenységük során. (Tanítványainak jó része – jeles kollégává válva – továbbra is „Tanár Úr”-nak szólította, s hangsúlyukból kiérezhető volt az oktatójuk iránt érzett tisztelet és szeretet.)

A népművelő-könyvtáros szak megszűnésével 1977 szeptemberétől pályafutását Budapesten, az Állami Gorkij Könyvtárban (a mai Országos Idegennyelvű Könyvtárban) folytatta, ahol kezdetben az igazgató szakmai támogatása, egyes ügykörökben általános helyettesítése volt a feladata. Ottani munkássága nagyban hozzájárult a nemzetiségi alapkönyvtárak koordinációs központjává formálódó intézmény új funkciórendszerének kialakításához. Az országos feladatkörű tudományos szakkönyvtár szervezeti átalakítása után főosztályvezetőként az állománygyarapító, a feldolgozó, a folyóirattári, továbbá a nemzetiségi koordinációs osztály tevékenységének a felügyelete, koordinálása tartozott a feladatköréhez.

1985 februárjában lett az Országos Széchényi Könyvtár Retrospektív bibliográfiai osztályának főmunkatársa, majd mint Komjáthy Miklósné utódja, osztályvezetőként irányította a Magyar könyvészet 1921–1944 ciklusbibliográfia hátralévő kötetének szerkesztési munkálatait egészen 1999-ben történő nyugdíjba vonulásáig.

Ha csak a retrospektív nemzeti bibliográfia szerkesztése lenne Kertész Gyula szellemi hagyatéka, már avval is helyet kaphatna bibliográfiatörténetünk panteonjában. Munkásságának értékeit csak tovább gazdagítja, hogy több területen úttörő jellegű tevékenységét az egészben való látásmód, a történeti szempontú megközelítés, az elméleti alapok kidolgozottsága, a terminológiai kérdések és a módszertani problémák tisztázása jellemezte.

Már a járási könyvtárak feladataival és gyűjtőkörével foglalkozó 1964-es egyetemi szakdolgozata is olyan szintű volt, hogy ennek alapján a témakört az OKDT is napirendjére tűzte, s munkája a Könyvtártudományi tanulmányok 1968. évi, 1. kötetében került publikálásra. Debreceni oktatói munkásságának a hozadéka, hogy a hazai és a nemzetközi szakirodalomra támaszkodva elsőként szerkesztette meg a könyvtári tájékoztatás négykötetes, felsőoktatási szintű jegyzetét. (Az 1–3. kötet a tanárképző főiskolák, a 4. kötet pedig a tanár- és tanítóképző főiskolák egységes jegyzeteként került kiadásra.) A Kertész Gyula által írt első kötet 1975-ben jelent meg (a Könyvtárosok kézikönyve 2. köteté csak az 1981-es 6. változatlan utánnomását említi!), s az 1978-ban teljessé váló jegyzetsorozat utánnomásai egészen a kilencvenes évekig szolgálták a könyvtárszakos hallgatókat.

A tanítóképzőben fordult Kertész Gyula kitüntetett érdeklődése szaktárgyán belül az indirekt tájékoztatás egyik leghatékonyabb műfaja, a bibliográfia elméleti és módszertani kérdései felé. Tanítványainak sikeres helyismereti, személyi bibliográfiai, folyóirat-repertóriumai eredményeként telepítette az OSZK KMK az országos helyismereti bibliográfiai kalauz programját a debreceni tanítóképzőbe. A helyismereti repertorizálás témaköréből nőtt ki az új bibliográfiai műfaj, amelynek meghonosítója és mindmáig követés nélküli művelője Kertész Gyula volt. Ez irányú munkájának az eredménye *A magyar sajtó repertóriumának annotált bibliográfiái*. Az OSZK KMK által 1977-ben kiadott mű lett az alapja a későbbiekben megvédett bölcsészdoktori disszertációjának. A bibliográfia közel kilencszáz tételt tartalmazó 2. átdolgozott és bővített kiadása *A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai* címmel jelent meg 1990-ben. Csak a gyakorló bibliográfusok érezkelhették, hogy milyen kutatómunkát, fáradozást és szakmai elhivatottságot jelen-

tett a nemzeti másodfokú bibliográfiai regisztráción túl a könyvtári tájékoztatást szolgáló műfajtörténeti-kritikai szintézis megvalósítása, miközben a bibliográfus szerző értékelő kritikái sorai mellett természetesen előbukkannak a pedagógus didaktikai jellegű bibliográfia-módszertani megjegyzései is.

A helyismereti bibliográfiai kalauz munkálatainak tapasztalataiból fakadnak a regionális bibliográfia elméleti-terminológiai kérdéseivel, a falu és városbibliográfiák szerkesztésének módszertani megoldásaival foglalkozó tanulmányai vagy az *Alföld bibliográfiai kalauza* koncepciójának a kidolgozása. Más vonatkozásban pedig a hírlap- és folyóirat-repertorizálás témakörében tartott előadásai, publikált tanulmányai adtak és adnak útmutatást a szakterületen munkálkodó kollégáknak. Szakmai tapasztalatait 1969 és 1977 között a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának tagjaként is hasznosította. Ott találjuk a MKE 1973 novemberében alakult Bibliográfiai Bizottságának alapító tagjai között.

A bibliográfiaelméletet és -szerkesztést oktató, illetve az oktatott szempontokat a gyakorlatban is megvalósító munkássága során kialakított szemléletét alkalmazta a Könyvtárosban (és utódjában a Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban), a Könyvtári Figyelőben, a Magyar Könyvszemlében és egyéb szakfolyóiratokban névvel megjelent, illetve az Új Könyvekben névtelenül közölt recenzióiban is. Nem szimpla ismertetéseket készített az érdeklődési körébe tartozó munkákról, hanem kerek „kistanulmányt”, amelyben a műfaj történeti dimenzióinak felvázolása után tért csak át a munka elvi-metodikai értékelésére, felhíva a figyelmet arra, hogy a hasonló jellegű kiadványok leendő szerkesztőinek mely megoldásokat érdemes átvenniük, s melyeket messzire elkerülniük.

Az Országos Széchényi Könyvtár keretében vált teljessé az életpályája, itt ért rávbe, hasznosítva mindazokat a bibliográfusi ismereteket, amelyek addigra összegződtek benne. Tagja volt az intézmény tudományos bizottságának. A két világháború közötti könyvészet szerkesztési munkálatai során felmerült problémák megoldásakor kiválóan hasznosítani tudta kutatói ismereteit és tapasztalatait, nemkülönben kivételes szakirodalmi emlékezőtehetségét. Vezetése alatt kezdődött meg a Retrospektív bibliográfiai osztályon a számítógép alkalmazása az egyes munkafolyamatok során. Széleskörű személyes kapcsolatai és ismertsége révén sokakat megnyert a könyvészet lektori vagy egyéb (szakértői) támogatására, recenziók elkészítésére. Ő maga ismertető cikkeket, tanulmányokat tett közzé, koncepciókat dolgozott ki a retrospektív nemzeti bibliográfia témakörében, előadásokat tartott a MKE Bibliográfiai Szekciójának rendezvényein. (A szekciónak élete végéig tagja volt.) 1986–1990 között részt vett az MTA Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottságának a tevékenységében.

Ebben az időszakban fordult figyelme a két világháború közötti időszak külföldi hungarikumai felé. Kezdeményezésére készültek használati másolatok az OSZK Kézirattárában őrzött, Monoki István, kolozsvári egyetemi könyvtáros által összeállított és már igen rossz állapotban lévő kéziratos bibliográfiáról, amely az 1919–1940 között Romániában nyomtatott magyar nyelvű könyvek tételeit tartalmazta. Ez lett az egyik alapforrása a Romániai magyar irodalmi lexikonnak és a fenti kéziratot 1997-ben kinyomtatott változatának.

Munkásságát a hazai könyvtáros-társadalom 1994-ben a legmagasabb szakmai kitüntetéssel, a Szinnyi József-díjjal honorálta, rá egy évre pedig az OSZK vezetősége tüntette ki Széchényi Ferenc Emlékéremmel.

A sokszor késő estébe hajló szerkesztői és kutatómunka mellett a magánélet örömeiből is kivette a részét. Feleségével rendszeresen eljárt a szentendrei megyei könyvtárban szervezett irodalmi rendezvényekre, író-olvasó találkozókra. Hangversenyekre, színházba járt, s alföldi származása ellenére (vagy talán éppen azért) sokat túrázott a hegyekben családjával, barátaival, szerette a természet csendjét, uszodába járt, sokat kerékpározott. Értője volt a gyümölcsfák metszésének, a permetezésnek, budakalászi kiskertjében finom gyümölcsök teremtek. Azt tervezte, hogy nyugdíjba vonulása után a kertészkedés mellett előveszi korábbi bibliográfiai jegyzeteit. Betegségének előjelei azonban nyugdíjba menetele után szinte azonnal jelentkeztek. Még el tudta készíteni a magyar helységnevtárak, helynévlexikonok és szótárak történeti tipológiai áttekintését, amely munka 2000-ben jelent meg a Történeti statisztikai füzetek 12. tagjaként, de a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye sajtóbibliográfiájának lektorálása már belenyúlt a kezeléseik időszakába, s még így, a kórházi ágyon is dolgozva, sikerült lektori jelentését elkészítenie. Optimizmussal viselte betegségét: azt tervezte, hogy ha túl lesz rajta, akkor előveszi és felfrissíti az életrajzi kutatás tájékoztatási apparátusára vonatkozó jegyzeteit. Ez a tájékoztatási segédlete már nem válhat közkinccsé: 2002. november 8-án szervezete alulmaradt a gyilkos kór elleni küzdelemben.

Köszönöm a Sorsnak, hogy több mint egy évtizeden át a munkatárs, barátja lehettem.

Kégli Ferenc

Megyei könyvtári emlékkönyvek

A megyei könyvtárak idén ünnepelték fél évszázados fennállásukat, alapításuk, létrejöttük ötvenéves jubileumát, és persze azt is, hogy ez alatt az ötven esztendő alatt folyamatosan, töretlenül megvoltak, működtek, fejlődtek, „éltek”. És így semmiképp sem csak egy elmúlt – bármily jelentős, de mégiscsak múltbéli – eseményt ünnepeltek, hanem valaminek a kezdetét, valaminek, ami ma – egészen bizonyosan – inkább van, mint valaha is volt, és lesz, minden jel és indicium szerint legalább még ötven esztendőig. Sajátos dolog volt tehát ez az ünnepségsorozat, különbözött a szokványos jubileumi rendezvényektől, rendezvénysorozatoktól, méghozzá legalább két vonatkozásban. Elsőül abban, hogy valóban nem egy elmúlt – mondjuk alapítási – aktus felelevenítése, jelentőségének kidomborítása, előzményeinek számbavétele, okainak pertraktálása (stb.) állt a centrumban, másodjára abban, hogy – nem miként az „igazi” születésnapokon, az emberekén – a jövő szépségeinek ecsetelése, a leendő esztendőkre szóló jókívánságok és a derűs biztatások álltak a középpontban, hanem az ötven év üzenetének felfejtésére törekedtek a meg- és felszólalók. Lényegében kettős sugártörésben láttatták, akik láttatták a jubileumot: a jelenről szóltak, arról a jelenről, amely megmagyarázza, igazi valójában hozza elénk a múltat. és a múltból, amely magyarázza, értelmezi és – megintcsak – igazi valójában állítja elénk a jelent. Mivel a megyei könyvtárak mindenkor, ma is, a magyar könyvtári rendszer oszlopai, tartóoszlopai, és nélkülük a rendszer nemcsak létezhetne, de egyenesen elképzelhetetlen, a jubileum témája fölöttébb jelentős volt. A magyar könyvtárügy alapkérdései nem az ünnepségek és a beszédek perifériáin merültek fel, nem perspektívát, svungot biztosítottak nekik, hanem – nolens volens – maguk voltak az alaptéma. És ezért éppen nem véletlen, és éppen nem luxus, hogy számos megyei könyvtár nem érte be rendezvényekkel, meghitt vagy hivatalos, ünnepi vagy tudományos, inkább a visszaemlékezésekre vagy inkább a kurrens feladatokra koncentrááló ülésekkel, ankétokkal, konferenciákkal (stb.), hanem lege artis könyvet adott ki az alkalomból. Nyilván számos ilyen könyv jelenik meg meg, mielőttünk egyelőre három fekszik, az alábbiakban róluk számolnánk be, röviden.

Három könyv, három teljesen különböző, egymásra miben sem hasonlító fel fogás és koncepció – hála Istennek! (Reméljük, a következő kötetek is nemcsak egymástól, az első háromtól is különbözni fognak.) Hála, hiszen a téma szertelenül nagy és szinte végtelen számú megközelítési lehetőséget kínál, tesz lehetővé, sőt követel ki. Az egyik kötet (*A letéti ládától az Internetig. 50 éves a Deák Ferenc Megyei Könyvtár*) maga is műfajok sokaságát mutatja fel: a nagy ívű történelmi esszétől a lírai költeményig, az ünnepi köszöntőtől a nekrológig, a statisztikai (grafikonos, táblázatos) adattártól és bibliográfiától a szubjektív visszaemlékezésig, a munkatársak (valaha voltak és maiak) lajstromaitól a fotókig (stb.). A másik (*Takács Anna: A József Attila Megyei Könyvtár ötven éve*) szabályos könyvtár-

történeti összefoglalás, monográfia. A harmadik (*A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve*) „nagyágyúkat” vonultat fel: többek közt Kiss Jenő, Gerő Gyula és Papp István szerepelnek benne, no nem rövidke köszöntővel, hanem húsz-harminc nyomtatott oldalas írásokkal. Az egyik emlékeiből indítva (és azokat folyamatosan áramoltatva) a szabályszerű történeti feldolgozásig ível; a másik könyvtártörténetet ír – országos nézőpontból, ám rendre vissza-visszakapcsolva a személyes tapasztalatokig, élményekig; a harmadik annak a dialektikának a jegyében, amit így fogalmaz meg: „Egyfelől minden könyvtárban az egyedit látni, az egyéni teljesítményt, a csak rá jellemző vonásokat, másfelől az egyszerűség feloldódását a közösben, az ugyanannak a variációit, a lényegi azonosságot”.

Papp István, mint oly sokszor, most is a lényegre mutatott rá. Hiszen – tudja ezt mindenki – más és más minden megyei könyvtár, nincs közöttük két egyforma sem. Mások az épületek, mások a stábok (az „cemberállomány”), mások a környülállások, más szinte minden. Igen érdekes feladat lenne egyszer Gregorovius módjára és mintájára felmutatni azt, hogy miként „nőtt” ki egy-egy megyei könyvtár épp abból a talajból, amiből kinőtt, mennyiben és miben viseli megyéjének, régiójának, ortegai értelemben vett „tájának” a sajátos jegyeit magán, hogyan érezhető ez meg rajta, hogyan ismerhető ez fel még belső tereiben tartózkodva is, mondjuk – honny soi qui mal y pense – a szagáról is. Gerő Gyula tud az ilyesmihez, de Kiss Jenőnek is vannak ilyesféle megjegyzései épp a Békéscsabai Megyei Könyvtárról szólván. De persze azonos törvény, azonos jogszabályok, azonos feladattal, azonos követelményrendszer, azonos elvárások (stb.) vonatkoznak mind-egyikre. És az érdekes, az izgalmas éppen az, hogy si duo (itt persze nem kettőről van szó) faciant idem, non est idem. Miként lehet ugyanazt egészen másként csinálni, miként lehet „lebontani”, egy konkrét esetre (könyvtárra) érvényesíteni az általánost, hogyan tükröződik ugyanaz egészen másként a különböző csiszolású, anyagú tükrökben. Ezt a különbséget jól érezhetjük az emlékkönyvek esetében is. És persze azt is, ami közös bennük.

Kitűnő munka mind a három, tanítani való példái annak, miként lehet egy jeles alkalmat megragadva nem ünnepi kiadványokat adni, nem egyedi-egyszeri ragyogvánnyal előállni, hanem hosszú időre szóló, éppen nem csak az ünnepelni vágyóknak való tartalmas táplálékot nyújtani, hanem az ünnepi alkalmat megragadva a szakirodalmat gazdagítani, megalkotva annak bizonyos hosszú időre szóló standard termékeit.

Leginkább szakirodalmyszerű, a tudományosságot már műfajánál fogva is leginkább képviselni látszó példája ennek Takács Anna könyvtártörténete. A szerző előljáróban – *Előszó a könyvtártörténet-írás nehézségeiről* cím alatt – forrásai bősége miatt panaszodik. Nemigen hiszünk neki. Épp azért alkothatott olyan kitűnő munkát, mert hatalmas forrásanyagra támaszkodhatott, pontosabban, mivel nem szorult arra, hogy néhány feldolgozás szövegét öntse újra, értelmezze át, információanyagukat frissítse fel (honnan?) az újabb szempontok, a goethei mondás (a mai nap a kilátópont, ahonnan a megtett út szemrevételelezhető) alapján és módszerével. Ellenben, panaszkodván, remek forrásfelsorolást, sőt tipizálást nyújt, megadva minden biztos fogódzót, egyúttal beszámolva arról is, milyen kútfőbázison épült fel könyvtártörténeti építménye. És a források, azok a bőségesek (a „levéltáriaktól” az aprónyomtatványokig, a szaksajtó cikkeitől a hivatali jelentésekig és tovább húzó-

dik soruk) szabták meg azután könyve beosztását, szerkezetét, fejezetbeosztását, sőt a fejezetek terjedelmét is, szinte maguktól kiadva-kínálva a súlypontokat, a periodizálás elveit, a témák „rangját”, a fejlődés ívének vonalait (stb.). Eminenter forráskritikára alapozó, elsőrendű kútfőbázisra épülő, vagyis lege artis történettudományi munka lett így Takács Anna könyve, amely nyugodtan elmehetne PhD-dolgozatnak is – kitüntetéssel. Minket ezúttal azonban nem annyira e mű módszertani tökélye érdekel (ha persze lelkesen tapsolunk is neki), hanem a „tartalma” (amely persze más módszerrel nem állhatott volna elő). Ez a tartalom pedig optimálisan valósítja meg a Papp István-i (fentebb idézett) dialektikát. Egyénien persze és tárgyspecifikusan: a két pólus közül – ezúttal és teljesen természetesen – az egyediség az elsőség, azé a nyomaték, az a meghatározó. Ám bármily árnyaltan és konkrétan követi is a szerző a József Attila Megyei Könyvtár fél évszázadának menetét, írja le és adatozza a megtett utat, latensen vagy sokszor expliciten is, állandóan az országos trendekhez viszonyít. Szükség is van erre, hisz az eltérések, a külön utak (épp e könyvtár esetében igencsak számosak) csak valamihez képest, csak valami más (épp az országos trendek, a többi megyei könyvtárak fejlődése) vonatkozásában érthetőek, értelmezhetőek, láthatók egyáltalán. (Így különösen szembeötlik ebben a vonatkozásban a periodizálás nem egy – a tárgyat nem ismerő számára talán nemcsak meglepőnek, de esetleg indokolatlannak is tűnő – specifikuma.) Ilyen rangú és színvonalú munkában azt dicsérni, hogy adatgazdag, hogy adatai, megállapításai „ülnek”, hogy mennyire pontosan érti a szerző a súlyozás mesterségét, azt, hogy differenciáljon lényeges és kevésbé lényeges, jellemző apró tény és felesleges sorjázás, minden „cédula” anyagának lelkiismeretes (valójában lélekölő) bedolgozása és a nagyvonalú lényegkiemelés között (stb.) már nem dicséret, hanem inkább bánás. Nem bántjuk a szerzőt oktan csodálkozással olyasmin, ami az ő szintjén természetes, magától értetődő.

Egészen másként történt a differenciálás a Deák Ferenc Megyei Könyvtár esetében. E kötet is nyújt könyvtártörténetet, igaz, mintegy dióhéjban csak, ámde e dióhéjban annál remekebbet. *Bangó Béla 50 éves a Megyei Könyvtár* című dolgozata mindössze harminc oldalas (persze csak Takács Anna kétszázlappos monográfiájához képest „mindössze” ez), nincsenek is benne jellemző apró tények, ám minden szikársága ellenére is teljes képet ad a szerző egy könyvtár megtett útjáról, gondosan regisztrálva, mikor mi történt (alapítás, épület, állomány, szolgáltatások stb. vonatkozásában, lehetőleg jogszabályokkal, rendeletekkel, számokkal, statisztikákkal, adatokkal nem illusztrálva, de „elbeszélve” a dolgot). Mintha csontvázat látnánk, ám éppen e szilárd hordozóra telepíthető azután a kötet további írásainak „puhább” (és így meghittebb, emberibb, kedvesebb) anyagai. (És miért nem „emberi” a csontváz? Igaz, nem „puha”). Vagyis a versek, a visszaemlékezések (mert még a nekrológok is azok valamiképp), a meghitt fotók, sőt a látszólag száraz munkatársi lajstromok is, amelyek azonban beszédesek mindenki számára, akiknek a nevek és évszámok mondanak valamit. Természetesen e kötetből sem hiányzik a bibliográfia. Ami épp a visszaemlékezéseket illeti (természetesen Szilvás Izabella és Bán Zsuzsa egyszerre lírai és líraian pontos, nosztalgiát [is] sugárzó és nosztalgiát [is] keltő írásaira gondolok), ezek ugyan valóban szép (emberi és „puha”) prózák, ám korántsem pusztán azok. Lehet, a lírai hangoltságú olvasó, aki a tavasz és a magnóliák Bán Zsuzsa-i komplex képén mereng el, első intrádára nem veszi észre, ám a szövegben „kemény” tények sokasága található, forrásértékű megállapítások. (És

ez fokozott mértékben érvényes Szilvási Izabella „novellájára”.) És a forrásértékű megállapítások a könyvtártörténet-író „kenyere”. Aki – majd – a könyvtár történetét kívánja megírni, elsőül e kötethez kell fordulnia, ezzel a kezében (és a fejében) merülhet el azután az elsődleges források tengerében, akár módosítja azután a történetről kirajzolódó képét ez a tenger, akár megerősíti az ebben a kötetben felvázoltakat a kútfőbázis. De persze elsőrendű forrás (is) maga a kötet, nemcsak feldolgozás. Épp a puha anyagok miatt és okán.

A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve – mint említettük – nagytanulmányok gyűjteménye. De azért nem csak az. Igaz, itt még a visszaemlékezők is (és a legtöbb írás visszaemlékező vagy az is) könyvtártörténetet is írnak, egy sajátos fekvésben. A rosszindulatú kötetforgató a tartalomjegyzék alapján valószínűleg arra fog gondolni, hogy a könyv szerkesztőjét, *Csobai Lászlót* oktalan nagyravágy tüzelte. Nem a megyei könyvtárról akart minél többet fel- és megmutatni, hanem dokumentálni óhajtotta, hogy olyan nagy emberek (lehetőleg országos nevek, főigazgatók, főszerkesztők, a könyvtárügy legendás great old man-jei) írásait is felvonultathatja, akik rangot ad(hat)nak kiadványának. Nos, lehet ebben valami. Csakhogy e nagyok szinte kivétel nélkül egészen szorosan kötődtek, kötődnek Békéscsabához, már akkor itt voltak, amikor még egyáltalán nem voltak nagyok. Kirepítő fészük vagy ifjúkoruk egyik fő állomása volt a megyei könyvtár, azon a jogon is szóhoz juthatnak hát, amire a személyes ismeretség jogosít fel. Hogy azután mi lett belőlük? Nem lehet-e, hogy éppen azért lettek azok, akik lettek, mert itt kezdtek, vagy itt is kezdtek? A legendás történész-muzeológus, aki gyerekként idejárt olvasni (és – Féja Géza engedelmével, protekciójával – gyerekként is a felnőtt-részlegből kölesönözhetett), a minisztériumi főosztályvezető, a későbbi FSZEK-főigazgató, akinek első (és talán mindmáig legkedvesebb) munkahelye a Békéscsabai Megyei Könyvtár volt, a vitathatatlanul legnagyobb magyar könyvtári főszerkesztő, aki annak idején fölöttébb tartott Lipták Páltól, hogy azután máig tartó legendás barátság kösse össze őket – nemcsak a könyvtárügy javára – és a többiek. Ha nagyravágy mozgatta a szerkesztőt, hát igaza volt. Érdemes volt ezt is felvillantani, Békéscsabának ezt a dicsőségét, ezt a vonzerejét, ezt a couleur localját. De persze nem erről, elsősorban nem erről van szó. Hanem arról, hogy *Mazán Mátyás*, *Kiss Jenő*, *Gerő Gyula* és a többiek lényeges dolgok sokaságát mondják el a megyei könyvtárról. Első kézből való, megélésből fakadt információk bőségével szolgálnak, ám úgy, ahogy elsőrangú szakemberek, a tárgykör legjobb ismerői szólhatnak élményeikről, vagyis azzal a látással, amire csak a tudomány, a szakma csúcpszinten való művelése, a tapasztalatok komprimált gazdagsága révén lehet szert tenni. Tudjuk, egy biológus egészen mást és persze sokkal többet is lát a mikroszkópon keresztül, mint a laikus. Egy gyakorlott olvasó egészen más és sokkal több konnotációját fedezi fel egy irodalmi műalkotásnak, mint az egyszerű halandó, a csillagász... de ne soroljuk a példákat. Tény, hogy egy nagy könyvtáros (legszívesebben egybe írnánk a két szót, amiként Babits is nagykritikusnak és nem kritikusnak nevezte Arany Jánost) sokkal többet lát és ért egy-egy könyvtári momentumból, mint szerényebb tudású kollégája vagy épp a nemkönyvtáros. Ezek az írások aztán nem is rejtik véka alá, amit szerzőiknek meglátni adatott. És ha Papp István „gondolattársításokat” sorjázat (írásának címe: *Gondolattársítások egy könyvtárhoz*), biztosak lehetünk abban, hogy nem a szabad asszociációk legfeljebb a szépirodalomban legitim módszerével él, hanem

igazi, tartalmas gondolatokat mond el az egyszerre a megyei könyvtárra és a magyar könyvtárügyre, a békéscsabaiakra és a világra vonatkozó tudáskincséből. És – bizony – a Békéscsabai Megyei Könyvtárat minősíti (persze nem a szakfelügyeleti jelentések szintjén), ha vele kapcsolatban és ötven évtől éppen nem eltekintve ilyen alcímek szerepelhetnek Papp István dolgozatában: *A könyvtár a társadalomban, A könyvtár egy hely, A könyvtár a minőség keze, Innovatív könyvtár, A megye könyvtára, Tanulmányi könyvtár, A könyvtár információs központ, Könyvtár a rendszerben, Könyvtár a világban, Ember a könyvtárban*. Recenzióink elején említettük, hogy a megyei könyvtárak problémái a könyvtárügy problémái. Nos, quod erat demonstrandum.

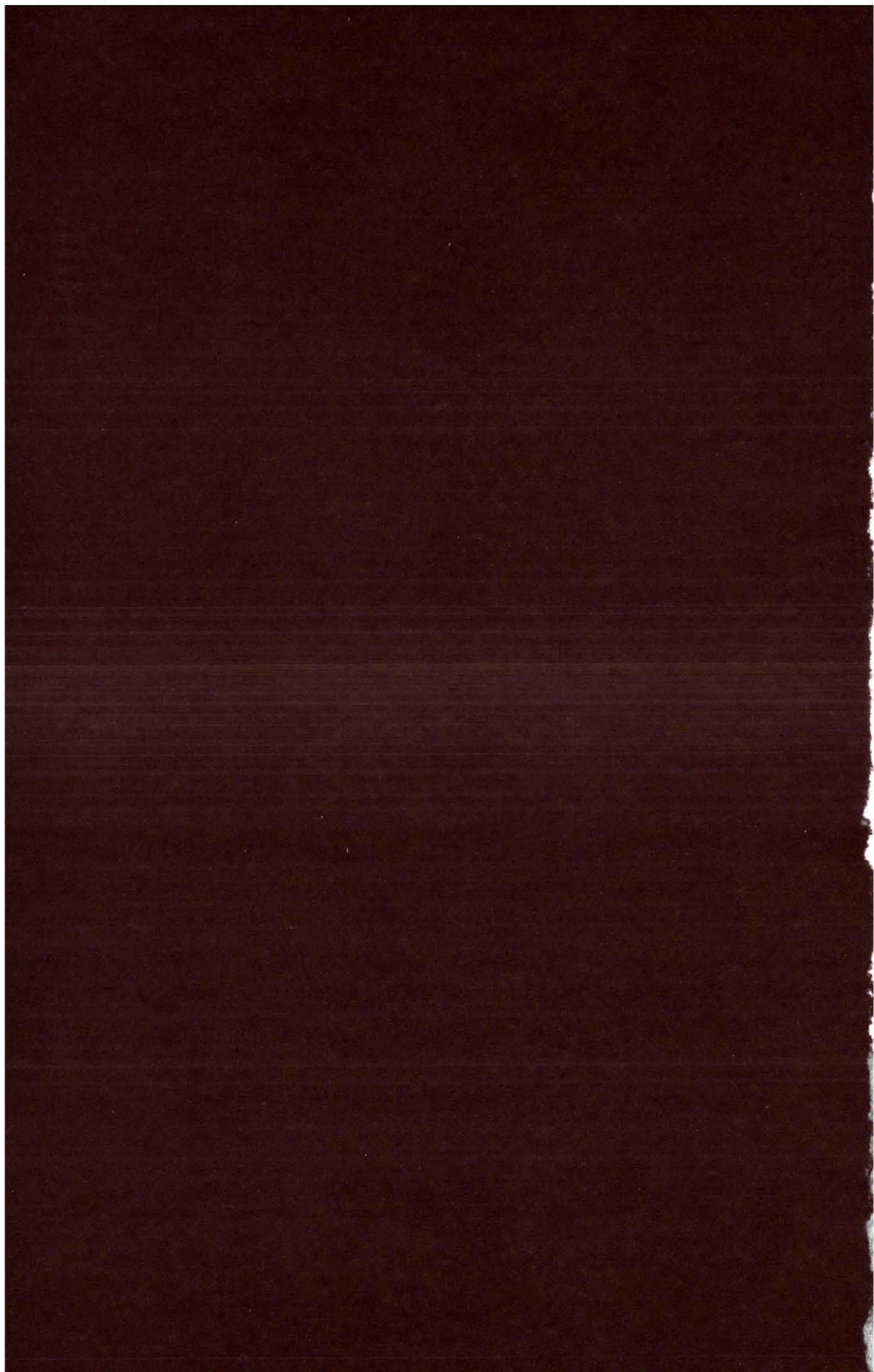
A Columbia University egyik professzora 1956-ban könyvet tett közzé egy kicsiny, Isten háta mögötti brazil városkáról. A könyvről, amelynek témaválasztását a professzor kollégái (és felettesei) fölöttébb nehezményezték, maga Fernand Braudel tett közzé tanulmány méretű és rangú recenziót az Annales hasábjain (*Dans le Brésil Bahianais: le présent explique le passé = Annales, 1959. no 2. p. 325–336*). Az írás az ún. új történetírás egyik alapidokumentuma lett, Braudel kötetben is kiadta, a történetírás módszertanát bemutató szöveggyűjtemények szinte mindegyikében szerepel, a legtöbb nyugati egyetem történelemszallgatói számára kötelező olvasmány. Ebben az írásban Braudel felsorolja, hogy egy igazi történeti munkának, egy bármely témáról szóló, de történeti jellegű vagy aspektusú dolgozatnak milyen kritériumai vannak. Recenzióm írásakor magam elé tettem Braudel cikkét: vajon megfelelnek-e a megyei könyvtárak épp pertraktált ünnepi kötetei a magas mércének. Bárki ellenőrizhet: igen. Hiánytalanul. (VK)

Mattias Milcher budai könyvtáros jelvénye
(16. század eleje)

*Minden kedves olvasónknak, előfizetőnknek,
kollégánknak kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új évet kíván*

A Szerkesztőség

M U T A T Ó
11. évfolyam, 2002

1 nagyon szép könyv avagy a csúnya könyv dicsérete	6. 53–55.
1949 és 1952 között könyvtár szakos egyetemi hallgató voltam. Vélekedés a (h)őskori vitáról	1. 11–13.
ÁDÁM ÁGNES: Lelet a könyvtári állományban I. Régi könyvek kö- tésének rejtett titkai, utazás a könyvek belsejébe	10. 39–44.
Ahogy lehet(ett) 9. A katalógusok olykor nem is jámborak és egyéb genfi ENSZ könyvtári epizódok	6. 41–42.
Ahogy lehet(ett) 10. Aszpirin és TIM	11. 53–54.
Alapítványok a közkönyvtárak hátrányos helyzetű olvasóiért	6. 3–4.
<i>Albert Gábor</i> (interjú)	6. 35–40.
Alexandria óta változatlanul. Nemzeti könyvtár a változó időben	9. 5–10.
Angol nyelvű világbibliográfia a helyismereti könyvtári munkáról	6. 56–58.
ARATÓ ANTAL: Könyvtárhasználati vetélkedő felnőtteknek	5. 57–58.
ARATÓ ANTAL: Nemzetközi Ex Libris Pályázat, Nyíregyháza, 2001	1. 30–31.
BÁCSVÁRI ANNA: Gyorsfénykép a gyermek- és ifjúsági lapokról az Olvasás Évében	3. 21–32.
BAJNOK LÁSZLÓNÉ: Beregszászi napok	10. 35–38.
BAKONYI GÉZA: Tájékoztató a MOKKA-projekt OSZK-ba kerüléséről	3. 48–51.
BÁLINT GÁBOR: Ráth-Végh István és a könyvek	6. 43–46.
Balkáni Országok Könyvtárosainak II. tanácskozása. Belgrád, 2001. dec. 6.	1. 14–17.
BARTOS ÉVA: Helyismereti Könyvtárosok IX. Országos Tanácsko- zása, Vác, 2002. július 17–19.	9. 29–30.
BARTOS ÉVA: Korszakváltó könyvtárosok?	4. 31–33.
BARTOS ÉVA: Szemléletváltás a hátrányos helyzetűek könyvtári el- látásában. PULMAN-konferencia (Szolnok, 2002. március 7–8.)	5. 3–7.

Beköszöntő a 2002. évré	1. 3–5.
BENKŐ SAMU: Gondolatok a könyvtárosságról	11. 18–27.
BÉNYEI MIKLÓS: A helyismereti együttműködés irányai	6. 27–34.
BÉNYEI MIKLÓS: A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. század elején	11. 28–34.
Beregszászi napok	10. 35–38.
BERKE BARNABÁSNÉ: Az Országos Széchényi Könyvtár könyvkatalógusainak retrospektív konverziója	9. 11–19.
BICZÁK PÉTER: A Könyvtári Intézet a szakma szemével	9. 22–26.
BICZÁK PÉTER: Kedves könyvtáros barátom	1. 10.
BICZÁK PÉTER: Néhány gondolat a Magyar Könyvtárosok Egyesületének tagdíjreformjáról	3. 9–10.
BOBCATSSS 2002. január 28–30., Portoroz (Szlovénia)	4. 47–51.
<i>Boda Miklós</i> (könyvismertetés)	5. 59–60.
Brit könyvtári fejlemények	2. 30–35.
CZIGÁNY MAGDA: A londoni Imperial College díszdoktora	2. 29.
CSÁKY S. PIROSKA: Az új évezred kihívásai a könyvtártudományban	1. 14–17.
Debreceni festett pergamenkötések	9. 59–60.
<i>Dezsényi Béla</i> (megemlékezés)	12. 45–47.
DIPPOLD PÉTER: A könyvtárak változó szerepe az információs társadalomban	2. 5–9.
A Dunakanyar repertórium	1. 57–58.
Egy honvédségi könyvtáros halálára	6. 51.
Egy könyvtárosi pálya hosszú évei. Interjú a 80 éves Vályi Gáborral, az Országgyűlési Könyvtár nyugdíjas főigazgatójával	2. 36–44.
Egy tanulmányút tapasztalatai. A németországi bírósági könyvtárakról	4. 34–41.
Egyetemes könyv- és könyvtártörténeti szöveggyűjtemény	3. 54–56.
ELEKES EDUÁRDNÉ: Margón?	6. 8–9.
ELEKES IRÉN BORBÁLA: A századforduló feminista folyóirata. A Nő és Társadalom (1907–1913)	9. 40–48.
Az első évtized és néhány következménye. Tények, emlékek, gondolatok a megyei könyvtárak kezdeti időszakáról	12. 7–17.
Emlékképek Dezsényi Béláról	12. 45–47.

Az enciklopédikus lapok kialakulásának sajátos körülményei Magyarországon a XIX. század közepén	1. 39–47.
ESTERHÁZY PÉTER: I nagyon szép könyv avagy a csúnya könyv dicsérete Ezerarcú OSZK	6. 53–55. 7. 38–49.
Az Ezeréves Heves megye értékei közgyűjteményeinkben. Konferencia, Eger 2001. okt. 15.	6. 27–34.
FARKAS LÁSZLÓ: Hómantól Ortutayig. Történelmi évek egy magyar minisztériumban 1934–1949. (könyvismertetés)	3. 52–53.
FAZOKAS ESZTER–HEGYKÖZI ILONA: Koszovói könyvtárosok Budapesten (A Kelet-közép-európai Kulturális Observatórium Alapítvány szemináriuma. 2001. nov. 21–25.)	4. 18–28.
FODOR PÉTER: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója Forgácsok visszaemlékezéseimből	8. 3–18. 2. 44–46.
Forgó bácsi, Benedek apó meg a többiek. A gyermek- és ifjúsági lapokról röviden	3. 11–20.
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója	8. 3–18.
FUTALA TIBOR: 1949 és 1952 között könyvtár szakos egyetemi hallgató voltam. Vélekedés a (h)őskori vitáról	1. 11–13.
FUTALA TIBOR: Hét részlet egy önéletrásból (A nemzeti könyvtár jubileuma hozta elő őket)	8. 31–41.
FUTALA TIBOR: Visszaemlékezés egy megcsonkított VKM-pályafutásra (könyvismertetés)	3. 52–53.
FÜLEKI MIHÁLY: Egy honvédségi könyvtáros halálára <i>Füzéki István</i> (†1956) emlékezete	6. 51. 12. 22–28.
A Füzéki István emlékérem alapító irata	12. 27–28.
GÁNCSNÉ NAGY ERZSÉBET: Angol nyelvű világbibliográfia a helyismereti könyvtári munkáról	6. 56–58.
GERÓ GYULA: Az első évtized és néhány következménye. Tények, emlékek, gondolatok a megyei könyvtárak kezdeti időszakáról	12. 7–17.
GERÓ GYULA: A Pataki Tékáról <i>Gerő Gyula</i> (könyvismertetés)	1. 53–56. 10. 57–58.
Gondolatok a könyvtárosságról	11. 18–27.
Gyermek- és ifjúsági írók tanácskozása Szekszárdon	12. 39–40.
Gyorsfénykép a gyermek- és ifjúsági lapokról az Olvasás Évében	3. 21–32.
GYÖNGY KATALIN: Vajda Gábor emlékezete	12. 48–51.

GYŐRI ERZSÉBET: Alapítványok a közkönyvtárak hátrányos helyzetű olvasóiért	6. 3–4.
GYŐRI ERZSÉBET: A könyvtárosok műveltsége – művelt könyvtárosok	6. 12–14.
GYURIS GYÖRGY: Hátrányos helyzetűek a szegedi Somogyi-könyvtárban (PULMAN-konferencia, Szolnok, 2002. márc. 7–8.)	6. 5–7.
GYURIS GYÖRGY: Mi végre a magyar könyvtár?	5. 13–14.
HANGODI ÁGNES: A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2002. évi állapotáról	11. 3–17.
Hátrányos helyzetűek a szegedi Somogyi-könyvtárban (PULMAN-konferencia, Szolnok, 2002. márc. 7–8.)	6. 5–7.
Háttal a jövőnek? (Tennivalók az Olvasás Éve után)	12. 29–36.
HEGYI ÁDÁM: Speciális informatikai kurzusok a szegedi egyetemi szintű könyvtárosképzésben	5. 33–39.
HEGYKÖZI ILONA–FAZOKAS ESZTER: Koszovói könyvtárosok Budapesten (A Kelet-közép-európai Kulturális Observatórium Alapítvány szemináriuma. 2001. nov. 21–25.)	4. 18–28.
Helyismereti adatbázis-építés: Vág–Duna–Ipoly Eurorégió	9. 30–33.
A helyismereti együttműködés irányai	6. 27–34.
Helyismereti Könyvtárosok IX. Országos Tanácskozása, Vác, 2002. július 17–19.	9. 29–30.
A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. század elején	11. 28–34.
Helyismereti tevékenység a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban	11. 34–46.
<i>Herman Ákos</i> (1938–2002) (nekrológ)	4. 52–54.
Hét részlet egy önéletrásból (A nemzeti könyvtár jubileuma hozta elő őket)	8. 31–41.
Hetilapok és folyóiratok olvasása a 15–17 évesek körében (helyreigazítás)	4. 57–60.
Hírek a Könyvtári Intézetből	2. 56–60. 3. 58–60.
Hivatásunk lényege a szolgálat	5. 15–18.
Horváth Tibor beszéde (2002. nov. 5-én az OSZK-ban a Füzéki István emléktábla felavatásán)	12. 25–26.
Az IFLA Internet-kiáltványa (IFLA 2002. május 1.)	6. 10–11.
In memoriam Slezsák Imre	6. 52.
(Információs szak)emberek a változó világban. BOBCATSSS 2002. január 28–30., Portoroz (Szlovénia)	4. 47–51.

Információs társadalom és könyvtár	5. 25–28.
JÓNÁS KÁROLY: Egy könyvtárosi pálya hosszú évei. Interjú a 80 éves Vályi Gáborral, az Országgyűlési Könyvtár nyugdíjas főigazgatójával	2. 36–44.
JÓNÁS KÁROLY: Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár	12. 17–27.
JUHÁSZ JENŐ: A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról	4. 15–18.
A kályha, amelytől el kell indulni	11. 55–57.
Kedves könyvtáros barátom...	1. 10.
KÉGLI FERENC–TÓTH KATALIN: Magyar Könyvészet 1712–1920 CD-ROM-on. Kétszáz év retrospektív könyvészeti elektronikus változatban	1. 18–25.
KÉGLI FERENC: Dr. Kertész Gyula (1935–2002)	12. 52–55.
A Kelet-közép-európai Kulturális Obszervatórium Alapítvány szemináriuma koszovói könyvtárosok számára. (2001. nov. 21–25.)	4. 18–28.
KENYÉRI KORNÉLIA: Tükörcserepek. Az OSZK a Könyvtáros írásainak tükrében	7. 49–60.
KERTÉSZ GYULA: A Dunakanyar repertórium	1. 57–58.
<i>Dr. Kertész Gyula (1935–2002) (nekrológ)</i>	12. 52–55.
KISS GÁBOR: Múlt és jövő határán. Az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben	9. 19–21.
KISZL PÉTER: Vállalkozói, üzleti információforrások című kurzus az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén	5. 28–33.
KOCSY ANIKÓ: Az enciklopédikus lapok kialakulásának sajátos körülményei Magyarországon a XIX. század közepén	1. 39–47.
KOCSY ANIKÓ: Forgó bácsi, Benedek apó meg a többiek. A gyermek- és ifjúsági lapokról röviden	3. 11–20.
Konferencia a Magyar Tudomány Napja Alkalmából (Budapest, 2002. nov. 20.)	12. 37–39.
Korszakváltó könyvtárosok?	4. 31–33.
Koszovói könyvtárosok Budapesten (A Kelet-közép-európai Kulturális Obszervatórium Alapítvány szemináriuma. 2001. nov. 21–25.)	4. 18–28.
KOVÁCS MÁRIA: Gyermek- és ifjúsági írók tanácskozása Szekszárdon	12. 39–40.
Kovács Máté Alapítvány – hírek és felhívás	8. 41.
KOZMÁNÉ SIKE EMESE: Könyvtárosok(k) az ezredfordulón. 1. rész: Könyvtárosi pályatükör – 2001.	6. 15–26.

KOZMÁNÉ SIKE EMESE: Könyvtárosok(k) az ezredfordulón. 2. rész: Könyvtárosi hangulatjelentés – 2001.	8. 19–30.
Könyvek a könyvekről	8. 56–60.
Könyvtár a megyeházán	10. 57–58.
A könyvtár összekötő kapocs szerző és olvasó között. Kongresszusi beszámoló Augsburgból	8. 53–55.
A könyvtár mint hiteles hely	5. 8–12.
A könyvtárak változó szerepe az információs társadalomban	2. 5–9.
Könyvtárhasználati vetélkedő felnőtteknek	5. 57–58.
A Könyvtári Intézet a szakma szemével	9. 22–26.
A Könyvtári Intézet stratégiai terve 2001–2005	4. 3–14.
Könyvtári Intézet Szervezési és Elemző Osztály: A nyilvános könyvtárak jegyzéke a Könyvtári Intézet honlapján	1. 59–60.
A könyvtárigazgató és a plébános	10. 45–47.
A Könyvtáros Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) és a Nemzetközi Kiadói Szövetség (IPA) közös nyilatkozata a digitális információ megőrzéséről és megőváséről	4. 29–30.
Könyvtáros főiskola – a semmiből	2. 10–12.
A könyvtáros szakma az ezredfordulón – nemzetközi kitekintés	5. 41–56.
Könyvtárosok kézikönyve 3.	2. 47–55.
A könyvtárosok műveltsége – művelt könyvtárosok	6. 12–14.
Könyvtárosok(k) az ezredfordulón. 1. rész: Könyvtárosi pályatükör – 2001	6. 15–26.
Könyvtárosok(k) az ezredfordulón. 2. rész: Könyvtárosi hangulatjelentés – 2001.	8. 19–30.
Könyvtörténet, könyvművészet, bibliofília. Soltész Zoltánné és a hasonló kiadások	9. 49–58.
Közkönyvtári Egylet közgyűlése. Budapest, 2001. nov. 29.	1. 10. 1. 32–39.
KÜHRNER ÉVA: A könyvtár összekötő kapocs szerző és olvasó között. Kongresszusi beszámoló Augsburgból	8. 53–55.
LAKATOS ÉVA: Emlékképek Dezsényi Béláról	12. 45–47.
LAKATOS ÉVA: Könyvtáros főiskola – a semmiből	2. 10–12.
Látogatás Spanyolország és Marokkó könyvtáraiban. 14 nap az Ezerégyéjszakából	10. 50–56.

Leletek a könyvtári állományban I. Régi könyvek kötésének rejtett titkai, utazás a könyvek belsejébe	10. 39–44.
LENTE ZSUZSANNA: Nagylucsei Orbán psalteriuma reneszánsz kötésének feltárása	1. 26–29.
A lipcsei könyvvásár múltja, jelene és jövője	4. 41–46.
LIPTÁK DOROTTYA: A lipcsei könyvvásár múltja, jelene és jövője	4. 41–46.
LÓRINCZ SÁNDOR: A könyvtárigazgató és a plébános	10. 45–47.
LUKÁTS JÁNOS: Vázlatok az Országos Széchényi Könyvtár arcképcsarnokából	7. 28–38.
„Magyar élet a 21. században” konferencia, 2002. márc. 17.	5. 8–12.
Magyar Könyvészet 1712–1920 CD-ROM-on. Kétszáz év retrospektív könyvészeti elektronikus változatban	1. 18–25.
Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűlése. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár – 2002. augusztus 8–10.	9. 3–26.
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűléséről (elnöki köszöntő)	9. 3–5.
A Magyar Kultúra Napja, 2002. jan. 23.	2. 3–5.
Magyar néprajzi bibliográfia 1997–1998	6. 58–60.
A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról	4. 15–18.
Máltai napló	12. 41–44.
MÁNDLI GYULA: Helyismereti tevékenység a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban	11. 34–46.
Margón?	6. 8–9.
<i>Mártyán Gyula</i> (1932–2002) (nekrológ)	4. 54–56.
Megjegyzések az Információ és társadalom ELTE/BTK könyvtár tan-széki kurzusról	5. 39–40.
„Megszületett” az első könyvtárosi PhD	1. 5–9.
A megyei könyvtárak alapításának 50. évfordulója	9. 19–21. 10. 3–15. 12. 7–17. 12. 56–60.
A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek	10. 3–15.
Magyar megyei könyvtári emlékkönyvek	12. 56–60.
Mi a csoda az – egy nemzeti könyvtár?	7. 7–19.
Mi a tudásmenedzsment?	2. 13–29.

Mi a tudásmenedzsment? (II. rész)	3. 39–47.
Mi végre a magyar könyvtár?	5. 13–14.
MIKULÁS GÁBOR: A szponzorálás mint lehetőség – szempontok mindkét oldalról	5. 20–25.
A minőség szerepe, jelentősége a magyar könyvtárügyben	10. 16–31.
Mit ér az ember, ha könyvtáros?	12. 37–39.
Mit is ír a hogyishívják...?! – avagy napilapok egy gimnázium könyvtárában	5. 18–19.
MKE Zenei Könyvtárosok Szervezete tanácskozása. Debrecen, 2002. szept. 26–27.	10. 48–49.
Modern könyvtárrá válik a nemzeti könyvtár. Beszélgetés Monok István főigazgatóval	3. 4–9.
A Módszertani Munkabizottság megalakulása	1. 32–39.
<i>Monok István</i> (interjú)	3. 4–9.
Monok István: A nemzeti könyvtár évfordulójára	7. 3–6.
MONOK ISTVÁN: Alexandria óta változatlanul. Nemzeti könyvtár a változó időben	9. 5–10.
MONOSTORI IMRE: A könyvtár mint hiteles hely	5. 8–12.
MORVAI ZSUZSANNA: Női lapok indulása a 19. század elején és a nők olvasóvá érése	9. 34–39.
Múlt és jövő határán. Az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben	9. 19–21.
NAGY ATTILA: Háttal a jövőnek? (Tennivalók az Olvasás Éve után)	12. 29–36.
NAGY ATTILA: Palackposta a kőkorszakból (Romológiaótól a biblioterápiáig)	10. 32–34.
NAGY ATTILA: Szövegértés és periodikaolvasás középiskolásainknál	3. 33–37.
Nagylucsei Orbán psalteriuma reneszánsz kötésének feltárása	1. 26–29.
NEMES ERZSÉBET: Látogatás Spanyolország és Marokkó könyvtáraitban. 14 nap az Ezeregyéjszakából	10. 50–56.
Nemzet, kultúra, örökség	2. 3–5.
A nemzeti könyvtár évfordulójára	7. 3–6.
Nemzeti könyvtárak a nagyvilágban	7. 19–27.
Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában	11. 47–52.
Nemzetközi Ex Libris Pályázat, Nyíregyháza, 2001	1. 30–31.

Női lapok indulása a 19. század elején és a nők olvasóvá érése	9. 34–39.
A nyilvános könyvtárak jegyzéke a Könyvtári Intézet honlapján	1. 59–60.
A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2002. évi állapotáról	11. 3–17.
Az olvasás különös színjáték... Beszélgetés Albert Gáborral az olvasásról	6. 35–40.
Olvastad már? Könyvajánlások gyerekszemmel	10. 59–60.
Az Országos Könyvtári Kuratórium beszámolt 2001. évi munkájáról Rockenbauer Zoltánnak, a Nemzeti Kulturális Örökség miniszterének	3. 3.
Az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulója	6. 12–14. 6. 53–55. 7. 3–60. 9. 3–26.
Az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulója (Széchényi emléknap 2002. ápr. 29.)	6. 12–14.
Az Országos Széchényi Könyvtár könyvkatalógusainak retrospektív konverziója	9. 11–19.
Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár	12. 17–27.
Ötven évesek a megyei könyvtárak	10. 3.
Palackposta a kőkorszakból (Romológiaától a biblioterápiáig)	10. 32–34.
PALLÓSINÉ TOLDI MÁRIA: Hivatásunk lényege a szolgálat	5. 15–18.
Papp István beszéde (2002. nov. 5-én az OSZK-ban a Füzeki István emléktábla felavatásán)	12. 22–24.
PAPP ISTVÁN: A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek	10. 3–15.
A Pataki Tékáról	1. 53–56.
PÁTRÓVICS PÉTER: Máltai napló	12. 41–44.
PÁTRÓVICS PÉTER: Varsói jegyzetek. A Varsói Egyetemi Könyvtár (Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego)	6. 47–50.
PEGÁN ANITA: Ezerarcú OSZK	7. 38–49.
PISA-sokk avagy Sírni a győztesnek is szabad?	12. 3–6.
POGÁNY GYÖRGY: Egyetemes könyv- és könyvtártörténeti szöveg-gyűjtemény	3. 54–56.
POGÁNY GYÖRGY: Könyvek a könyvekről	8. 56–60.
POGÁNY GYÖRGY: Könyvtörténet, könyvművészet, bibliofília. Soltész Zoltánné és a hasonmás kiadások	9. 49–58.

POGÁNY GYÖRGY: Magyar néprajzi bibliográfia 1997–1998	6. 58–60.
POGÁNY GYÖRGY: Az olvasás különös színjáték... Beszélgetés Albert Gáborral az olvasásról	6. 35–40.
POGÁNY GYÖRGY: Zenei könyvtárak – zenei dokumentumellátás	10. 48–49.
POGÁNYNÉ RÓZSA GABRIELLA: Ranganathan nézetei a formai katalógus funkcióiról és építésének alapelveiről	8. 42–52.
POPRÁDY GÉZA: Nemzeti könyvtárak a nagyvilágban	7. 19–27.
P. G.: Mit ér az ember, ha könyvtáros?	12. 37–39.
PULMAN-konferencia Szolnok, 2002. márc. 7–8.	5. 3–7. 6. 5–7. 6. 8–9.
Ranganathan nézetei a formai katalógus funkcióiról és építésének alapelveiről	8. 42–52.
Ráth-Végh István és a könyvek	6. 43–46.
<i>Répási Ildikó</i> (interjú)	10. 36–38.
RÓZSA GYÖRGY: Ahogy lehet(ett) (10.) Aszpirin és TIM	11. 53–54.
RÓZSA GYÖRGY: Ahogy lehet(ett) 9. A katalógusok olykor nem is jámborak és egyéb genfi ENSZ könyvtári epizódok	6. 41–42.
RÓZSA GYÖRGY: Megjegyzések az Információ és társadalom ELTE/ BTK könyvtár tanszéki kurzusról	5. 39–40.
<i>Rózsa György</i> (könyvismertetés)	11. 58–60.
SÁNDOR GERTRUD: Egy tanulmányút tapasztalatai. A németországi bírósági könyvtárakról	4. 34–41.
SÁNDORI ZSUZSANNA: Mi a tudásmenedzsment?	2. 13–29.
SÁNDORI ZSUZSANNA: Mi a tudásmenedzsment? (II. rész)	3. 39–47.
<i>Sebestyén György</i> (könyvismertetés)	11. 55–57.
<i>Slezsák Imre</i> (1932. szept. 13–2002. ápr. 28.) (nekrológ)	6. 52.
<i>Soltész Zoltánné</i>	9. 49–58.
SONNEVEND PÉTER: Brit könyvtári fejlemények	2. 30–35.
SONNEVEND PÉTER: Információs társadalom és könyvtár	5. 25–28.
Speciális informatikai kurzusok a szegedi egyetemi szintű könyvtárosképzésben	5. 33–39.
STUMPF-BENEDEK ANNA: Könyvtárosképzés Franciaországban – egy vendéghallgató szemével	1. 48–52.
STUBNYA GYÖRGY: Herman Ákos (1938–2002)	4. 52–54.

Kedves Előfizetőnk, Olvasónk, Kollégánk!

Mindenekelőtt szeretnénk megköszönni, hogy 2001-ben előfizetett lapunkra. Reméljük, nem bánta meg, a közölt írások megfeleltek várakozásainak. Ezzel együtt is kérjük, tiszteljen meg minket kritikájával, javaslataival. Észrevételeit szívesen közölnénk a 3K-ban.

Most azért jelentkezünk, legyen előfizetőnk 2002-ben is. Töltse ki levelünk hátoldalán a megrendelő űrlapot, és küldje vissza hozzánk a megadott címre (3K Szerkesztősége, Budavári Palota F épület, Budapest 1827).

Megrendelését, bizalmát előre is köszönjük és kívánunk minden jót és szépet, eredményes munkálkodást a 2001-es év hátralévő hónapjaira is.

A szerkesztőbizottság

Könyv, Könyvtár, Könyvtáros
Szerkesztősége

Budapest
Budavári Palota F épület
Postai cím: 1827 Budapest

Tárgy: Megrendelés

Megrendelem a **KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS** című lapot

● 2002-re 3600 Ft/év előfizetési áron, ____ példányban.

A megrendelő neve: _____

Szállítási cím: _____

A fizetés módja: _____

Dátum: _____

(P. H.)

aláírás

SÜTHEÓ PÉTER: Könyvtárosok kézikönyve 3.	2. 47–55.
SZ. NAGY LAJOS: PISA-sokk avagy Sírni a győztesnek is szabad?	12. 3–6.
SZAKMÁRI KLÁRA: Mit is ír a hogyishívják...?! – avagy napilapok egy gimnázium könyvtárában	5. 18–19.
A századforduló feminista folyóirata. A Nő és Társadalom (1907–1913)	9. 40–48.
Szemléletváltás a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásában. PULMAN-konferencia (Szolnok, 2002. március 7–8.)	5. 3–7.
Szövegtérítés és periodikaolvasás középiskolásainknál	3. 33–37.
Szövegtérítés és periodikaolvasás középiskolásainknál (helyreigazítás)	4. 57–60.
A szponzorálás mint lehetőség – szempontok mindkét oldalról	5. 20–25.
Tájékoztató a MOKKA-projekt OSZK-ba kerüléséről	3. 48–51.
TÓTH ANDREA: Olvastad már? Könyvajánlások gyerekszemmel	10. 59–60.
TÓTH KATALIN–KÉGLI FERENC: Magyar Könyvészet 1712–1920 CD-ROM-on. Kétszáz év retrospektív könyvészeteti elektronikus változatban	1. 18–25.
TÓTH MÁTÉ: (Információs szak)emberek a változó világban. BOBCATSSS 2002. január 28–30., Portoroz (Szlovénia)	4. 47–51.
TÓTH MÁTÉ: A könyvtáros szakma az ezredfordulón – nemzetközi kitekintés	5. 41–56.
A tudni nem érdemes dolgok tudománya – avagy a filológus halhatatlansága	5. 59–60.
Tükörcserepek. Az OSZK a Könyvtáros írásainak tükrében	7. 49–60.
Az új évezred kihívásai a könyvtártudományban	1. 14–17.
VAJDA ERIK: Mátyán Gyula (1932–2002)	4. 54–56.
<i>Vajda Gábor emlékezete</i>	12. 48–51.
VAJDA KORNÉL: Mi a csoda az – egy nemzeti könyvtár?	7. 7–19.
VAJDA KORNÉL: Modern könyvtárrá válik a nemzeti könyvtár. Beszélgetés Monok István főigazgatóval	3. 4–9.
VK: Beköszöntő a 2002. évré	1. 3–5.
VK: A kályha, amelytől el kell indulni	11. 55–57.
VK: Könyvtár a megyeházán	10. 57–58.
VK: „Megszületett” az első könyvtárosi PhD	1. 5–9.
VK: Megyei könyvtári emlékkönyvek	12. 56–60.
VK: Nemzet, kultúra, örökség	2. 3–5.

VK: Ötven évesek a megyei könyvtárak	10. 3.
VK: A tudni nem érdemes dolgok tudománya – avagy a filológus halhatatlansága	5. 59–60.
VK: Változatok Ingres hegedűjére	11. 58–60.
VK: Variációk az ODR-re	9. 27–28.
Vállalkozói, üzleti információforrások című kurzus az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén	5. 28–33.
Változatok Ingres hegedűjére	11. 58–60.
VÁLYI GÁBOR: Forgácsok visszaemlékezéseimből	2. 44–46.
<i>Vályi Gábor</i> . Interjú 80. születésnapján	2. 36–44.
VARGA RÓBERT: A Módszertani Munkabizottság megalakulása	1. 32–39.
Variációk az ODR-re	9. 27–28.
Varsói jegyzetek. A Varsói Egyetemi Könyvtár (Biblioteka Uniwersyteku Warszawskiego)	6. 47–50.
Vázlatok az Országos Széchényi Könyvtár arcképcsarnokából	7. 28–38.
VIDRA SZABÓ FERENC: A minőség szerepe, jelentősége a magyar könyvtárügyben	10. 16–31.
Visszaemlékezés egy megcsonkított VKM-pályafutásra (könyvismertetés)	3. 52–53.
Vitára szánt tervezet. A Könyvtáros Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) és a Nemzetközi Kiadói Szövetség (IPA) közös nyilatkozata a digitális információ megőrzéséről és megóvásáról	4. 29–30.
W. SALGÓ ÁGNES: Debreceni festett pergamenkötések	9. 59–60.
<i>Windisch Aladárné</i> (nekrológ)	6. 51.
ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában	11. 47–52.
Zenei könyvtárak – zenei dokumentumellátás	10. 48–49.
ZSOK GIZELLA: Helyismereti adatbázis-építés: Vág–Duna–Ipoly Euro-régió	9. 30–33.